

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
QURILISH VA UY-JOY KOMMUNAL XO‘JALIGI VAZIRINING
BUYRUG‘I**

2023 yil. “29” dekabr

459-son

**QR 01.01-23 “Hududlarni obodonlashtirish ishlari” qurilish reglamentini
tasdiqlash to‘g‘risida**

O‘zbekiston Respublikasi Shaharsozlik kodeksi hamda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Qurilish sohasiga oid talablarni soddalashtirish hamda texnik jihatdan tartibga solish sohasidagi normativ hujjatlarni tizimlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2022-yil 6-oktabrdagi 577-son qaroriga muvofiq

B U Y U R A M A N:

1. QR 01.01-23 “Hududlarni obodonlashtirish ishlari” qurilish reglamenti ilovaga muvofiq tasdiqlansin.

2. O‘zbekiston Respublikasi Davlat arxitektura va qurilish qo‘mitasining 1999-yil 1-dekabrda 21-son buyrug‘i bilan tasdiqlangan QMQ 3.01.05-99 “Ishlarni bajarish va qabul qilish qoidalari. Hududlarni obodonlashtirish” qurilish me‘yorlari va qoidalari o‘z kuchini yo‘qotgan deb topilsin.

3. Mazkur buyruq O‘zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi, Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi hamda Sog‘liqni saqlash vazirligi huzuridagi Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi qo‘mitasi bilan kelishilgan.

4. Ushbu buyruq rasmiy e‘lon qilingan kundan e‘tiboran kuchga kiradi.

Vazir

B.Zakirov

ҚР 01.01 “Худудларни ободонлаштириш ишлари” қурилиш регламенти

1-боб. Умумий қоидалар

1. Мазкур қурилиш регламенти ҚР 01.01 “Худудларни ободонлаштириш. Ишларни бажариш ва қабул қилиш қоидалари” худудларини ободонлаштириш ишларини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш тартибини белгилайди.

2-боб. Атамалар ва таърифлар

2. Мазкур регламентда қуйидаги атамалар ва уларнинг таърифлари қўлланилган:

ободонлаштириш – аҳоли ҳаёти учун қулай ва маданий шарт - шароитларини яратиш мақсадида худудларни муҳандислик жиҳатидан тайёрлаш, йўллар қуриш, худудларни тозалаш, захини қочириш, кўкаламзорлаштириш ва ирригациялаш тадбирларини амалга ошириш, микроиқлимни яхшилаш, ҳаво ҳавзаси, очик сув ҳавзалари ва тупрокни ифлосланишдан ҳимоя қилиш, у ёки бу худудни қурилиш учун яроқли ҳолга келтириш ва белгиланган мақсадда нормал фойдаланиш, амалга ошириладиган шовқинлар даражасини камайтириш ишларининг мажмуи;

иморатлар қурилиши амалга ошириладиган худуд – шаҳарсозлик ҳужжатларида белгиланган чегаралар ва функционал мақсадли тартибга эга иморатлар қурилган ёки иморатлар қурилиши лозим бўлган худуд;

шаҳарсозлик – ижтимоий-иқтисодий, қурилиш, техник, архитектура-бадий ва санитария-гигиена ечимлари мажмуасини таъминлайдиган аҳоли пунктларини, турар жойлар оралиғидаги худудларни режалаштириш ҳамда қуриш назарияси ва амалиёти;

ташқи ёритиш – сунъий ёритиш манбалари ёрдамида бинолар ва иншоотлар ташқарисида зарур ёритилганликни ва ёруғликни яратиш;

ободонлаштириш объектлари – кўчалар, айланма кўчалар, йўллар, марказий майдонлар, йўлкалар, кўприклар, туннеллар, йўловчилар ўтадиган ер ости йўллари, фавворалар, ариқлар, каналлар, дарёлар, кўллар ва бошқа сув ҳавзаларининг қирғоқлари, аҳолининг маданий-маиший эҳтиёжларини ва ҳордиқ чиқаришини қондириш учун фойдаланиладиган объектлар (маданият ва истироҳат боғлари, ўрмон массивлари, боғлар, бульварлар, хиёбонлар), ташқи ёритиш, реклама баннерлари, йўл кўрсаткичлари, порталлар, пешлавҳалар, дренаж (дренажнинг вертикал, ёпик ва очик горизонтал, ёпик коллектори), ирригация новлари тармоқлари, ташқи ёритиш тармоқлари;

ободонлаштириш худудлари – бино ёки иншоотга туташ ер участкаси, ободонлаштириш объектининг худуди жойлашган ерлар;

ободонлаштириш элементлари – худудни ободонлаштиришнинг таркибий қисмлари сифатида декоратив, техник, режалаштириш, конструктив қурилмалар, ободонлаштириш элементлари, ҳар хил турдаги усқуналар ва дизайн, шу жумладан фасадлар, иншоотларнинг тузилишлари, кичик меъморий шакллар, капитал бўлмаган стационар бўлмаган тузилишлар ва иншоотлар, ахборот шитлари ва кўрсаткичлари ишлатилади;

тур – ўсимликнинг алоҳида сифатига эга бўлган шакли. Бу шакллар систематикада тур деб аталувчи таксономик категорияни ташкил қилади;

гумус – тупроқнинг чириган органик моддаси, тупроққа унумдорлик беради;

инсектицид – зараркунандалар билан курашишда қўлланиладиган кимёвий восита;

интродукция – бирор ўсимликни ўз худудидан ташқарида, у аввал ўсмаган минтақа ёки географик худудга келтириб ўстириш;

илдиз бўғини – ўсимлик бош илдизи билан поясининг қўшилиш жойи;

илдиз тизими – битта ўсимликнинг барча илдизлари. Ўқ илдиз (енг кўп ривожланган асосий илдиз) ва попуksимон илдиз (асосий илдиз ривожланмаган, ён илдизлар тараққий этган) илдиз тизимларига ажратилади;

фитодизайн – бу тирик ёки қурилган гуллар ва ўсимликлардан алоҳидаги ҳажмли ёки текис композициялар яратиш, шунингдек бино ва иморатларнинг ички кўринишларини гуллар, ўсимликлар, дарахтлар билан яхлит безатишни ҳам ўз ичига олади;

умумий фойдаланиш худудлари – аҳолининг эркин ҳаракатланиши учун мўлжалланган ва ҳокимият органларига бириктирилган, шу жумладан мавзе (даҳа)лар худудларидан ташқарида жойлашган – майдонлар, қирғоқ бўйи кўчалари, бульварлар ҳамда мавзе (даҳа)лар худудида жойлашган тор кўчалар ва хиёбонлар;

қуришни тартибга солиш чизиқлари — бинолар ва иншоотларни жойлаштиришда шаҳарсозлик ҳужжатларида қизил чизиқлардан ёки ер участкаси чегараларидан маълум оралик жой ташлаган ҳолда белгилаб қўйиладиган қуриш чегаралари;

функционал зоналар – худудий режалаштириш ҳужжатлари (бош режалар ва худудий режалаштириш тарҳлари) воситасида ушбу зоналарда амалга ошириладиган қурилишни ривожлантириш параметрларини аниқлаш билан биргаликда худуднинг асосий вазифаларини акс эттирувчи чегараларни белгилаб берувчи зоналар;

худудий зоналар – шаҳарсозликнинг зоналаштириш (ердан фойдаланиш ва қурилишни амалга ошириш) ҳужжатларида ушбу худудларда жойлашган ер участкаларидан руҳсат этилган фойдаланиш турларини, ер участкалари ва капитал қурилиш объектларининг жоиз чегаравий параметрларини аниқлаб берувчи чегаралар ва шаҳарсозлик регламентларини белгиловчи зоналар;

кўкаламзорлаштирилган худудлар – табиат мажмуаси худудининг бир қисми бўлиб, унда қуйидагилар жойлашади: парк, боғ, яшил худуд, хиёбон, бульвар каби сунъий яратилган боғ-парк мажмуалари ва объектлар; юзасининг 70% дан кам қисми дарахтзор ва ўсимликлар билан қопланган турар-жой, ижтимоий-амалий ва бошқа зоналарнинг худудлари;

зоналаштириш — худудни ривожлантиришнинг шаҳарсозлик жиҳатидан режалаштирилишида шаҳарсозликнинг фойдаланиш турларини ҳамда бу турлардан фойдаланишдаги чеклашларни белгилаб олган ҳолда унинг функционал мақсадга кўра бўлиниши; Пиёдалар учун мўлжалланган зона – пиёдалар ҳаракатланиши учун

мўлжалланган ҳудуд, ушбу ҳудудга хизмат кўрсатувчи махсус транспортдан ташқари бошқа транспорт воситаларининг ҳаракатланиши таъқиқланади;

автотранспорт воситаларининг тўхташ жойи – турли функционал объектларга ташриф буюрган шахсларга тегишли автотранспорт воситаларининг вақтинча тўхташ жойи;

автомобиллар туриш жойи – автомобиллар сақланиши ёки туриши учун мўлжалланган очиқ майдончалар. Автомобилларни сақлаш учун мўлжалланган жойлар, соябонлар, енгил тўсиқлар билан ўралган бокслар ҳамда кўриқдан ўтказиш эстакадалари билан жиҳозланиши мумкин. Автомобилларнинг туриш жойлари кўчадан ташқарида (шу жумладан, транспорт қатнайдиган йўлнинг қисман кенгайтирилган жойида) ёки кўчанинг ўзида (транспорт қантайдиган йўлнинг белгилар билан кўрсатилган қисмида) ташкил қилиниши мумкин;

яшил ҳудуд – шаҳарлар ва аҳоли пунктларининг рекреацион мақсаддаги ҳудудлари, шунингдек, яшил экинлар билан қопланган ва табиатни муҳофаза қилиш функцияларини бажарадиган ҳамда аҳолининг дам олиши учун фойдаланиладиган уларга туташ ҳудудлар;

ўсимликларни экиш зичлиги – майдон бирлигига экилган ўсимликлар сони.

3-боб. Ободонлаштириш ишларининг умумий қоидалари

3. Ободонлаштириш ишлари режасини ишлаб чиқиш ва қабул қилишда мазкур регламент талабларини риоя қилинган ҳолда:

ҳудудни ободонлаштириш (ишларини бажаришга тайёргарлик);

ўсимликларни экишда тупроқ билан ишлаш;

квартал ичидаги автомобил йўллари, пиёдалар йўлақлари, болалар майдончалари, панжаралар, очиқ майдонлар, спорт иншоотларини тартибга солиш;

дам олиш масканларини, яшил ҳудудлар ҳудудларини ободонлаштириш.

4. Ҳудудни ободонлаштириш ишлари ушбу регламент қоидалари ва ободонлаштириш ишларини бажариш режаларида назарда тутилган технологик талабларни ҳисобга олган ҳолда ободонлаштириш лойиҳасига мувофиқ амалга оширилиши керак.

5. Ободонлаштириш учун ҳудудни тайёрлаш ишлари, ўсимликларни экиш учун тупроқни тайёрлаш ва ҳудуднинг нотекис жойларини тўлдириш, шунингдек ҳудудни ободонлаштириш учун фойдаланиладиган ўсимликларни кўчириб ўтказиш жойларини белгилашдан бошланиши керак.

6. Табиий омиллар таъсирида юк кўтариш қуввати 20% дан кўп бўлмаган ҳолда ўзгариб турадиган ҳар қандай барқарор тупроқларда, ҳар хил турдаги ички йўллар, йўлақлар ва платформалар қопламаларини ўрнатишга рухсат берилади.

7. Унумдор тупроқининг кўкаламзорлаштириш учун яроқлилиги белгиланган тартибда аккредитация қилинган лабораторияларда таҳлиллар орқали аниқланиши керак.

Унумдор тупроқларининг механик таркибини яхшилаш, унумдор тупроқларни тупроқ ва кўшимчаларни икки-уч марта аралаштириш орқали ҳудудга тупроқни ёйишда қуйидаги кўшимчаларни (кум, торф, оҳак ва бошқалар) киритиш орқали амалга оширилиши керак.

8. Унумдор тупроқнинг унумдорлигини ошириш, уни ҳудудга ёйиш вақтида унумдор тупроқнинг юқори қатламига минерал ва органик ўғитларни киритиш орқали амалга оширилиши.

9. Аҳоли пунктларидан олинадиган унумдор тупроқни махсус ажратилган жойларга кўчириш ва сақлаш керак. Унумдор тупроқ билан ишлаганда, у унумдор бўлмаган тупроқ билан аралаштиришдан, ифлосланишдан, эрозиядан ва об-ҳаводан ҳимояланган бўлиши керак.

10. Тупроқ ишларида унумдор тупроқ қатламини олиб ташлаш нормалари амалдаги стандартлар талабларига мувофиқ белгиланади.

11. Ҳудудларни ободонлаштириш учун ишлатиладиган унумдор тупроқ иқлимий минтақаларга қараб ернинг юқори қатламини алоҳида чуқурликда йиғиб олиниши керак:

январда ўртача ойлик ҳарорати -15°C ва юқорироқ ҳамда июлда $+25^{\circ}\text{C}$ юқорироқ, иссиқ кўёшли ёзга, қисқа қиш даври ва чўкувчи грунтли иқлимий кичик ҳудудлардаги қора ва кулранг тупроқ ҳолида - 25 см гача;

қолган иқлимий ҳудудларда каштан ва қора тупроқ ерларда – 60, 80 см гача;

Ўзбекистоннинг ҳар қандай тупроқларида барча иқлимий ҳудудларда унумдор тупроқнинг қоплама қатлами қалинлиги камида 30 см ни ташкил қилиши лозим.

12. Дренажли ва дренажланмаган қумли, қумли ва лой тупроқлардан, шунингдек, шлак, кул ва шлаклар аралашмалари ва ноорганик қурилиш чиқиндиларидан асосий тупроқ сифатида фойдаланишга руҳсат берилади. Тупроқларни асосий тўпроқ сифатида ишлатиш лойиҳада кўрсатилиши керак.

13. Спорт майдончалари учун тагликлар ва қопламаларнинг яхшиланмаган турлари, шунингдек, тагликлар ва қопламалар қуйидаги асосий материаллардан тайёрланиши керак: шағал, клинес, ғишт, ясси тош ва 5-120 мм фракцияли шлак, тош, ғишт ва 2-5 мм гача бўлган фракцияли шлак парчалари, органик қўшимчаларсиз қурилиш қолдиқлари, шунингдек, филтрлаш коэффициенти камида 2,5 м/д (суткасига) бўлган қумлардан.

14. Унумдор тупроқнинг кўкаламзорлаштиришга яроқлилиги лабораториявий таҳлил билан аниқланиши лозим.

15. Унумдор тупроқнинг механик таркибини яхшилашни қўшимчалар (қум, оҳак ва б.) киритиш, ўсимлик грунтни майдонча бўйича ёйишда грунт ва қўшимчаларни икки-уч қарра аралаштириш орқали амалга оширилиши лозим.

16. Унумдор тупроқнинг хосилдорлигини яхшилашни унумдор тупроқнинг ёйиш пайтида унинг устки қатламига маъдан ва органик ўғитлар киритиш орқали амалга оширилади.

17. Унумдор тупроқни қурилиш майдонидан олиб ташланганидан сўнг, қурилиш майдончасининг бутун юзасида дренаж системасини таъминлаш керак.

18. Грунтга ишлов беришда юмшатишнинг қуйидаги катталиклари инобатга олиниши лозим:

унумдор тупроқнинг, йириклик модули 2 дан кичик бўлган қумлар ва боғлаш грунтлари -1,35;

тупроқ қоришмалари, йириклик модули 2 дан катта бўлган қумлар, тош шағал ва ғишт шағали -1,15.

19. Ободонлаштириш учун ишлатиладиган тупроқ намлиги унинг умумий намлик сифимининг тахминан 15% га яқин бўлиши керак. Намлик етарли бўлмаганда, тупроқни

сунъий равишда намлаш керак. Тупроқнинг максимал намлиги оптимал даражадан ошмаслиги керак:

60% - лойли қумлар ва енгил йирик қумлоқлар учун;

35% - енгил ва чангли қумлоқ учун;

30% - оғир лойли қумли тупроқлар, енгил ва енгил лойли тупроқлар учун;

20% - оғир ва оғир лойли тупроқлар учун.

20. Ободонлаштириш ишларини бажаришда фойдаланиладиган материаллар лойиҳада кўрсатилган ва тегишли стандартлар ва техник шартлар талабларига жавоб бериши керак.

21. Асосий қопламаларнинг яхшиланган турлари қуйидаги асосий материаллардан тайёрланиши керак: Б25 дан паст бўлмаган монолит йўл бетон, Б25 дан паст бўлмаган префабрик темир-бетон йўл плиталари, шунингдек асфалт-бетон иссиқ (ётқизиш) аралашмаларидан: (паст бўлмаган ҳарорат +110°C), иссиқ (ётқизиш ҳарорати +80°C дан паст бўлмаган) ва совук (ётқизиш ҳарорати +10°C дан паст бўлмаган).

22. Такомиллаштирилмаган тур асос ва қопламаларни, шунингдек спорт иншоотларининг асослари ва қопламаларини қуйидаги асосий материаллардан бажариш лозм:

чақилган тош, шағал ва шағалнинг фракциялари ўлчамлари 5-120 mm бўлган;

фракциялари ўлчамлари 2-5 mm бўлган тош ва ғишт майдонларидан;

органик коришмасиз эланган қурилиш ахлати, шунингдек филтрлаш коэффициенти камида 2,5 m/d (суткасига) бўлган қумлар.

23. Ҳудудларни қурилишга тайёрлаш қуйидаги технологик кетма-кетликда амалга оширилиши керак:

бинолар ва яшил майдонлардан бўшаган ҳудудларда - вақтинча ер усти дренажлари йўналишларида, шунингдек, тупроқ ишлари олиб бориладиган жойларда унумдор тупроқларни олиб ташлаш ва бу тупроқни йиғиб қўйиш;

транспорт йўллари билан кесишган жойларда кичик сунъий иншоотларни қуриш билан вақтинча ер усти дренажини ташкил этиш;

яшил майдонлар эгаллаган ҳудудларда - сақланиши керак бўлган яшил майдонлар массивларини ажратиш;

бошқа ҳудудларни ободонлаштириш учун дарахтлар ва буталарни қазиб олиш ва яроқсизларини олиб ташлаш;

қурилиш амалга ошириладиган ҳудудни танлашда дарахт ва буталар ўсган ер майдонлари танланмайди ҳамда қурилиш ва лойиҳалаштириш ишлари амалга оширилишига йўл қўйилмайди;

қурилиш амалга оширилган ҳудудларни ободонлаштириш учун кўчатхоналар ва питомникларда етиштирилган дарахтлар ва буталар кўчатларидан фойдаланилади

бинолар ва коммуникациялар эгаллаган ҳудудларда - ҳудуддаги объектлар ва иншоотларнинг нормал ишлашини таъминлайдиган муҳандислик коммуникацияларини ўрнатиш, иш олиб бориладиган ҳудудларда электр, коммуникация, газ, сув, иссиқлик таъминоти ва канализация тармоқларидан узиш;

биноларни, йўлларни, йўлакларни, участкаларни бузиш жойларида унумдор тупроқларни олиб ташлаш ёки йиғиб қўйиш, мавжуд ер ости коммуникацияларини очиш ва

олиб ташлаш, ўралар ва чуқурларни тўлдириш; бинолар ва иншоотларнинг пойдевор қисмини бузиш;

бинолар ва иншоотларнинг ерости қисмини бузиш; хандаклар ва чуқурларни тўлдириш; юқоридаги кетма-кетликда амалга оширилади;

қурилиш-монтаж ишлари тугагандан сўнг - йўлаклар, пиёдалар йўлаклари, ўтиш жойлари ва майдонларни қопламалар ва тўсиқлар билан тартибга солиш, унумдор тупроқларини ёйиш билан тартибга солиш, ўсимликларни экиш, майсазорлар ва гулзорларда гуллар экиш, яшил майдонларни парвариш қилиш.

24. Қурилиш майдончаси учун қурилиш майдончаларини тайёрлаш, шунингдек қурилиш-монтаж ишлари тугагандан сўнг қурилиш майдонини ободонлаштириш қуйидаги кетма-кетликда амалга оширилиши керак:

вақтинчалик дренажнинг қияликлари камида 3% бўлиши керак;

ободонлаштириш иншоотлари пойдевори учун шағал, шағал ва кум тўшамаларининг қалинлиги камида 10 см бўлиши керак;

қопламаларнинг йиғма элементлари учун кумли асосларнинг қалинлиги камида 3 см бўлиши керак;

ёнма-ён жойлаштириладиган йиғма ободонлаштириш элементларининг бир биридан баландлик фарқи 5 мм дан ошмаслиги керак;

йиғма қоплама элементларининг чоклари орасидафи фарқ 25 мм дан ошмаслиги керак;

тўкмалар грунтларининг зичланиш коэффициентлари қопламалар тагида камида 0,98 ва бошқа жойларда камида 0,95 бўлиши лозим.

25. Худудларни ободонлаштиришда лойиҳавий ўлчамлардан четлашишлар қуйидаги чегараларида бўлиши лозим:

унумдор тупроқлар билан ишлаётганда, қопламаларга асос яратишда ва қопламаларни ясашда баландлик белгилари ± 5 см;

изоляцияловчи, совуқдан химояловчи, дренажловчи, шунингдек барча тур асослар ва қопламалар %, лекин 20 мм дан ортиқ эмас;

унумдор тупроқлар қатлами қалинлиги $\pm 20\%$;

асослар ва қопламаларда уч метрли рейка остидаги тирқиш;

майда тошли, шағалли грунтлардан 15 мм дан ортиқ эмас;

асфальтбетондан, қатрон(смола) маъдан қоришмалардан ва цемент бетондан 5 мм дан ортиқ эмас;

майсазорларда йўл қуйилмайди;

барча тур асослар ёки қопламалар қатлами, цемент-бетонлилардан ташқари, қалинлиги - кўпи билан 10 см, цементбетондан - кўпи билан 5 см.

26. Вазнига караб зичловчи механизмлар қуйидагича таснифланади:

а) виброзичлагичлар;

б) енгиллари - оғирлиги 9 t дан 15 t гача текислагичлар, ҳамда оғирлиги 8 t гача силлик ғилдиракли текислагичлар;

в) оғирлари - оғирликлари 15 t дан 50 t гача пневматик шинали текислагичлар ҳамда оғирлиги 18 t гача силлик ғилдиракли текислагичлар.

27. Портлатиш ишларини бажаришга фақат мутахассислашган ташкилотлар жалб қилиниши лозим.

28. Майсалар (экилган ёки ётқизилган) ва гулзорлар ташкил этишда, майсалар ётқизишдан ёки гул экишдан кейин ёмғирлатиб суғориш керак. Бир ой давомида суғориш ҳафтада камида икки марта амалга оширилиши керак. Ёз ойларида эса, кунига камида 2 марта суғорилиши лозим.

4-боб. Худудларни тозалаш ва уларни қурилишга тайёрлаш

29. Худудларни тозалаш ва уларни қурилишга тайёрлаш, унумдор тупроқни йиғиш ҳамда сақлаб қўйиш жойларини олдиндан тайёрлаб қўйиш, қурилиш амалга ошириладиган жойга туташ худудлардаги мавжуд ўсимликлар қоплами (дарахтлар ва буталар) шикастланишига йўл қўймаслик ёки зарарланишдан ҳимояланган ҳолда бўлиши, қурилиш майдончаси юзасида вақтинчалик дренаж тизимларини ташкил этиш керак.

30. Вақтинчалик дренаж иншоотларига тўғри келадиган доимий дренаж иншоотлари худудни қурилишга тайёрлаш жараёнида ўрнатилиши керак. Бу тузилмаларга қуйидагилар киради: ариқлар, сув йўллари ва йўллар остидаги сув ўтказгичлар, айланма каналлар ва сув оқимининг тезлигини камайтирадиган қурилмалар.

31. Вақтинчалик ер усти дренаж тизимининг йўллар ва автомашиналар билан кесишган жойларидаги сунъий иншоотлар ушбу сунъий иншоот учун бутун сув ҳавзасидан ер усти ва сел сувларининг ўтишини таъминлаши керак. Сунъий иншоотларни қуришда йўл ёки йўлнинг ўқида камида 5 см бўлган қурилиш нишаблари сақланиши керак.

32. Асос учун ўтказгичнинг сирти сувнинг оқиши йўналишида қияликка эга бўлиши, зичловчи воситанинг изи қолмайдиган даражадаги зичликгача зичланиши лозим. Асоснинг шағални ва чақилган тошни уларнинг устувор ҳолатигача зичлаш лозим. Қурилиш учун тагликнинг юқори қисмидан шпалларни ўрнатиш чуқурлиги камида 50 см бўлиши керак.

33. Конструкцияларнинг йиғма темир-бетон элементларини қуйиш камида 400 тоифадаги портланд цементида тайёрланган (стандарт конуснинг ботиш чуқурлигида ҳарактчанлиги 6-8 см), маркаси “200” дан паст бўлмаган цемент қоришмада бажариш лозим.

34. Темирбетон қувурлар қисмларининг учлари иссиқ битум воситасида икки қатлам рубероидни ёпиштириш орқали изоляция қилиниши керак. Изоляцияни чоки олдиндан тайёрланган сиртга ёпиштирилиши лозим. Кенгайган учларни битумланган толалар билан ўраш ҳамда уларни цемент қоришма билан суваш керак.

35. Тарновларнинг йиғма тахталарини кум асосга ётқизиш лозим. Тахталар бутун таянч сирти билан таяниши лозим. Тарновларни йиғишда тахталарни зич қилиб жойлаштириш лозим.

36. Кесиш ёки кўчириб ўтқизиш мумкин бўлмаган дарахтлар панжара билан ўралган бўлиши керак. Қурилиш майдонига тушиб қолган дарахтлардан имкон қадар қурилишни қочириш чораларини кўриш лозим, улар шикастланишдан ҳимояланган бўлиши керак. Буталар алоҳида кўчирилиши мумкин.

37. Кўкаламзорлаштириш учун мос бўлган дарахтлар ва буталар қазиб олинishi ёки махсус ажратилган буфер зонасида қайта экилиши керак.

38. Сақланувчи яшил кўчатлар сохаларида грунтни кўчириш ва кесишда дарахтлар ёнидаги ўйик ва чуқурчалар ўлчами тана диаметрининг 0,5 қисмидан кичик бўлмаслиги ҳамда баландлиги мавжуд ер сиртидан кўпи билан 30 см дан ортмаслиги лозим.

39. Дарахтларни илдизлари бирга кесиш йўли билан ҳудудни тозалаш дарахтлар ўсиб кетган массивнинг ўртасидан бошлаб, булдозерлар ёки тортгичлар ёрдамида амалга оширилиши керак. Кесиш тугагач, дарахтлар илдизлари кесилган жойдан қазиб олинади.

40. Ҳудудни дарахтлардан тозалаш дарахтларни жойида кесиш, дарахтларни олиб ташлаш ёки йиқилган дарахтларни четга суриш билан амалга оширилиши мумкин.

41. Унумдор тупроқ қатламидан ўсимликлар илдизларнинг қолдиқларини тозалашдан сўнг илдиз кўчатлари дарҳол олиб ташланиши керак. Олиб ташланган илдизлар ва буталар тозаланган жойдан қайта ишлаш учун махсус ажратилган жойларга олиб ташланиши керак.

42. Кўп миқдорда ер ости муҳандилик коммуникацияларга ва иншоотларга эга ҳудудлардаги мавжуд қурилмаларни бузиш бўйича, шунингдек икки ва ундан ортиқ қаватли биноларни, баланд ишлаб чиқариш корпусларини, минора туридаги иншоотларни ва ш.ў. бузиш ишларини олдиндан ишлаб чиқилган технологик карталар ёки ишларни белгиланган тартибда бажариш лойиҳалари бўйича амалга оширилади.

43. Бинолар эгаллаган ҳудудни ривожлантиришга тайёргарлик, мавжуд коммуникацияларни узиш ва олиб ташлаш, ҳудудга киришда газ таъминотини ўчириш ва узилган газ тармоқларини сиқилган ҳаво билан тозалаш, шунингдек, сув таъминоти, канализация, иссиқлик таъминоти, электр ва коммуникациялар - бузиб ташланиши керак бўлган объектларга уларнинг киришларида зарурат туғилганда бузиш. Алоқа ўчирилгандан сўнг, тегишли хизматларнинг рухсатсиз, шунингдек санитария назоратсиз уларни қайта ёқиш имкониятини истисно қилиш керак.

44. Биноларни тўлиқ ёки қисман демонтаж қилиш ёки уларни бузиш муайян бино шароитида қайта фойдаланиш мақсадга мувофиқ деб ҳисобланган алоҳида конструктив элементларни олиб ташлаш билан бошланиши керак. Бинони қисман демонтаж қилгандан кейингина олиб ташланиши мумкин бўлган элементлар демонтаж пайтида шикастланишдан ҳимояланган бўлиши керак.

45. Биноларни демонтаж қилиш иситиш ва шамоллатиш мосламаларини, санитария-техник воситаларни, электр жиҳозларини, алоқа ва радио ускуналарини, газ таъминоти ускуналарини олиб ташлаш билан бошланиши керак. Бинони демонтаж қилиш пайтида уланиш бўлиб хизмат қилиши мумкин бўлган симлар, кўтаргичларни олиб ташлаш мумкин бўлмаган қисмлар, бу уланишларнинг пайдо бўлиш эҳтимолини истисно қиладиган қисмларга бўлиниши керак.

46. Иншоотларни бузишни, уни ташкил қилувчи конструкциялар ва буюмлардан келгусида фойдаланиш мақбул эмаслиги ҳақида қарор қабул қилинганда, шунингдек иншоотларни бузишни мумкин қадар қисқа муддатларда ва минимал меҳнат сарфларида бажариш лозимлигида амалга оширилади. Иншоотларни бузиш механизациялаштирилган усулда бажарилади.

47. Ёғочдан ажралмайдиган, тош ва бетон конструкциялар синдириш ва йиқитиш, кейинчалик қолдиқларни олиб ташлаш орқали бузиб ташланиши керак. Структуранинг вертикал қисмлари йиқилишидан олдин, бузиш ишларига ҳалақит бериши мумкин бўлган юқори қоплама элементларини олиб ташлаш керак.

48. Тузилмаларнинг вертикал қисмларини иншоот ичкарасига йиқитиш керак. Бузиш учун автокран ёки экскаватор кранидан фойдаланганда зарба элементи сифатида

металл тўпдан фойдаланиш керак, унинг массаси максимал этиб боришида механизмнинг юк ҳажмининг ярмидан ошмаслиги керак.

49. Ёғоч қурилмани жойида ёки бўзилиш бўлақларини махсус ажратилган жойларда ёқиш имконини ҳуқуқий ҳокимиятлар, шунингдек санитария инспекцияси билан мувофиқлаштириш лозим.

50. Ёғочдан ясалган йиғиладиган конструкцияларни кейинчалик ишлатиш учун йиғма элементларни рад этиб, демонтаж қилиш керак.

51. Кейинчалик фойдаланиш учун яроқли тош конструкцияларни демонтаж қилишдан олинган қолдиқлар ундан ёғоч ва металл қисмларни ажратиш учун элакдан ўтказилиши керак.

52. Монолитик темир-бетон ва металл конструкциялар тузилишнинг барқарорлигини таъминлайдиган махсус мўлжалланган бузиш схемасига мувофиқ демонтаж қилиниши керак.

53. Темир-бетон блок ёки металл элементнинг энг катта массаси зарбанинг максимал даражасида кранларнинг кўтариш қобилиятининг ярмидан ошмаслиги керак. Қисмларга бўлиниш арматура очилиши билан бошланиши керак. Кейин блокни кранга мустахкамлаш керак, шундан сўнг боғловчилар кесилади ва блок бузилади. Металл элементларни ечиб бўлгандан кейин кесиш керак.

54. Қурилиш конструкцияларини ва монолит массивларни бўлаклаш учун, конструкциялар тури, иншоот унсурларини саклашга оид қабул қилинган қарорлар, мавжуд ишлаб чиқариш воситалари ва ишлар ҳажмига боғлиқ равишда, МЯИ мос тарзда қуйидаги усуллардан фойдаланилади:

ярим механикалаштирилган (дастлабки пневматик ва электрик машиналардан фойдаланиш билан);

механикалаштирилган (зарбавий ва синдирувчи таъсир кўрсатувчи машина ва механизмлардан - турлича осма алмашма унсурлар билан биргаликда тракторлардан, бульдозерлардан, ёйли кўтаргичлардан ва экскаваторлардан фойдаланган ҳолда).

55. Йиғма темир-бетон биноларни демонтаж қилиш схемаси, ўрнатиш схемасининг тескариси бўйича демонтаж қилиниши керак.

56. Олиб ташлашни бошлашдан олдин элементни қопламалардан бўшатиш керак.

57. Элементлар бўйича ажратиш мумкин бўлмаган йиғма темир-бетон конструкциялар монолит сифатида қисмларга бўлиниши керак.

58. Йўллар, пиёдалар йўлақлари, платформалар ва ерости иншоотларини демонтаж қилиш демонтажнинг кўшни ҳудудларидаги унумдор тупроқларини олиб ташлаш ва уни махсус ажратилган жойларда йиғишдан бошланиши керак.

59. Бўлаклашда конструкцияларни ажратиш ҳамда тешиқлар ва оралиқлар ҳосил қилиш учун қуйидаги усуллардан фойдаланиш лозим:

механик пармалашдан, бурғиладан ва кесишдан (дастаки пармалаш машиналари ва дастгоҳлардан фойдаланган ҳолда);

газ кислород ва термик кесишдан (кислород найза, газ-оқим кукун кислород найза, кукун-кислород кесгич ва б.);

электр-ёй, плазмали ва лазерли кесишдан (электр-ёй эритиш, алангали ва лазерли кесиш қурилмалари); гидро оқим кесишдан (гидрооқим таъсир қурилмалари).

60. Йиғма темирбетон қурилмалар йиғиш тузилмасига тескари бузиш тузилмаси бўйича бўлакраниши лозим. Ажратиб олишдан олдин элементли боғланишлардан озод қилиш лозим.

61. Элементли бўлакларнинг иложи бўлмаган йиғма темирбетон конструкцияларни яхлит бўлак тарзида ажратиш лозим.

62. Бўзилиши лозим бўлган пойдеворни бошланғич қоқиш ҳосил қилинган жойдан оча бошлаш лозим. Ҳарсангтошдан ясалган пойдеворларни зарбавий мосламалар ва экскаваторлар ёрдамида бузиш лозим. Бетон ва монолитбетон пойдеворларни 58-бандда саналган усуллар билан бузиш лозим. Темирбетон пойдеворларни ўзакларини очиш ва бўлимларга ажратиш билан, 45-бандда саналган усулларни қўллаш орқали бузиш лозим.

63. Йўлларни, йўлкаларни, майдончаларни ва ерости коммуникацияларни бузиш ишларини уларга яқин соҳалардаги ўсимлик грунтни кўчириб олишдан ҳамда уни махсус ажратилган жойларга олиб ташлаш керак.

64. Йўллар, йўлаклар ва участкаларнинг асфалт-бетон қопламалари асфалт-бетонни кесиш ёки бузиш ва кейинги ишлов бериш учун демонтаж қилиниши керак. Асфальтбетон-бетон қопламалар учун асослар (монолит) бетон синдириш машиналари томонидан парчаланиши керак, сўнгра бетон қолдиқларини олиб ташлаш керак.

65. Шағал ва шағал қопламалар ва йўлаклар учун асослар демонтаж қилиниши керак, бу материалларнинг тупроқ билан ифлосланишига йўл қўймаслик керак. Шағал ва шағал қопламаларини ҳамда қопламалар учун асосларни олиб ташлаш қопламани ёки пойдеворни юмшатиш, шағални уюмларда сақлаш, йўл чети блоklarини олиб ташлаш, бу материалларни қайта ишлатиш учун йиғиш билан бошланиши керак.

66. Қалинлиги 5 см дан ортиқ бўлган қумли пойдеворни қумдан кейинги фойдаланиш имкониятини ҳисобга олган ҳолда демонтаж қилиш керак.

67. Ер ости иншоотларини ер усти ёки ер ости сувлари билан тўлиб кетиш хавфини олдини олиб қисмларга бўлиниши керак. Ер ости иншоотларини очиш экскаваторлар билан амалга оширилиши керак. Коммуникация алоқаларни кесиш ёки демонтаж қилиш учун жойлар қўшимча равишда тозаланиши керак.

68. Ер ости тармоқларисиз ётқизилган газ қувур тармоқлари алоҳида қисмларга ажратиш ёки бўғинларини ажратиш орқали демонтаж қилиниши керак. Ер ости тармоқларисиз ётқизилган кабеллар экскаваторлар томонидан очилиши, ҳимоя қопламасидан тозаланиши, текширилиши ва иложи бўлса, қайта ишлатилиши учун тармоқдан узулиши билан ажратилиши, тозаланиши ва барабанларга ўралиши керак.

69. Ўтиб бўлмайдиган ер ости тармоқларига ётқизилган қувурларни қуйидаги кетма-кетликда демонтаж қилиш керак:

ер ости тармоқларини очиш;

қувурларни юқоридан қоплайдиган плиталарни (қобикларни) олиб ташлаш;

қувурларни кесиш жойларида изоляциясини олиб ташлаш;

қувурларни кесиб олиш ва уларни ер ости тармоғидан олиб ташлаш;

ер ости тармоғининг қолган йиғма элементларини қисмларга ажратиб олиб ташлаш;

ер ости тармоғининг монолит элементларини синдириб чуқурдан олиб ташлаш;

қувурларнинг тортиб олинган элементларини ва уларни қайта ишлатиш учун канални текшириш;

иш жойида олиб ташланган элементлардан тозалаш, чуқурни тупроқ билан тўлдириш.

70. Кабел коллекторларига ётқизилган кабелларни текшириш, ажратиш, тугатиш ва ер ости тармоқларидан олиб ташлаш, уларни барабанларга ўраш керак. Кейинчалик, ўтиш мумкин бўлмаган ер ости тармоқлари ётқизилган қувурлар учун тавсифланган кетма-кетликда ер ости тармоқларининг элементларини олиб ташлаш бўйича ишларни бажариш керак.

71. Бинолар ва коммуникацияларнинг ерости қисмларидан эни 3 м дан ортиқ бўлган хандаклар ва чуқурлар, ушбу жойда кейинги қурилиш ишлари вақтидан қатъи назар, тупроқни қатлам-қатлам сиқиш билан тўлдирилиши керак, янги қурилаётган бинолар ва иншоотлар учун чуқурлар майдонига тушган хандаклар ва чуқурлар бундан мустасно.

72. Худудларни тозалашдан кейин қабул қилиш ва ободонлаштиришга тайёргарлик қуйидаги талабларни ҳисобга олган ҳолда амалга оширилиши керак:

бузилиши керак бўлган ер ости коммуникациялари ва ерости бинолари ва иншоотлари йўқ қилиниши керак;

ерости иншоотлари бузулган жойлари тупроқ билан қопланган ва зичланган бўлиши керак;

алоҳида жойларни ва бутун бино майдонини сув босиши ва ботқоқланиши бундан мустасно, вақтинча дренажлаш амалга оширилиши керак;

турар-жой худудида сақланиши керак бўлган яшил майдонлар қурилиш жараёнида юзага келиши мумкин бўлган шикастланишлардан самарали ҳимояланган бўлиши керак;

дарахт танаси ва илдиз ниҳоллари, буталар ҳамда илдизлар қурилган худудни тозалашдан кейин олиб ташланиши, йўқ қилиниши ёки махсус ажратилган жойларда сақланиши керак;

унумдор тупроқлар махсус ажратилган жойларда тўпланиши ва сақланиши керак;

қазиш ва режалаштириш ишлари тўлиқ ҳажмда бажарилиши керак;

Уюмлар ва чуқурлар лойиҳавий зичлаш коэффициентигача зичланиши ва лойиҳавий белгиларгача уюмланиши лозим.

5-боб. Ўтиш жойлари, пиёдалар йўлаклари ва майдончалар

73. Даҳа ичидаги автомобил йўллари, тротуарлар, пиёдалар йўлларини ва майдончаларни қуришда ШНҚ 2.05.02-07 талабларига риоя қилиниши керак.

Автомобил йўллари ёқаларини ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш учун ажратилган ер майдонларида ўзбошимчалик билан йўлак, автомобил турар жойи қуриш, бошқа мақсадларда асфалт ёки бетон ётқизиш, ерларни ва пиёдалар йўлакларини бузиш, ўз хоҳиши билан ноқонуний ўзлаштириш қатъиян таъқиқланади.

74. Ушбу бўлим қоидалари даҳа ичидаги автомобил йўллари, пиёдалар йўлаклари, саломатлик йўлаклари, майдончалар, ташқи зинапоялар, панжара ва тўсиқларни, кузатув жойларини ва бордюрларни қуришда қўлланилади.

75. Кенлиги 2 м дан ортиқ бўлган пиёдалар йўлларини қуришда ўққа тушувчи оғирлик 8 т гача бўлган транспорт воситаларини (суғориш воситалари, юк кўтарувчи минорали транспорт воситалари ва бошқалар) ўтиш имкониятини ҳисобга олиш керак.

76. Даҳа ичидаги автомобил йўллари, пиёдалар йўлаклари, саломатлик йўлаклари ва майдончаларнинг қопламалари ерусти сувларининг дренажланишини таъминлаши, курук об-ҳавода ифлосланиш ва чанг манбаи бўлмаслиги лозим.

77. Юриш, спорт, болалар йўлларида замонавий синтетик қопламалар, эко-плиткалар, панжаралардан фойдаланиш керак. Қопламалар хавфсизлик талабларига жавоб бериши керак.

78. Экологик плиталарни ётқизиш ҳам мустаҳкам асосда, ҳам бўш асосда бўлиши мумкин. Плиталар ишлаб чиқарувчининг кўрсатмаларига мувофиқ ётқизилиши керак.

79. Болалар ўйин майдончалари учун ускуналар ва қопламалар ГОСТ 52169—2012 га мувофиқ жойлаштирилиши керак.

80. Квартал ичидаги автомобил йўллари, йўлақлар, саломатлик йўлаклари ва майдончалар қурилиш даврида ўраш йўли билан қурилиши керак; қурилиш даврида фойдаланиладиган вақтинчалик очиқ дренаж тизими билан жиҳозланган бўлиши керак.

Ушбу йўлақлар ва майдончалардаги чекка тошлар уларга қўшни ҳудудларда камида 3 m масофада режалаштириш ишлари тугагандан сўнг ўрнатилиши керак.

81. Шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктларининг инфратузилмасида имконияти чекланганлар учун махсус белгилар қўлланилиши керак, улар кўзи ожизлар учун мустақил йўналишни осонлаштириш учун зарур ва етарли маълумот билан таъминлаши керак ШНҚ 2.07.02-07 Кўрсаткичлар сифатида тегиниш юзасига эга бўлган махсус йўлка плиталаридан фойдаланиш керак.

82. Амалдаги “Автомобил йўллари ва аэродромлар қопламалари ва асослари учун чақилган тош-шағал-қум қоришмалари” стандартига мос тарзда ўтувларнинг, йўлақларнинг, пиёда йўллари ва майдончаларнинг чақилган тош асослар ва қопламаларининг пастки ва ўрта қатламлари учун чақилган тош-шағал-қум С4 (40 - 80 mm фракцияли) ва С3 (70-120 mm фракцияли) қоришмалар, асос ва қопламаларнинг юқориги қатламлари учун С4, поналашда С12 (фракциялари 5-10 mm) қўлланилиши лозим.

83. Қатламдаги чақилган тош ва шағал уч марта зичланган бўлиши керак. Биринчи зичлаштириш пайтида тўлдирувчининг сиқилишига эришиш ва чақилган тош ёки шағалнинг барқарор ҳолатини таъминлаш керак:

иккинчи зичлаштиришда, таянч ёки қопламанинг қаттиқлигига тўлдирувчиларнинг ўзаро боғланиши туфайли эришиш керак;

учинчи зичлаштириш қатламнинг юқори қисмида зич қоплама ҳосил бўлишига юзани майда тўлдирувчилар билан қоплаш орқали эришиш керак;

иккинчи ва учинчи даврларда зичлаштириш тугашининг белгилари: шағалнинг ҳаракатчанлигининг йўқлиги, коток олдида тўлқин шаклланишининг тўхташи, коток машина изининг йўқлиги;

84. Шлакни асослар ва қопламаларни ўрнатишда сиқилган шлакли қатламнинг максимал қалинлиги (зич ҳолатда) 15 см дан ошмаслиги керак, шлакни 1 м³ учун 30 l сув миқдорида пастки қатламга тақсимлашдан олдин суғориш керак.

85. Шлакни биринчи навбатда суғоришсиз энгил ғалтак машиналар билан, кейин эса оғир, кичик дозаларда 60 л/м³ гача сиқилмаган шлак миқдорида суғориш билан сиқиш керак. Зичлашдан сўнг, шлак асосини (қопламани) 10-12 кун ичида 2,5 л/м³ сиқилмаган шлак миқдорида суғориш керак.

86. Қопламалар учун шағал, тош ва қум асосларининг пастки қатламлари материаллари, шунингдек, замин ёки чуқурликнинг сув билан қопланган, олдиндан сиқилган ва профилли юзасига ётқизилган шағал ва чақиқ тош қопламалари фақат ўзидан тақсимланиши керак.

87. Материални сув билан қопланган юзага тарқатишдан олдин 20-25 см кенглигида ва сув билан қопланган қатламнинг қалинлигидан кам бўлмаган дренаж керак бўлади.

88. Ариқлар бир-биридан 3 м дан ортиқ бўлмаган масофада жойлашган бўлиши ва қиялик бўйлаб ёки қиялик йўналиши бўйича 30°-60° бурчак остида кесилиши керак, ариқлардаги тупроқ қопламадан ташқарида олиб ташланиши керак.

89 Ариқлар орқали сувни дренажлаш қоплама чегараларидан 3 м масофада амалга оширилиши керак. Ариқларнинг қияликлари тўлдирилган сиртнинг нишабига мос келиши ёки камида 2% бўлиши керак. чақилган тош, шағал ва қумни тақсимлаш фақат энг юқори белгилардан энг пастгача амалга оширилиши керак.

90. Шағал, чақилган тош ва қумнинг ёйиладиган қатламининг қалинлиги шундай бўлиши керакки, ботқоқланган тупроқ тарқаладиган материалнинг тешиклари орқали сизиб чиқмаслиги керак. чақилган тош, шағал ва қумни ёйишда биринчи навбатда дренаж чуқурларини тўлдиришни таъминлаш керак.

91. Қиш шароитида шағал, чақилган тош ва шлак асослари ва қопламаларини тартибга солишга рухсат берилади.

92. Юқори қувватли жинсларнинг чақилган тошларидан яратилган асослар ва қопламалар чақилган оҳактош билан маҳкамланган бўлиши керак. Ёйишдан олдин, таглик юзаси қор ва муздан тозаланиши керак.

93. Зичланган материал қатламининг қалинлиги 15 см дан ошмаслиги керак (зич ҳолатда). Фаол юқори ўчоқли шлаклардан асос ва қопламалар пастки ва юқори қатламлар учун 70 мм дан кам шлак фракцияларидан тайёрланиши керак.

94. Пастки қатлам бўйлаб юқори қатламларни ётқизишдан олдин, ишларни ишлаб чиқаришда ишлатиладиган қурилиш машиналарининг ҳаракатланиши 15-20 кун давомида бўлиши керак.

95. Эритиш пайтида ва баҳор қор эришидан олдин, ётқизилган қатлам қор ва муздан тозаланиши керак. Деформацияларни тўғрилаш фақат ер ости тупроқлари ва пойдевор қопламанинг барча қатламларини барқарорлаштириш ва қуришидан, шунингдек уларнинг сиқилиш даражасини текширишдан кейин амалга оширилиши керак.

96. Чақилган тош, шағал ва шлак асослари ва қопламаларини ўрнатишда қуйидагиларни текшириш керак: материалларнинг сифати; заминнинг сиртини режалаштириш; таглик ёки қоплама қатламининг қалинлиги 2000 м² учун битта ўлчов бирлигида, лекин ҳар қандай майдонда камида беш ўлчов бирлиги даражаси.

97. Боғ йўлкалари ва майдончалари қопламаси қуйидаги қалинликлардаги тўртта қатламдан иборат бўлиши лозим:

пасткиси (чақилган тошдан, шағалдан) камида 60 мм;

поналовчи юқоригиси камида 20 мм;

юқориги (тош материалларнинг майда чикитларидан) камида 10 мм;

қоплама (тоза қумдан) камида 5 мм;

Қатламларнинг ҳар бири текис ёйилганидан сўнг, сув сепиб, зичланиши лозим.

98. Асфальтбетон қопламаларни фақат куруқ хавода ётқизишга рухсат берилади. Асфальтбетон қопламаларнинг асослари куруқ ва ифлосликлардан тозаланган бўлиши лозим.

99. Асфальтбетон иссиқ ва совуқ қоришмалардан иборат бўлганда каво ҳарорати баҳорда ва ёзда $+5^{\circ}\text{C}$ дан паст бўлмаслиги ҳамда кузда -10°C дан паст бўлмаслиги лозим. Асфальтбетон қопламалар илиқ қоришмалардан иборат бўлганда ётқизиш пайтир хаво ҳарорати -10°C дан паст бўлмаслиги лозим.

100. Олдин ётқизилган асфалт-бетоннинг асоси ёки қатлами асфалт-бетон аралашмасини ётқизишдан 3-5 h олдин суюлтирилган ёки суюқ битум ёки $0,5\text{ l/m}^2$ нисбатда битум эмулсияси билан ишлов берилиши керак.

101. Асфалт-бетонни органик боғловчи билан ишлов бериб, қурилган пойдеворга ёки янги ётқизилган пастки асфалт-бетон қатламига ётқизишда битум ёки битум эмулсияси билан олдиндан ишлов бериш талаб қилинмайди.

102. Асфалт-бетон қоришмаларини ётқизишда қўшни чизиқларнинг узлуксиз уланишини таъминлаш учун асфалт қопламалари илгари ётқизилган асфалт-бетон чизиқлар четларини кидириш учун ускуналар билан жиҳозланган бўлиши керак. Оралиқ бўйлаб чекка ётқизиш орқали қўшма қурилмага рухсат берилади.

103. Иссиқ ва термал аралашмалардан асфалт-бетон қопламалар икки босқичда зичланиши керак:

биринчи босқичда дастлабки сиқиш бир жойда 2 km/h тезликда енгил котоклар (ғалтак машиналар) билан 5-6 ўтиш орқали амалга оширилади;

иккинчи босқичда аралаш қўшимча равишда оғир котоклар билан 5 km/h тезликда бир жойда 4-5 ўтиш орқали зичланади.

агар коток олдидаги қопламада тўлқин ҳосил бўлмаса ва барабаннинг изи бўлмаса сиқилиш тугаган ҳисобланади. енгил котокларда 2-3 марта ўтгандан сўнг, қопламанинг текислигини уч метрли фаолият шаблон билан текшириш керак. котокнинг бир жойда керакли ўтиш сони синов прокати билан аниқланиши керак;

104. Коток кириш имкони бўлмаган жойларда асфалт-бетон аралашмаси иссиқ металл тўқмоқлар билан сиқилиб, иссиқ металл дазмоллар билан текисланиши керак. Қоплама юзасида зичлагичнинг зарбаларидан излар тўлиқ йўқолгунга қадар аралашмани текислаш керак.

105. Асфалт-бетон қопламаларни ётқизишда лойиҳа параметрларига мувофиқлиги ётқизиш ва зичлашда аралашманинг ҳароратини, ётқизилган қатламнинг текислиги ва қалинлигини, аралашманинг сиқилишининг етарлилигини, чизиқлар қирраларини бирлаштириш сифатини текшириш керак.

106. Қўйилган асфалт-бетон қопламанинг физик-механик хусусиятларини аниқлаш учун 2000 m^2 дан ортиқ бўлмаган майдондан камида битта намунанинг ядролари ёки сўқмоқлари олиниши керак.

107. Иссиқ ёки илиқ асфалт-бетон аралашмаси қопламасининг сиқилиш коэффиценти сиқилишдан 10 кун ўтгач, камида 0,93% бўлиши керак; сув билан тўйинганлиги - 5% дан кўп бўлмаслиги керак.

108. Монолитик бетон қопламалар камида 0,98 зичлик коэффицентига сиқилган қумли асосга жойлаштирилиши керак. Қўшни қолип элементларининг белгиларидаги фарқ (шакл темир йўли) 5 mm дан ошмаслиги керак.

Кенгайтирувчи қўшма рамкалар ва ажратгичлар пойдеворни тайёрлаш, ўрнатиш ва қоплама қолипларини текислашдан кейин ўрнатилиши керак.

Форма, рамка ва қистирмалари орасидаги бўшлиқ 5 mm дан ошмаслиги керак. Режалаштирилган тагликнинг юзасида уч метрли темир йўл остидаги бўшлиқлар 10 mm дан ошмаслиги керак.

109. Темир-бетон қопламали лентанинг кенлиги 4,5 m дан ошмаслиги керак; чоклари орасидаги масофалар - 7 m дан кўп бўлмаган ва кенгайтирувчи чоклар орасидаги масофалар - 42 m дан ошмаслиги керак.

110. Бетоннинг зичлашда унинг юзасига таъсир қилувчи сув ва цемент суви йўлка плитасидан ташқарида олиб ташланиши керак.

111. Бетон қопламаларни қуришда, бетоннинг кенгайтирувчи бўғинларда ва қолиплар билан туташган жойларида сиқилишига алоҳида эътибор берилиши керак.

112. Йўл қопламасининг ётқизилган бетони унинг юзасидан ортиқча намлик йўқолганидан кейин, лекин ётқизилган пайтдан бошлаб 4 h дан кечиктирмасдан қопланиши ва сувсизланишдан ҳимояланган бўлиши керак.

113. Ҳимоя қопламалари сифатида плёнка ҳосил қилувчи материаллар, битумли ва смола эмулсиялари ёки битумли қоғознинг бир қатламига сочилган қум қатлами (камида 10 cm қалинлиги) ишлатилиши керак. Қум камида икки ҳафта давомида нам бўлиши керак.

114. Олмос дискли кесгичлар билан кенгайтирувчи бўғинларни кесишда, қопламанинг бетон мустаҳкамлиги камида 100 kg/cm^2 бўлиши керак. Қўшимчалар қоплама қалинлигининг камида $1/4$ қисмига тенг чуқурликда кесилиши ва бошқа маттериаллар (мастикалар) билан тўлдирилиши керак.

115. Кенгайтириш ва зичлаш бўғинларидан ёғоч тахталарни олиб ташлаш қопламани ўрнатгандан кейин икки ҳафтадан кечиктирмасдан амалга оширилиши керак. Тахталарни олиб ташлашда, чокларнинг қирраларини синдиришнинг олдини олиш керак.

116. Бўғинларни мастикалар билан тўлдириш бетонини тозалаш ва қуритишдан кейин амалга оширилиши керак. Қопламанинг бўғинларини тўлдириш учун мастикани тайёрлаш жараёнида қиздирилган 80% битум ва 20% минерал пломба қуқунидан иборат иссиқ мастикалардан фойдаланиш керак.

117. Мастикалар марказлаштирилган тарзда тайёрланиши ва уларни ишлатиш жойига изоляцияланган идишларга етказиб берилиши керак. Мастикаларни ётқизиш пайтида уларни тайёрлаш учун битумнинг иситиш ҳарорати + (160° C +180° C) бўлиши керак.

118. Ўртача кунлик ҳаво ҳарорати +5° C дан паст бўлса ва минимал суткалик ҳаво ҳарорати 0° C дан паст бўлса, қоплама ва пойдеворни бетонлаш корхонанинг монолит тузилмалар ва темир-бетонга бўлган талабларига мувофиқ амалга оширилиши керак.

119. Қиш мавсумида, агар бетон тўлиқ қуритилиши учун сунъий иситишдан ўтказилмаган бўлса, қоплама тўлиқ эриганидан кейин бир ой ичида йўл ҳаракати таъсирига дуч келмаслиги керак.

120. Даҳа ичидаги автомобил йўллари, тротуарлар ва майдончаларнинг префабрик йўлка плиталари сув сатҳининг оқими йўналишига қараб, йўлка ўқи бўйлаб ёки унинг четида жойлашган маёқ қаторидан бошлаб, олдиндан тайёрланган асосда пастга ётқизилиши керак.

121. Плиталарни ётқизиш машиналарини ётқизилган қоплама устига силжитиб, дренаж тизимидан узоқда жойлаштирилиши керак. Плиталарни қумли асосга қўйиш тебраниш ўрнатувчи машиналар билан, зичлаш эса плиталарнинг кўринадиган чўкиндилари йўқолгунча транспорт воситаларида амалга оширилиши керак.

122. Қўшни плиталарнинг бўғинларидаги тўсиқлар 5 mm дан ошмаслиги керак. Плиталарнинг бўғинлари плиталар ўрнатилгандан сўнг дарҳол тўлдирувчи материаллар билан тўлдирилиши керак.

123. Автотранспорт воситаларидан 8 t лик эксенел юкнинг таъсирига мўлжалланмаган тротуарлар ва пиёдалар йўлларининг префабрик бетон ва темир-бетон плиталари йўллар ва йўлакларнинг кенглиги 2 m гача бўлган қумли пойдеворга ётқизилиши керак, қалинлиги камида 3 cm бўлиши керак. Қум асос грунтдан ясалган ён таянчга эга бўлиши ҳамда 0,98 дан кам бўлмаган зичликкача зичланган бўлиши керак. Шаблон ёки назорат таёғи билан пойдевор орасида бўшлиқлар мавжудлигига йўл қўйилмайди.

124. Плиткаларнинг пойдеворга маҳкам ўрнатилиши уларни ётқизиш пайтида жойлаштириш ва плиткаларни 2 mm гача пойдевор қумига ботириш орқали эришилади. Плиткалар орасидаги бўғинлар 15 mm дан ошмаслиги керак, плиткалар орасидаги бўғинлардаги вертикал силжишлар 2 mm дан ошмаслиги керак.

125. Цемент-бетон қопламаларни ўрнатишда куйидагиларни текшириш керак: пойдеворнинг зичлиги ва текислиги, қолип ва бўғинларнинг тўғри ўрнатилиши, қоплама қалинлиги (2000 м² дан ортиқ бўлмаган участкадан битта намуна олиш орқали), бетонни парвариш қилиш режими, текислиги қопламанинг ва унинг сирт сутида цемент плёнкаларининг йўқлиги.

126. Бордюр тошлар камида 0,98 коэффициентли зичликка сиқилган тупроқ базасига ёки ташки томондан тупроққа сепилган ёки бетон билан мустаҳкамланган бетон асосга ўрнатилиши керак. Ўрнатиш қопламанинг дизайн профилини такрорлаши керак. Режа ва профилдаги ён тошларнинг бўғинларида тўсиқларга йўл қўйилмайди.

126. Худуд ичидаги ўтиш жойлари ва боғ йўллари кесишган жойларда эгри чизиқли ён тошлар ўрнатилиши керак. Тўғри тошлардан радиуси 15 m ёки ундан кам бўлган радиусли томоннинг қурилмасига йўл қўйилмайди. Тошлар орасидаги чоклар 10 mm дан ошмаслиги керак.

127. Тўлдирувчи учун қоришма камида 400 маркадаги портленд цемент билан тайёрланиши керак ва унинг ҳаракатчанлиги стандарт конуснинг 5-6 cm ботирилишига мос келиши керак.

128. Чорраҳалар ва пиёдалар йўлакларининг кесишган жойларида, участкаларга ўтиш жойлари ва кўчаларнинг қатнов қисми остида, ён тошлар болалар ва ногиронлар аравачалари, каналарнинг ўтишини, шунингдек транспорт воситалари киришни таъминлаш учун силлиқ улаш мосламаси билан кўмилиши керак. Ушбу жойларда огоҳлантирувчи тегиниш чизиқлари ётқизиш керак.

129. Қорни тозалаш вақтида юзага келадиган юкларни ўзлаштириш учун бордюрнинг ўлчамлари ён тошларнинг ўлчамларига нисбатан баландлиги ва кенглиги 5 cm га оширилиши керак.

130. Биноларнинг периметри бўйлаб ташкил этилувчи тўшамалар йўлаклар билан боғланган бўлиши лозим ва қиялиги камида 1 - 10% дан ошмаслиги керак.

131. Механизмларнинг ишлаши мумкин бўлмаган жойларда, тўшамалар остидаги таглик зичлагичнинг таъсирдан излар йўқолгунча ва сиқилган материалнинг ҳаракати тўхтагунча қўлда сиқилиши мумкин.

132. Тўғри бўлақлар ичидаги тўшаманинг ташқи четининг горизонтал ва вертикал эгрилиги 10 mm дан ошмаслиги керак. Совуққа чидамлилиги учун бетон тўшама майдони йўл бетонига қўйиладиган талабларга жавоб бериши керак.

133. Ташқи зинапояларнинг поғоналари сиқилиш кучи камида 825 ва совуққа чидамлилиги камида B150 бўлган бетондан ясалган бўлиши керак, шунингдек зинапоя бўйлаб камида 1% нишабга эга бўлиши керак.

134. МТТ(мактабгача таълим ташкилоти) биноси ва гуруҳли майдончани боғловчи халқа йўл кенглиги камида 1.5 m ни ташкил этиши керак. Йўл нишаблилик даражаси 6 % дан ошмаслиги, тоғли худудларда – 8 %, бурулиш радиуси 1,5 m дан кам бўлмаслиги лозим.

6-боб. Тўсиқлар

135. Тўсиқлар, асосан, бир қаторли ёки кўп қаторли бутазорлардан, йиғма темирбетон элементлардан, металл қисмлардан, ёғоч ва симлардан, полимер материаллардан деворлар шаклида жойлаштирилиши керак. Материални танлашда архитектура дизайни, мақсади, хавфсизлиги, иқтисодий ва экологик мақсадга мувофиқлигини ҳисобга олиш керак.

136. Доимий ва вақтинчалик тўсиқлар қуйидаги технологик талабларни ҳисобга олган ҳолда ўрнатилиши керак:

тўсиқнинг ўқ чизиқлари ерга етакчи белгиларни ўрнатиш орқали ўрнатилиши керак, уларнинг чидамлилиги қурилиш майдончасининг ўзига хос шартларидан келиб чиққан ҳолда аниқланиши керак;

панжара тагидаги хандақни механизациялашган усулда, ўқнинг ҳар икки томонида кенглиги 10 см гача ва пойдеворнинг пастки қисмидаги жойлашув қисмидан 10 см чуқурроқ қазиш керак (дренаж қатлами ҳосил қилиш учун);

тўсиқ устунлари учун чуқурларни битта горизонтал чизиқ бўйлаб устунларнинг юқори қисмини ва дренаж ёстиғини ўрнатиш учун устунларни ўрнатиш чуқурлигидан 10 см каттароқ чуқурлик билан қазиш керак ҳамда чуқурнинг тубини қўлда тозалаш заруратини бартараф этиш керак;

гил ва кумлоқларда чуқурларнинг ўлчами камида 80 см, кумли кумлоқларда эса камида 1 m бўлиши керак;

чуқурлар ва хандақлардаги дренаж материаллари зичланган бўлиши керак: қум, шағал ва чақилган тош билан зичланган тошлар ва шағалларнинг ҳаракати зичлаш воситаларининг таъсири остида тўхтайдиган ҳолатга келтирилади.

137. Қумли ва кумлоқ тупроқларда пойдеворлар ва панжара устунлари учун дренаж тизимлари ҳосил қилинмайди.

138. Яшил девор қўринишидаги тўсиқлар кенглиги ва чуқурлиги камида 50 см бўлган олдиндан тайёрланган хандақларда бир қатор буталарни экиш йўли билан ташкил этилиши керак. Буталарни экишнинг ҳар бир кейинги 20 см га оширилиши керак. шунингдек, тўсиқлар буталар оралиғига мос равишда тартибга солиниши керак. 2-иловада келтирилган ўсимликга мувофиқ.

139. Ер ости қисмини бетонламасдан ўрнатилган устунлардаги тўсиқлар устунлар ўрнатилгандан сўнг дарҳол ўрнатилиши керак.

140. Темир-бетон ёки металл устунлардан ясалган, ерости қисмини бетонлаш билан ўрнатилган тўсиқлар, устунларнинг пастки қисми бетонланганидан кейин икки ҳафтадан кечиктирмай ўрнатилиши керак.

141. Тўсиқлар учун ёғоч устунлар диаметри камида 14 см бўлиши керак; узунлиги - меъморий лойиҳа асосида.

142. Тупроққа қоқиладиган устуннинг камида 1 м қисми қиздирилган битум билан қоплаш ёки кўмир қатлами ҳосил бўлгунга қадар оловда ёқиш орқали чиришдан ҳимояланган бўлиши керак. Устуннинг юқори қисми 120° бурчак остида ўткирлаштирилиши лозим.

143. Пойдевор қисми бўлмаган устунлар диаметри 30 см бўлган чуқурларга ўрнатилиши ва тўлдириш пайтида тупроқ ва чақилган тош ёки шағал аралашмаси билан қопланган бўлиши керак. Тупроқ сатҳи даражасида устунни 5 см гача баландликда тупроқ конуси билан қопланиши керак.

144. Ер ости қисмини бетонлаш йўли билан ерга мустаҳкамланган устунлар фақат вертикал ва режа ҳолатини мослаштирилгандан кейин бетонлаштирилиши керак.

145. Устунларнинг вертикал оғиши, шунингдек уларнинг режадаги ўрни ўзгариши 10 мм дан ошмаслиги керак.

146. Устунлар устига чўзилган симдан ясалган тўсиқлар бурчакли диагонал ва устунлар орасидаги ўзаро боғланишларни ўрнатишдан бошлаб ясаилиши керак. Ўзаро боғланишлар бир-биридан 50 м дан ортиқ бўлмаган масофада ўрнатилиши керак.

147. Диагонал ва ўзаро фаолият тиргақлар, устунларга маҳкам ўрнатилади ва маҳкамлагичлар билан мустаҳкамланади. Боғламлар 2 см ўлчамда чуқурчаларга киргизилади ва улар маҳкам ўрнашгунча киргизиб маҳкамланади.

148. Поналар бирлаштирувчи элементнинг ўқиға перпендикуляр равишда болға билан урилиши керак. Боғланиш маҳкамлагичининг юқори қисмида конуснинг бошидан камида 20 см баландликда кесилади. Пастки қисмида ер сиртидан купи билан 20 см масофада жойлаштирилади.

149. Симли панжара тўсиқларни ўрнатишда ерни рельефини ҳисобға олиш, камида ҳар 25 см оралиқларда ерга параллел равишда ўрнатилиши керак. Тикан симли панжара ҳар бир қисмда ўзаро фаолият шаклидаги симли боғланишлар билан тўлдирилади. Кўндаланг қаторли тиканли симларнинг параллел қаторларининг барча кесишмалари тўқилган сим билан боғланган бўлиши керак.

150. Симли тўсиқларни ўрнатишда симни пастки қатордан бошлаб, ердан 20 см дан ортиқ бўлмаган оралиқда жойлаштириш керак. Ёғоч устунларга симни михлар билан маҳкамлаш керак. Лойиҳада кўзда тутилган маҳсус қотиргичлар билан темир-бетон ва металл токчаларга сим, диагонал ва кўндаланг боғичлар билан маҳкамланиши керак.

151. Симни осилиши йўқолгунча чўзиш керак. Чўзилган симнинг узунлиги 50 м дан ошмаслиги керак.

152. Пўлатдан ясалган тўсиқлар устунлар орасида ўрнатиувчи бўлмалар тарзида, устунларнинг ўрнатма қисмларига пайвандлаш воситасида бажарилиши лозим.

153. Устунларга ўрнатилган қисмларга бўлақлаб пайвандлаш орқали мустаҳкамланиши керак.

154. Пўлатдан ясалган тўсиқлар учун устунлар олдиндан ёки бўлимларни ўрнатиш билан бир вақтда ўрнатилиши мумкин. Иккинчи ҳолда, устунларни ерга маҳкамлаш тўсиқнинг ўрнини режа ва профилда, устунлар - вертикал ва бўлимларнинг юқори қисми - горизонтал равишда текислангандан кейин амалга оширилиши керак.

155. Металл ва темир-бетон устунлар бетон билан ўрнатилиши керак.

156. Префабрик бетон элементлардан ясалган тўсиқларни вертикал ҳолатда ушлаб турадиган вақтинчалик маҳкамлагичларга дастлабки иккита устунни ўрнатишдан бошлаб ўрнатилиши керак. Устунларда элемент маҳкамланадиган жойларни тозалаш керак ва уларга тўсиқнинг префабрик элементларини киритиш керак. Йиғилган қисм дизайн ҳолатида вақтинчалик маҳкамлагичларга ўрнатилиши керак. Шундан сўнг, қисмни тўлдириш панели устунларга маҳкам ўрнашгунча ўрнатиш қисқичлари билан бирлашиши керак. Кейинчалик, вақтинчалик маҳкамлагичларга учинчи устун ўрнатилади ва панжаранинг иккинчи қисмини тўлдириш худди шу тарзда йиғилади ва маҳкамланади. Деворнинг бир нечта қисмларини ўрнатгандан сўнг, унинг режадаги ва горизонтал ҳолатини текшириш ва тўсиқнинг кейинги бир неча қисмларини йиғиш ва текислашдан кейин бетонлаштирилиши керак бўлган охиргисидан ташқари барча токчаларни бетонлаштириш керак.

157. Префабрик темир-бетон тўсиқнинг токчалари бетонлаштирилиши ва камида бир ҳафта давомида вақтинчалик маҳкамлагичларда сақланиши керак. Устунларни маҳкамлаш учун бетон камида B15 босим кучи синфига ва камида F 50 совуққа чидамлилигига эга бўлиши керак.

158. Ер юзасини пасайтириш жойларида ва ён бағирларда тагликларни ёки қўшимча плитларни жойлаштириш, участкаларни горизонтал равишда, баландлик фарқи участканинг баландлигининг 1/4 қисмидан кўп бўлмаган устунларда жойлаштириш керак. Пойдеворлар стандарт элементлардан ёки кенглиги камида 39 см бўлган ғиштлардан ясалган бўлиши керак. Ғишт плитининг юқори қисми B10 дан паст бўлмаган синф эритмасидан ва совуққа чидамлилиги камида F50 бўлган габле дренаж билан қопланган бўлиши керак.

159. Тўсиқларни қабул қилиш тўсиқнинг текислиги ва вертикаллигини текшириш орқали амалга оширилиши керак.

160. Бутун панжара ва унинг алоҳида элементларининг режадаги ҳолатида вертикал ва горизонтал равишда 20 mm дан ортиқ оғишларга, шунингдек, тўсиқнинг эстетик идрокига ёки унинг мустаҳкамлигига таъсир қилувчи нуқсонларнинг мавжудлигига йўл қўйилмайди. Диагонал ва ўзаро фаолият боғламлар маҳкам ўрнатилган бўлиши керак. маҳкамлагич устунлари чайқалмаслиги керак. Тўсиқларнинг префабрик элементлари ариқларда маҳкам ўтириши керак.

161. Тўсиқлар ва пайвандланган бўғинларнинг металл элементлари атмосферага чидамли бўёқлар билан бўялган бўлиши керак.

7-боб. Очик текис майдонлар ва спорт иншоотлари

162. Очик ясси спорт иншоотларини қуришда асосий қурилиш жараёнлари, 5-бўлимига мос тарзда худудни қурилишга тайёрлаш ишлари бажарилганидан ҳамда ушбу

ҚМҚ нинг 5.26-бандига мос тарзда қурилишга мўлжалланган ҳудуднинг қабулидан сўнг, қуйидаги технологик тартибда бажарилиши лозим:

- таг қатламни боғланган, дренажловчи ёки фильтрловчи грунтлардан тайёрлаш;
- қопламани қатламлаб жойлаштириш;
- қопламанинг емирилиш қатламини жойлаштириш;
- спорт ускуналарини ўрнатиш ва белгилаб қуйиш.

163. Очиқ муҳитли спорт иншоотларини лойиҳалашда спорт-машқ жараёни спорт ва дам олиш тадбирларининг технологик талабларини (ГОСТ 52025—2003) ҳисобга олиш керак. Спорт иншоотлари имконияти чекланган одамлар учун қулай бўлиши керак. Даҳа ички “Workout” спорт ва бадан тарбия майдончалари ҳудуд ахоли сонига, ёшга нисбатан ҳамда хизмат кўрсатиш радиусида лойиҳаланиши керак.

164. Пастки қатламни тартибга солиш ушбу тупроқ қатламини қатлам-қатлам ёйиш ва зичлаш орқали амалга оширилиши керак. Пастки қатламларнинг тупроқларини оғирлиги 1,2 t бўлган котоклар билан зичлашда зичланган қатламларнинг қалинлиги ёпишқоқ тупроқлар учун 30 см дан ва йириклик модули 2 дан кам бўлган кумлар учун 20 см дан ошмаслиги керак. Тупроқнинг керакли зичлаш бир жойда 12-15 мартта ўтиш билан эришиш керак.

165. Дренаж қатламлари тошлар орасидаги бўшлиқларнинг тикилиб қолишига йўл қўймайдиган ва қатламнинг филтрлаш қобилиятини камайтирадиган чораларга мувофиқ амалга оширилиши керак. Қатламларни тўлдиришда аввал каттароқ тошни пастги қисмга, кейин кичикроқни эса тепа қисмга қўйиш керак.

166. Дренаж қатламининг тўшамаси учун минимал тош ҳажми камида 70 mm бўлиши керак. Дренаж қатламидаги тошнинг тарқалиши уни ўрнатиш вақтида дренаж қатламини сиқиб чиқарадиган текислаш машиналари томонидан амалга оширилиши керак.

167. Очиқ ясси спорт иншоотларини қуришда қуйидаги материаллардан фойдаланиш лозим:

а) қопламаларнинг қуйида қатлами учун;

40-70 mm фракцияли чақилган тош, шағал, ғишт синиқлари;

асосий фракциялар ҳажмининг ярмидан ортиқ бўлмаган миқдорда 40-70 mm дан кичик ва ортиқ бўлган фракцияларга рухсат берилади. Зич жисмидаги қопламаларнинг пастки қатлами қалинлиги камида 50 mm бўлиши лозим.

б) қопламанинг оралиқ қатлами учун:

фракциялари ўлчами 15-25 mm бўлган чақилган тош, шағал, ғишт шағали;

қопламаларнинг юқориги қатламини хусусий намлик сиғимдорлиги ҳамда қоплама асосидан дренажлаб олиб кетиш ҳисобига сувсизлантирувчи резина кукуни, чилвир тола парчалари, кимёвий регенератив ва полиэтилен ишлаб чиқариши чиқиндилари. Чақилган тош, шағалдан ясалган оралиқ қатламнинг қалинлиги камида 30 mm, қайишқоқ намга сиғимдор материаллардан ясалгани эса, камида 10 mm бўлиши лозим;

в) қопламанинг устки қатлами учун:

чақилган тош, шағал, ғишт майдалари. Асосий фракцияларнинг 1/3 ҳажмидан ортиқ бўлмаган миқдорда 3 mm дан кичик бўлмаган ўлчамли фракцияларнинг мавжуд бўлишига рухсат берилади. Юқориги қатлам материалларининг 15% миқдорида қопламанинг устки қатлами ташкил қилувчиси сифатида оҳак-кукундан фойдаланишга рухсат берилади.

Зич жисмидаги қоплама уст қатламининг қалинлиги камида 40 mm бўлиши лозим;

қопламанинг емирилиш қатлами учун:

улчамлари камида 2 mm ва 5 mm дан катта бўлмаган фракцияли тош, ғишт синиқлари;

йириклик модули 2,5 mm дан кичик бўлмаган қум.

Зичланмаган емирилиш қатламини ёйишдаги қалинлиги 5 mm дан кичик бўлмаслиги лозим.

д) спорт майсазори қопламасининг тупроқости қатлами учун - гранулометриқ таркиби бўйича енгил қумли лойга яқин, ҳажми бўйича йириклик модули 2 дан ортиқ бўлмаган қум билан 1:1 да грунт.

Зич жисмидаги тупрок ости қатлами қалинлиги 8 см дан кичик бўлмаслиги лозим.

е) спорт майсазори қопламаси тупрок қатлами учун - гранулометриқ таркиби бўйича енгил қумли лойга яқин, заиф нордон реакция ($pH=6,5$) берувчи ҳамда 4-8% гумусга, 100 g тупрокда камида 6 mg (тюрин бўйича) азотга, 100 g тупрокда 10-15 mg (Пейве бўйича) калийга эга бўлган грунт.

Тупрок қатлами қалинлиги камида 8 см бўлиши лозим.

ж) спорт чимзори қопламаси устки қатлами учун чимзорда бошоқли ўсимликлар (ялпиз, пичанлар, чўл ўтлари, сули, рейграс) бўлиши лозим. 10 % дан ортиқ бўлмаган миқдорда клевер ва ёввойи ўтлар аралашмаси бўлишига рухсат берилади.

Чимзорни томонлари ўлчами 30x4 см дан ортиқ бўлмаган тўғри бурчакли пластинкалар тарзида кесилиши ва тик ён қирраларга эга бўлиши лозим. Чимзорнинг қалинлиги 6 см дан кам бўлмаслиги лозим.

Чимларни ташишда ва сақлашда 8 тадан ортиқ бўлмаган тахлам тарзида жойлаш лозим. Чимларни тахлам ҳолида беш кундан ортиқ сақлашга рухсат берилмайди.

Махсус қопламаларни фақат лойиҳа кўрсатмалари асосидагина ясалади.

168. Қопламаларни ётқизиш олдидан олдиндан йиғилган тош, бетон, грунт ёки ёғоч қирра, шунингдек лойиҳада кўзда тутилган бошқа қурилмалар яратишдан бошлаш лозим. Ён таянч яратмасдан материалларни тўқиш ва уларни зичлашга рухсат берилмайди.

169. Асос материалларини ёйишда ётқизиш қатлами сиртидаги ёйиқлар ва излар оғирлиги камида 1,2 t бўлган силлиқ сиртли коток воситасида силлиқланиши ва зичланиши лозим. Асос материалларини ёйиш ишларини бажарувчи машиналар ёйилувчи материаллар бўйича ҳаракатланишлари лозим.

170. Асосдаги ва оралиқ қатламдаги чақилган тош, шағални зичлашни икки босқичда 4-8 l/m^2 ҳисобидан сув сепиш билан бажарилиши лозим. Зичлашни силлиқ сиртли коток воситасида бажариш лозим:

биринчи босқичда енгил (вазни 0,8 t) ғалтак машиналар воситасида битта жойдан 2-3 марта ўтиш билан;

иккинчи босқичда вазни 1,2 t ли коток воситасида битта жойдан 3-5 марта ўтиш билан.

Зичлашнинг коток олдида тўлқинлар ҳосил бўлиш йўқоладиган ва коток машина изи қолмайдиган ҳолгача.

Зичланишнинг ҳар бир босқичи тугаганидан сўнг қатламнинг қалинлиги, текислиги нишоби текширилиши лозим.

171. Намга сиғимдор қайишқоқ материаллардан оралиқ қатламни асос сиртига махсус зичлагич воситалар билан зичламасдан етказиш лозим. Оралиқ қатламни

ётқизаётганда унинг устидан материалларни ташувчи юк машиналарнинг ҳаракатланишига йўл қўйидалмайди ҳамда шу материални ёйувчи механизмларнинг ҳаракати чекланиши лозим.

172. Юқориги қоплама қатлам материалларини келтириш ва ёйишда оралик қатламнинг бузилиши ва ифлосланишига йўл қўйидалмаслиги, шунингдек машиналар оралик қатлам устидан юрмасликлари лозим.

173. Транспорт ҳамда текисловчи машиналардан ташқари қурилиш машиналари ва зичлашнинг биринчи босқичидан кейингина устки қатламнинг ёпилган материали устидангина юришга рухсат берилади.

174. Юқори қатламнинг мзичлаштириш икки босқичда амалга оширилиши керак. Сиқилишнинг биринчи босқичи 1,2 t коток бир жойдан 1-2 ўтишдан иборат бўлиб, суғоришсиз силлиқ котоклар билан сиқилган материалларни жойлаштириш учун амалга оширилади. Зичлашнинг иккинчи босқичи 10-15 л/м² нисбатда суғориш билан силлиқ коток билан 1,2 t оғирликдаги коток билан амалга оширилиши керак. Зичлаштириш машинадан изларнинг шаклланиши тўхтагунча амалга оширилади.

175. Иккинчи босқичда бир жойга 5-10 марта келгандан кейин амалга оширилади. Чўкиш жойларида қатламларни тўлдириш, профиллаш ва қайта зичлаш керак. Зичлашнинг ҳар бир босқичи охирида қатламнинг қалинлиги, текислиги ва қияликлари текширилиши керак.

176. Унумдор қатлам устки қатламини зичлаш ва текширишдан сўнг дарҳол қўлланилиши керак. Унумдор қатламини материалларини ёйишдан олдин, қопламанинг юқори қатлами 5-10 л/м² тезликда қайта суғорилиши керак. Ёйилгандан сўнг, унумдор қатлами бир жойда 2-3 ўтишда силлиқ котоклар билан 1,2 t коток билан зичланади. Унумдор қатламини зичлаш тугагининг белгиси котокнинг ўтиш изларининг йўқлиги ва унумдор қатлами юзасида унумдор қатламининг материали билан қопланмаган жойларнинг йўқлиги ҳисобланади

177. Ўйин майдончаларининг қопламаси шикастланишнинг олдини олиш, экологик тоза ва эстетик кўринишни таъминлайдиган замонавий материаллардан (резина майдалагич, резина плиталар, гранулалар ёки этилен-пропилен каучук, пластик қоплама, сунъий ўт ва бошқалар) тайёрланиши керак.

178. Спорт майсазорининг қурилиши ерости қатламининг тақсимланиши ва сиқилиши билан бошланиши керак, сиртнинг оралик қатламининг шикастланиши ва ифлосланишига йўл қўймаслик керак.

179. Транспорт, қурилиш машиналари ва механизмларининг ҳаракатланишига, режалаштиришдан ташқари, фақат ерости қатлами бўйлаб силлиқ ғалтаклар билан оғирлиги 1,2 t бўлган ғалтакмашиналар бир ўтиши билан суғорилмасдан зичланганидан кейин рухсат берилиши керак.

180. Ер ости қатламини сиқиш 10-12 л/м² нисбатда суғориш билан 1-2 ўтиш ғалтакларда амалга оширилади. Ерости қатламини суғориш зичлаш бошланишидан 10-15 h олдин амалга оширилиши керак. Чўкиш жойларида ерости қатламлари тўлдирилади, зичланади ва қайта зичланади. Назорат остидаги уч метрли темир тахта остидаги қатлам юзасида чўкма мавжудлигига йўл қўйилмайди. Тупроқ қатламининг тупроғини етказиб бериш ва ёйиш вақтида унинг устида текислаш ва зичлашдан ташқари автотранспорт ва

қурилиш транспорт воситаларининг ҳаракатланишига йўл қўйилмаслиги керак. Тупроқ қатлами учун тупроқни етказиб бериш фақат ерости қатлаמידан амалга оширилиши керак.

181. Тупроқ қатламини ёйишдан олдин ер ости қатламидаги машиналар ва механизмларнинг ўтиш жойлари ва излари зичланган ва текисланган бўлиши керак. Зичлаш бошланишидан 10-15 h олдин тупроқ қатлами 10-12 l/m² миқдорида суғорилиши керак. Тупроқ қатламини силжитиш бир жойда иккита ўтишда силлиқ коток билан 1,2 t оғирликдаги машиналар билан амалга оширилиши керак.

182. Чўкиш жойларида қатламни тўлдириш, зичлаш ва қайта зичлаш керак. Назорат остидаги уч метрли режа чўп остидаги қатлам юзасида чўкма мавжудлигига йўл қўйилмайди.

183. Уруғларни экиш орқали спорт майсазорини яратишда тайёрланган тупроқ қатлами юмшатилиши ва камида уч ҳафта давомида сакланиши керак. Уруғларни экишдан олдин, тупроқ қатламини қайта юмшатиш ва майсазордан бегона ўтларни олиб ташлаш керак.

184. Биринчидан, катта уруғларни экиш керак, уларни 10 mm чуқурликда экиш, катта уруғларга перпендикуляр йўналишда экилган кичик уруғлар учун уруғ ариқларини яратиш керак.

185. Кичик уруғлар 3 mm чуқурликда кўмилиши керак. Уруғларни экишдан сўнг, майсазор юзаси 100 kg гача бўлган оғирликдаги рулон билан текисланиши керак. Қозиқлар 3 m дан кейин ерости қатламига болға билан урилади. Чим остидаги чўкиш жойларида етишмаётган тупроқ қатламини қуйиш керак.

186. Ҳаддан ташқари қалин майсаларни пастки текислик бўйлаб кесиш керак. Майсаларни ётқизаётганда, улар орасидаги чоклар 3 mm дан ошмаслиги керак ва тупроқ аралашмаси ва ўтларнинг ўралиши билан ёпилади. Назорат остидаги уч метрли темир тахта остидаги қатлам юзасида чўкма мавжудлигига йўл қўйилмайди.

187. Спорт майсазорининг уст қатламини чим билан ёпишни тупроқ ости қатламига ҳар 3 m да қоқилувчи қозиқ визир бўйича бажарилади. Жойланувчи чимларни енгил уриш билан зичланади. Чўккан жойларда чим тагига етишмайдиган тупроқ қатлами сепилади. Чимлар орасидаги чоклар 3 mm дан ортиқ бўлмаслиги, оралиқларга ўтлар ўтказилиб, тупроқ қоришмаси билан тўлдирилиши лозим.

188. Спорт майсазорининг юқори қатламини вегетатив кўпайиш билан тартибга солиш илдизпояли ўтлар ва ёввойи ўсимликларнинг (ўрмаловчи эгилган ўт, чўчка ўти ва бошқалар) ниҳолларини экиш орқали амалга оширилиши керак.

189. Шоҳчаларининг узунлиги камида 100 mm бўлиши керак. Илдизлари камида 50 mm тупроқ қатламига, 10 mm чуқурликка, уларнинг устидаги тупроқнинг енгил зичлаш билан экилган бўлиши керак. Уруғлар сепишда ва шоҳчаларни ўтказишда - сепиш ва ўтказишдан бир ой ўтганидан сўнг.

190. Қор босган пайтда иншоотлар қабул қилинмайди.

191. Қурилиш жараёнида қуйидагилар текширилиши ва шаҳодатланиши лозим:

таг қатлам ёки ер полотноси сиртининг тайёрлигини;

қоплама конструктив қатламларининг ясалиши ва зичланишини;

майсазор қоплама асоси дренаж тизимининг бажрилишини.

192. Очиқ ясси спорт иншоотларининг майсазорлари қуйидагича қабул қилинади: газонларга чим ётқишида - бевосита ишларни қабул қилиш билан.

193. Дам олиш масканларининг жиҳоз элементлари (скамейкалар, ёритиш элементлари, кум қутилари, кичик архитектуравий шакиллар, шийпонлар ва бошқалар) лойиҳага мувофиқ тайёрланиши, ишончли мустахкамланиши, намликка чидамли бўёқлар билан бўялиши ва қуйидаги талабларга жавоб бериши керак:

ёғоч - чиришдан ҳимояланган, камида 2-даражали игнабаргли ёғочдан ясалган, силлиқ ишлов берилган;

бетон ва темир-бетон - камида 800 маркадаги цементдан, совуққа чидамлилиги камида Ф150, юзалар силлиқ бўлиши керак;

металл - ишончли тарзда уланиши керак. Чоклари эрозияга қарши ҳимояланиши керак.

Динамик таъсирлар билан юкланган элементлар (беланчаклар, айланма йўллар, зинапоярлар ва бошқалар) ишончилиги ва барқарорлиги учун текширилиши керак

194. Микрорельефнинг грунти ишлатилган грунтнинг табиий нишоблиги бурчагидан ортиқ бўлмаган нишобликка эга бўлиши ҳамда «Курилувчи ҳудудларни кўкаламзорлаштириш» бўлими талабларига мос тарзда чим билан бостирилиши, экилиши ёки кўкаламзорлаштирилиши лозим.

195. Байроқ ушлагичларини, белгиларни, эълонларни ва бошқаларни маҳкамлаш учун асбоблар лойиҳада белгиланган жойларда бинолар ёки иншоотларни қуришда, архитектура назорати вакили ёки буюртмачининг техник назорат инспекцияси томонидан амалга оширилиши керак.

196. Ўйин майдончаларининг кум қутиларидаги кумда шағал, лой ва лой доналарининг аралашмалари бўлмаслиги керак. Кум қутилари учун ювилган дарё қумидан фойдаланиш керак. Тоғ қумидан фойдаланишга йўл қўйилмайди.

197. Кум қутиларни МТТ (мактабгача таълим ташкилоти кейинги ўринда МТТ деб) ҳудудида қуйидагича жойлаш керак:

198. Болаларни соғлиғини ва кумнинг иссиқликни ўзига жуда тез ўтказишини инобатга олиб соя жойга жойлаштириш мақсадга мувофиқдир. Агар буни иложи бўлмаса кумдон устига бостирма қуриш керак бўлади. Мазкур кумдонга дарахт барглари ва шох-шаббалар тушмаслиги керак.

199. МТТда кум қутиларининг сифати қуйидаги талабларга жавоб бериши лозим:

Бошқа кум турларидан ўзининг тозаллиги ва зарарли қўшимчалардан ҳоли бўлиши;

Медицина ходимлари томонидан инфекция ва вирусли касалликларни қўзғатувчи хусусияти йўқлиги борасида текширувдан ўтиши.

200. Кумнинг майдалик даражаси (фракция ўлчами) 0.2-2mm бўлиши, бундан майда бўлган ҳолларда кум шамолда ҳавога кўтарилиши ва инсонлар ҳаво йўлига тушиш эҳтимоли мавжудлиги;

Юқоридаги талаблардан келиб чиққан ҳолда дарё қумини ишлатиш мумкин. Баъзи МТТ кумдонларида кум ва тупроқ аралашмасидан фойдаланилади.

Кумдон устида албатта қопқоқ бўлиши шарт.

201. Алоҳида ер участкасининг периметри бўйлаб очиқ спорт иншоотлари мажмуаси, шамол ва чангдан ҳимоя қилувчи дарахт ва бута қаторлари билан, маҳаллий автомобил йўллари четидан 5 m кенглигида ва юқори тезликда ҳаракатланувчи магистрал йўлларнинг четидан 10 m гача бўлган шамол ва чангдан ҳимоя чизиқлари билан тўсилиши керак

202. Мажмуага киритилган очик спорт иншоотларининг алохида гуруҳлари периметри бўйлаб кенглиги 3 m гача бўлган бутазорлар чизигини таъминлаш керак.

203. Мактабгача таълим ташкилотларида (МТТ) ҳудудларни кўкаламзорлаштириш кўрсаткичи қурилиш ҳудудидан ташқари 30% ни ташкил этади. Хўжалик, умумий жисмоний тарбия ва гуруҳли майдончалар орасида 6 m ли санитар ҳимоя чизиқлари ташкил этилади.

Яшил ҳудудлар майдончаларни бир биридан ажратишда ишлатилади.

Эслатма: Кўкаламзор ҳудудда яшил зоналар, майсазор(газон), гулзор ва ўтлар билан қопланган гуруҳ ҳамда, жисмоний тарбия майдонлари ташкил топади.

204. Мактабгача таълим ташкилотларининг ҳудудини ўрмон, боғ ва яшил ҳудудлар чегарасида жойлаштиришда яшил майдонни 10% камайтиришга рухсат берилади

205. Гуруҳлар майдони буталар билан чегараланади. Ҳудуднинг периметри бўйлаб яшил ҳимоя зонаси ташкил этилиб, бунда кенглиги 1,5 m дан кам бўлмаган бута ва дарахтлардан фойдаланилади. Кўча тарафдан 15 m дан кам бўлмаган, ҳамда бинодан 5 m узоқликда буталар экилади.

206. Болалар ўйин майдони қуйидагича ташкил этилади:

Гуруҳли ўйин майдончалар болалар яслиси учун 1 болага 7,2 m² дан, мактабгача бўлган болалар учун эса 1 болага 9 m² майдонни ташкиллаштириш билан шаклланади;

Умумий жисмоний тарбия майдони;

МТТ да гуруҳли майдончалар болалар боғчаси катта кичиклигига қараб лойиҳаланади.

207. 135 ва ундан кам ўринли **МТТ** да 1та жисмоний тарбия машғулотлари майдони, 135 дан кўп ўринли бўлган **МТТ** да эса 2та жисмоний тарбия машғулотлари майдонлари ташкил этилади. Жисмоний тарбия машғулотлари майдони кенглиги бир гуруҳ учун 10 m² ҳисобида олинади.

208. 235 дан ортиқ ўринли умумий типдаги **МТТ** да болаларни сузишга ўргатиш мақсадида, тозалаш иншоотларини ҳисобга олган ҳолда, очик ҳовуз(бассейн)ларни ташкил этиш тавсия этилади.

209. Кам сонли **МТТ** да эса болаларни сув ўйинлариги ўргатиш мақсадида кичик ясси ҳовузча, пуфланадиган ёки каркасли (йиғма) сунъий бассейнлар ташкил этиш мақсадга мувофиқдир.

210. Лойиҳаланадиган ёки ўрнатиладиган (пуфланадиган ёки йиғма) ҳовузлар эни 4-6 m, узунлиги 8-12 m, чуқурлиги 0,4-0,6 m ни ташкил этиб, жисмоний тарбия майдончаларини яқинига жойлаштириш тавсия этилади.

211. Ясси ҳовузчалар эркин шаклда бўлиб, майдони юзаси 20-25 m², чуқурлиги 0,1–0,5 m ни ташкил этади. Бассейнга тушиш йўлида бир метр кенликда оёқларни сув билан чайиш имкониятини берувчи панжарали зинапоя ташкил қилиш ҳисобга олиниши зарур.

212. **МТТ** ер участкаларига хўжалик ҳудудларини ҳам жойлаштириш зарур. Хўжалик ҳудудлари майдони 60та ўрингача бўлган **МТТ** лари учун 70 m², 60 дан 135 ўринли **МТТ** га 100 m² ва 135дан юқори ўринлиларига эса 150 m² майдон ажратилади.

213. Хўжалик ҳудуди озик-овқат маҳсулотлари қабул қилиш блоки тарафида жойлаштириб, бу ҳудудга кўчадан мустақил кириш учун шароит бўлиши керак.

Хўжалик ҳудудида кир қуритиш, гилам тозалаш ва шунга мос ускуналар бўлиши шарт.

214. Хўжалик ҳудуди ери қаттиқ қопламали материалдан ташкил топиб, бинонинг ошхона ва кир ювиш қисмларига кириш жойларида шаклланган бўлиши, бинога ўтиш жойи билан туташ бўлиши керак. Мазкур ҳудудни гуруҳлар ва жисмоний тарбия майдончалари билан туташтириш мумкин эмас.

8-боб. Аҳоли пунктларини ободонлаштириш

215. Кўкаламзорлаштириш майдонлари учун дарахт ва буталарнинг кўчатлари, манзарали – япроқ баргли ва игнабаргли дарахтлар турлари, манзарали буталар, мевали дарахт ва буталар ҳамда меморчилик шакллари амалдаги стандартларга мувофиқ бўлиши керак.

Аҳоли пунктларидаги кўп квартирали уй-жойлар, умум фойдаланиш бинолари атрофи ҳамда уларга туташ автомобил йўллари ёқаларини ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш учун ажратилган ер майдонларида ўзбошимчалик билан йўлак, автомобил турар жойи қуриш, бошқа мақсадларда асфалт ёки бетон ётқизиш, ерларни ва пиёдалар йўлакларини бузиш, ўз хоҳиши билан ноқонуний ўзлаштириш қатъиян таъқиқланади.

Янги қуриладиган, баландлиги ер юзасидан 12 метрдан ва (ёки) умумий майдони 500 квадрат метрдан ортиқ бўлган бино ва иншоотларни лойиҳалаштиришда уларга туташ ҳудудларнинг кўкаламзорлаштириш (дарахтлар, буталар, бошқа ўсимликлар ва ниҳолларни экиш) майдонлари лойиҳа учун ажратиладиган ер участкалари умумий майдонининг 30 фоизидан кам бўлишига йўл қўйилмайди (эксплуатация муддатини ўтаб бўлган ва маънан эскирган бино ва иншоотларни реновация қилиш бундан мустасно).

216. Ободонлаштириш ишлари амалга ошириш вегетатив тупроқни ётқизиш, йўлакларни, пиёдалар йўллари, саломатлик йўлакларини, майдонлар ва тўсиқларни тартибга солиш ва уларни қуришдан кейин қурилиш чиқиндилари қолдиқларини тозалашдан кейин амалга оширилиши керак.

217. Унумдор тупроқларини ёйиш бўйича ишлар, агар иложи бўлса, катта майдонларда унумдор тупроқлари билан тўлдириш учун фақат автомобил йўллари билан чекланган жойлар ва мустаҳкам яхшиланган юзаси бўлган майдончаларда амалга оширилиши керак. Майдонлар, юзалар, тротуарлар ва бошқа турдаги қопламали йўللар учун ариқлар қуйилган ва зичланган ўсимлик тупроғи қатлами ажратилган бўлиши керак. Шу мақсадда, 6 m дан ортиқ бўлмаган чизикдаги ушбу тузилмаларга ёйилган унумдор тупроқ баландликдаги минус ўлчам билан (дизайн белгиларидан минус 5 см дан кўп бўлмаган) солиниши керак.

218. Вегетатив тупроқ текисланган пойдеворга ёйилиб, камида 10 см чуқурликда ҳайдалиши керак. Ўрнашган вегетатив қатламнинг юзаси чегара тахтасидан 2 см дан ошмаслиги керак.

219. Ҳудудни табиий ҳолатида ободонлаштириш учун сақланиб қолган вегетатив тупроқ қурилаётган ёки реконструкция қилинаётган объект жойлашган ҳудуднинг иқлим шароитига энг мос келадиган агротехник талабларга мувофиқ ободонлаштириш ишларига тайёрланиши керак.

220. Дарахтлар ва буталарни экиш учун майдонлар об-ҳаво ва қуёш нурланишига имкон қадар узоқ вақт давомида таъсир қилишлари учун олдиндан тайёрланиши керак. Экишдан олдин чуқурлар таёрланиши керак.

221. Стандарт кўчатларни ва илдиз грунтли кучатларни ўтказиш ўралари 75-90 см чуқурликка, стержен тарзидаги илдиз тизимли кўчатлар учун 80-100 см чуқурликка эга бўлиши лозим.

Илдиз грунтли кўчатларни ўтказиш ўраларининг ўлчами грунтнинг энг катта улчамидан 0,5 м ортиқ бўлиши лозим.

222. Буталар ва лианалар 50 см чуқурликдаги чуқурларга ва хандақларга экилган бўлиши керак. Якка буталар ва лианалар учун чуқурларнинг диаметри 50 см. Буталарни гуруҳли экиш учун чуқурларнинг кенлиги бир қаторли экиш учун 50 см бўлиши керак. ҳар бир кейинги экиш қатори учун 20 см қўшилиши билан.

Кўп йиллик гул ўсимликлари учун чуқурларнинг чуқурлиги ва диаметри 40 см бўлиши керак.

223. Болалар боғчаларида экиш материаллари фақат махсус питомниклардан қабул қилиниши керак. Игнабаргли, доим яшил ва баргли (5 ёшдан ошган) дарахтлар учун экиш материалларидан фойдаланиш керак;

224. Шунингдек, кўчириб ўтказиш қийин бўлган дарахтларни (ёнғоқ, эман, туя, лола дарахти, каталпа, каштан, қайин, қарағай) ўсаётган жойларидан грунт билан қазиб олингандан сўнг дарҳол қабул қилиниб экилиши керак.

225. Танаси илдиз бўғинидан 1,3 м баландликда диаметри 5 см гача бўлган дарахт ва кўчатлар грунт диаметри камида 70 см га эга бўлишлари лозим. Тана диаметрининг ҳар 1 см ортишига грунт диаметри ёки грунт томонлари ўлчами 10 см га ортиши лозим.

Грунтнинг баландлиги 50-60 см бўлиши. Стерженсимон илдиз тизимлилар учун - 70-90 см бўлиши лозим.

226. Илдиз тупроғи билан ташиш олдида махсус қутиларга (контейнерларга) жойланиши лозим.

Илдиз тупроғи қути ўлчамларига мос бўлиши лозим.

Кўчат материалининг ёши ва ўлчамларига кўра, 3 хил стандартдаги контейнерлар ишлатилади:

а) 8-12 йиллик баргли дарахтларни кўчиришда - юқори кесими 80x80 см, пасткиси 55 x55 см, баландлиги 100 см бўлган контейнер;

б) 6-8 йиллик игнабаргли дарахтларни кўчиришда-юқори кесими 60x60 см, пастки кесими 45x45 см ва баландлиги 60 см ли контейнер;

в) йирикроқ баргли ва игнабаргли дарахтларни кўчиришда - юқори кесими 110x110 см, пасткиси 75x75 см ва баландлиги 100 см ли контейнер;

227. билан қопланган, шунингдек, брезент билан қопланган текис ётқизилган транспорт воситаларида ташилиши мумкин. Ташиш материаллари билан бир вақтда одамларни, шунингдек, борт транспорт воситаларининг кузовларида юқорни ташишга йўл қўйилмайди. Темир йўл, сув ва ҳаво орқали ташиш учун мўлжалланган очик илдиз тизимига эга ўсимликлар оғирлиги 50 кг дан ошмайдиган ўрамларга қадоқланиши керак

228. Кўкаламзорлаштириш ишларини жойларнинг иқлимий шароитларига боғлиқ муддатларда бажариш лозим (1 илова).

229. Кўкаламзорлаштириш объектига келтирилган ўсимликларни бирданига ўтказиш мумкин бўлмаса, уларни бевосита кўмиш чуқурига туширилиб, кўмиб қўйилади. Кўмиш жойини баландроқда, кучли шамоллар йўлидан химояланган четроқда танлаш лозим.

230. Кўмиш жойларида ўсимликлар илдизларини шамолга қаратиб жойланади. Кўмиш жойларида тупроқни мўътадил нам ҳолатда сақлаш лозим.

231. Ўсимликларнинг шикастланган илдизлари ва шохлари экишдан олдин кесилиши керак. шохлар ва шикастланган бўлакларини тозалаш керак. Илдиз тизими очик бўлган кўчатларни экишда ер сатҳидан 1,3 м баландликда чиқиб турувчи қозикларни экиш чуқурларига болға билан уриш керак.

232. Кўчатларни экишда экиш чуқурлари ва хандақларнинг пастки қисмига ўсимлик тупроқлари тўлдирилиши керак. Кўчатларнинг илдизлари тупроқли қоришма ичига ботирилиши керак. Экиш пайтида, экилган ўсимликларнинг илдизлари орасидаги бўшлиқларни тупроқ билан тўлдиришни кузатиш керак. Чуқурликлар ва хандақлар тўлдирилганда, улардаги тупроқ деворлардан марказгача зичланган бўлиши керак. Чуқур ёки хандақда ўсимликларни ўрнатиш баландлиги тупроқни ўрнатгандан сўнг, ер юзаси даражасида илдиз бўйни ҳолатини таъминлаши керак.

233. Экишдан кейин кўчатлар чуқурларга ўрнатилган қозикларга боғланган бўлиши керак. Экилган ўсимликлар суғорилиши керак. Биринчи суғоришдан кейин ўрнашган ерни эртаси кун юмшатиш ва ўсимликларни яна суғориш керак.

234. Грунти билан кўчирилган ўсимликлар экиладиган чуқурлар (ўралар), чуқурнинг тубига қадар ўсимлик унумдор тупроқ билан қопланган бўлиши керак. Ўсимликларни қадокланган ҳолатда экиш пайтида, қадоклаш фақат ўсимликни экиш олдидан олиб ташланиши керак. Агар тупроқ ёпишқоқ бўлса, қадок ёғоч қадокли бўлса олиб ташламаслик мумкин, бошқа материаллар бундан мустасно.

235. Ўсимликларни (дарахт ва буталар) филтрланган тупроқларда экишда ўрнатиш жойининг пастки қисмига қалинлиги камида 15 см бўлган тупроқ қатлами солиниши керак. Чуқурнинг пастки қисмидаги шўрланган тупроқларда, қалинлиги камида 10 см бўлган шағал ёки майдаланган тошдан дренаж ташкил этилиши керак.

236. Экиш мавсумида ўсимликларни экишда қуйидаги талабларга риоя қилиш керак: кўчатлар фақат қаттиқ идишга ўралган бўлиши керак (юмшоқ идишга ўрашга фақат зич гил тупроқлардан қазилган экиш материалга рухсат берилади), экиш материалини қазилган ва унинг қадоклаш ўртасидаги вақт оралиғи минимал бўлиши керак; ташиш пайтида ўсимликларнинг новдалари боғланган ва шамол тасиридан химояланган бўлиши керак; экишдан сўнг, кўчатлар ва буталарнинг новдалари барг куртакларининг 30% гача олиб ташланиши, сояланиши ва бир ой давомида мунтазам равишда (ҳафтасига камида икки марта) суғорилиши керак.

237. Ҳудудларни ободонлаштириш учун куз давридан максимал даражада фойдаланиш учун, минус - 1⁰С дан паст бўлмаган ташқи ҳаво ҳароратида чуқурларни қазилган, ўсимлик ва кўчатларни тупроғи билан кўчиришга рухсат берилади. Бу ҳолда, қуйидаги талабларга жавоб бериши керак:

кўчирилиши режалаштирилган ўсимликлар атрофидаги ерлар, шунингдек, уларнинг экиш жойларида куруқ барглар, юмшатирилган тупроқ, куруқ қор билан ёки изоляция

материаллардан ясалган изоляцион материаллар билан қопланган бўлиши керак (похол, сомон ва бошқалар);

Экиш жойлари экишдан олдин дарҳол тайёрланиши керак; ўсимлик экиш жойида майдаланган тупроққа экилиши керак;

илдиз кўми ва тупроқсиз яни кўни билан олинмаган ўсимликлар илдиз тизими атрофидаги хандақларни тўлдириш, унумдор юмшоқ тупроқ билан амалга оширилиши керак; илдиз кўми билан экиш пайтида, ҳажми 15 см дан ошмайдиган ва 10% дан кўп бўлмаган микдорда музлаган тупроқларнинг аралашмаси учун рухсат этилади; экиш вақтида музлаган тупроқ бўлаклари бир жойда тўпланмаслиги керак;

очиқ илдиз тизимига эга кўчатларни экишда тупроқдан фойдаланишга йўл қўйилмайди; экишдан сўнг, ўсимликлар суғорилиши керак ва чуқур музлашдан химояланиши керак;

экилган ўсимликларга ишлов бериш баҳорда амалга оширилиши керак.

238. Игнабаргли кўчатлар фақат қишда - 1⁰С дан паст бўлмаган ҳароратда экилиши керак. Кўчатларни қазил, ташиш ва экиш ўртасида узоқ вақт оралиғига йўл қўйилмайди.

239. Қишда экилган кўчатлар, тупроқ эриганидан сўнг, қазилган чуқурларга экилиши керак, улар тиргакларга юмшоқ қоплама билан қисқичлар ёрдамида маҳкамланиши ва улар бўшашганда қайта маҳкамланиши керак.

240. Аҳоли яшаш пунктларида дарахтлар гуллаган ва мева бериш вақтида ҳавони ва ҳудудни ифлослантирадиган оналик терак ва тут кўчатларини экишга йўл қўйилмайди.

241. майсазорларни тўлиқ тайёрланган ва режалаштирилган 8-10 см чуқурликгача юмшатирилган ўсимлик грунтига экиш лозим.

242. Экишни газон ўсимликларини экишга мўлжалланган қурилмада бажариш лозим. 1 см дан майдароқ уруғларни қум билан 1:1 нисбат ҳажмда қоригма қилиб экилади.

243. 1 см дан йирикроқ уруғлар соф ҳолда экилади. Енгил юмшатикич билан уруғларни ёпгандан сўнг, газонни 100 кг ли каток билан зичланади. Қобиқ ҳосил қилувчи тупроқларда зичлаш бажарилмайди.

244. Худудга уруғларни сепиш меъёри камида 1 – жадвалда келтирилгандек бўлиши лозим.

Газон уруғларини экиш меъёри

1-жадвал

№	Газон турлари	Уруғ сифати	Асосий тур уруғининг микдори	1 kg да бегона ўт уруғларининг сони	Унувчанлик, камида, %	1000 та уруғ оғирлиги, g	Экиш меъёри kg/га
1.	<i>Poa pratensis</i> (яйлов мятлики)	I	95	500	75	0,25	45-55
2.	<i>Poa trivialis</i> (оддий мятлик)	-					50-60
3.	<i>Poa palustris</i> (ботқоқ мятлики)	-					60-70
4.	<i>Festuca rubra</i> (қизил овсяница)	I	96	250	85	1,10	100-120
		II	90	1000	80		
		III	80	2500	60		
5.	<i>Fescue pratensis</i> (яйлов овсяницаси)	I	97	250	90	1,85	120-140
		II	92	1000	85		
		III	85	3000	75		
6.	<i>Festuca ovina</i> (овсяница овечья)	-					90-110
7.	<i>Agrostis alba</i> (оқ полевица)	I	95	500	85	0,15	25-30
		II	85	4000	75		
		III	75	10000	65		
8.	<i>Agrostis stolonifera</i> (сочсимон полевица)	-					20-25
9.	<i>Agrostis</i> (оддий полевица)	-					20-25
10.	<i>Lolium perenne</i> (яйлов райграсси)	I	97	250	90	2,15	120-140
		II	92	1000	85		
		III	85	3000	75		
11.	<i>Lolium westerwoldicum</i> (вестерволд райграсси)	I	95	250	90	1,55	
		II	85	1000	80		
		III	80	2500	70		
12.	<i>Arrhenatherum elatius</i> (балаңд бўйли райграсс)	I	95	250	90	2,70	
		II	85	2000	80		
		III	80	5000	70		
13.	<i>Lolium perenne</i> (кўп ўриладиган райграсс)	-					100-120
14.	<i>Lolium multiflorum</i> (бир йиллик райграсс)	-					100-110
15.	<i>Tamarix</i> (гребенщик)	-					70-90
16.	<i>Calamagrostis laguroides</i> Regel (яйлов тулкидуми)	I	90	500	85	0,80	70-80
		II	80	2000	75		
		III	75	4000	60		
17.	<i>Trifolium repens</i> (оқ беда)	-				0,69	40-50

245. Гул кўчати яхши илдиз отган ва симметрик ривожланган бўлиши лозим. Кўп йилликлари камида учта тармоқ баргга ёки шохчаларга эга бўлиши лозим. Гулловчи ўсимликларнинг туганаклари тўлиқ бўлиши ва камида иккита соғлом куртакга эга бўлишлари лозим. Пиёзлари тўлиқ ва зич бўлишлари керак.

246. Гулларни эрталаб ёки куннинг охирида экиш лозим. Булутли кунларда бутун кун бўйи экиш мумкин.

247. Дастлабки учта суғоришдан сўнг, тупроққа чиринди ёки торф сепилади (мулчиланади).

248. Мулчилаш ишлари амалга оширилмаланда гуллар атрофини юмшатиш ва чопиғини бир ой давомида хафтасига бир марта бажариш лозим.

249. Кўчатлар экиш пайтида ва уларни парваришlash вақтида ҳар бир стандарт кўчат 20 l микдоридан сув билан суғорилиши керак; 1x1 m гача бўлган дарахтга 50 l; 1x1 m ёки ундан ортиқ бўлакли дарахт учун 100 l; ҳар бир бута ёки лиана учун 10 l; кўп йиллик гуллар билан гулзорларда ўсимлик учун 5 l; 10 l/m² гул кўчатлари ёки майсазор экилган. Игнабаргли дарахтларга парвариш қилишда тана яқини тупроқларини юмшатиш ва чопиш бажарилмайди.

250. Кўкаламзорлаштириш қуйидаги талабларни ҳисобга олган ҳолда қабул қилиниши керак:

унумдор тупроқ қатлами қалинлиги камида 10 см бўлиши керак. Текшириш яшил майдонларнинг ҳар 1000 м² учун 30x30 см, лекин ёпиқ контур учун биттадан кам бўлмаган чуқурни қазиб олиш йўли билан амалга оширилади;

ўсимлик тупроғининг яроқлилиги аниқланиши тупроққа ҳар қандай қўшимчалар киритилганлиги бўйича ёзув журналида тасдиқланиши керак;

экилган кўчат материаллари дарахт турларининг ўсимликларини алмаштириш лойиҳаси ёки гуруҳларига мос келиши керак;

четтан келтирилган кўчатлар, уруғлик ва гул кўчатлари учун паспорт ва карантин сертификатларининг мавжудлиги;

илдизсиз ўтсимон ўсимликлар ва кўп йиллик гулларнинг умумий сонининг 20% дан ошмаслиги керак.

251. Тирмашиб ўсувчи лианалар диаметри ва чуқурлиги камида 50 см бўлган чуқурларга экилган бўлиши керак.

Лианаларни маҳкамлаш учун таянчлар сифатида вертикал кўкаламзорлаштириш учун ёрдамчи ускуналар элементларидан фойдаланиш керак.

252. **МТТ** ҳудудларини кўкаламзорлаштиришда йил давомида яшил тусда бўлувчи ўсимликлардан танлаш тавсия этилади. Болалар боғчаси ҳудудларига тавсия этиладиган ўсимликлар меваси захарли бўлмаслиги ва тикансиз бўлиши керак

253. **МТТ** лари периметри бўйлаб 1,6 m баландликдари тўсиқ билан ўралади. **МТТ** биносига 10 m гача дарахтлар, 5 m гача буталар экилиши мумкин эмас.

254. Умумий қурилиш ишлари учун белгиланган тартибда пудратчи ташкилотлар бажарилган ободонлаштириш ишларининг сифати учун жавобгардир.

255. Кўкаламзорлаштириш объектлари бўйича қабул хайъати таркибида кўкаламзорлаш объектларини ишлатиш ташкилоти вакили ҳамда кўкаламзорлаштириш бўйича тегишли мутахассис бўлиши лозим.

9-боб. Вертикал кўкаламзорлаштириш

256. Вертикал кўкаламзорлаштиришни ташкил этишда бино жойлашган ҳудудининг иқлимий хусусиятларини, шунингдек, қурилиш объектининг мёморий, конструктив, ҳажмий-фазовий хусусиятларини ҳисобга олиш керак.

257. Вертикал кўкаламзорлаштириш фасллар билан ўзгариб турадиган динамик фасадларни яратиш орқали мёморий ечимлар ташкил этилади. Вертикал кўкаламзорлаштириш бино ва иншоотлар юзаларини ўсимликлар композициясига айлантиради, иссиқлик йўқотилиши ва совутиш юқларини минималлаштириш, ёмғир суви оқимини камайтириш ва ҳаводаги ифлослантирувчи моддаларни филтрлаш орқали юқори самара беради.

258. Вертикал кўкаламзорлаштиришнинг афзаллиги уларнинг эстетик жозибаси, турли хил ранглар ва тўқималарнинг табиий хилма-хиллигига эга бўлган ҳар хил турдаги лиана ва ўсимликлардан фойдаланилади.

259. Вертикал кўкаламзорлаштириш - бу ҳар хил турдаги ўсимлик ва ўсимлик бириктирилган вертикал тузилмалардир.

260. Ўсимликлар тупроқ, озуқавий аралашма ёки сувдан ташкил топган озуқавий муҳитда экилади. Яшил деворларда ўсимлик мавжуд бўлганлиги сабабли, суғориш тизимлари ўсимликлар жойлаштирилган тузилмаларга ўрнатилиши керак.

261. Вертикал кўкаламзорлаштириш биноларнинг ташқи ва ички деворларига кўлланилиб, улар тузулмавий ёрдам сифатида ишлатадиган юзалардан фарқ қилади. Вертикал кўкаламзорлаштиришда ўсимликларнинг ўсиш муҳити деворнинг юзасида ёки унга бириктирилган тузилмададир. Бундан ташқари, фасадни кўкаламзорлаштириш бутун деворни қоплаш учун танланган ўсимликлар ассортиментига қараб турлича вақт талаб қилади.

262. Вертикал кўкаламзорлаштиришда бинонинг баландлигига қараб, фасад юзаси ер сатхидан анча юқорига чўзилиши мумкин. Бино юзаларидан "вертикал яшил майдонлар" сифатида фойдаланиш, девор ва том нисбати юқори бўлган баланд бинолар учун юқори потенциалга эга, кам қаватли бинолар учун ҳам фойдаланиш мумкин. Ўсимликлар бино учун термо изоляцияларда фойда келтиради.

263. Фасад юзасига бириктирилган тизимнинг тузилиши пўлат, ёғоч ёки пластмасса тузилмалардан ташкил топиши, улар қурилиш конструкциясига бириктирилган бўлиши керак.

Рамкалар текис, кабеллар, арқонлар ва тўрлардан иборат бўлиши ва қаттиқ рамка ва уяли тузилмалардан ташкил этилган бўлиши керак. Ушбу турдаги тузилмалар турлари бўйича металл тўр тизимига киради.

264. Метал-тўр тизими – алюмин ёки енгил пўлат кабелларнинг маҳкам ўзаро боғланган тармоғи бўлиб, фасад юзаси билан кронштейнлар орқали бириктирилади. Ўсимликлар лойиҳага мувофиқ деворнинг бутун баландлиги бўйлаб жойлашиши керак.

265. Қаттиқ тизим – бу панжара конструкцияси. Бу ҳам текис, ҳам ҳажмли бўлиши мумкин. Унинг фазовий қатъийлиги туфайли у нафақат деворларга ёки устунларга маҳкамлаш орқали, вертикал элементларсиз ҳам тик туриши мумкин.

266. Жонли девор – улар субстрат (тупроқ ёки аралашма) билан бирга тузилмага бирлаштирилган. Қуриш учун ампел ўсимлик турлари ишлатилади. Илдиз тизимини ёпувчи

тузилмалар намликка чидамли қопламалардан ишланган бўлиши керак. Жонли деворлар ўртасидаги асосий фарқ қуйидагича:

биринчи кўриниш – ўсимлик илдизлари озуқа таркиби билан тўлдирилган чўнтакларда жойлашади;

иккинчи кўриниш – қаттиқ ўрнатилган қурилмага бириктирилган мато (кигиз) юзаси. Олдиндан ўстирилган ўсимликлар чўнтак тешикларида, мато қатламида (кигиз) ўрнатилади. Бундай тизим субстратдан фойдаланишни таъминламайди – барча озик моддалар мато қатлами (кигиз) остида ўрнатилган суғориш тизимлари орқали сув илдизларга киради;

учинчи кўриниш – пластик асосли контейнерлар, пластик контейнер, озик моддалар таркиби билан тўлдирилган идишларнинг модулитизими. Бундай тизим вертикал тизимларга бириктирилган ёки ер юзасига жойлаштирилган вертикал конструкция.

267. Вертикал кўкаламзорлаштириш тизимлари. Бугунги кунда вертикал кўкаламзорлаштиришни унга умумий тизимга бўлиш мумкин: панел-модулли тизимлар, тувакли тизимлар ва мустақил деворлар.

Панел / модулли тизимлар: Ўсимликлар бино ичида ёки ташқарисида ва ҳар қандай иқлим шароитида ишлатилиши мумкин бўлган панелларда олдиндан ўстирилади. Ўрнатишда минимал даражада ўсимликлар зарарланади. Ўсимликлар панел/модулли тизимларга экиш санасидан 6-8 ҳафта олдин ўстирилади.

268. Махсус қурилган яшил деворлар тўртта асосий компонентдан иборат бўлиши керак:

таянчлар: яшил девор бириктирилган стандарт 2 x 4 ёғоч ёки метал профиллар;

Субстрат материаллар: бу турли унумдор аралашма ёки чириндидан иборат;

Дренаж тизими: сув трубкаси бинонинг сувдан шикастланишига йўл қўймайди;

Модулли плиткалар: сув, кислород ва озуқа моддаларини тенг равишда таксимловчи кўп қатламли базалт тоштоласидан фойдаланади. Вақт ўтиши билан чиримайди ва бузилмайдиган илдиз отиши ва ўсиши учун идеал муҳитни таъминлайди.

269. Тувакли тизимлар: ўсимликлар олдиндан махсус худудларда ўстирилади ва деворга ўрнатилади, бу эса кўпроқ дизайн мослашувчанлигини таъминлайди, туваклар осон олиб ташланиши ва алмаштирилиши мумкин.

270. Тувакли тизимларда ҳар бир алоҳида туваклар маълум миқдорда сувни ушлаб туриш учун мўлжалланган бўлиши керак. Туваклардан тупроқ, сув тўкилмайди, бу интeрeрда фойдаланиш учун мос келади.

271. Тувакли тизимларда ўсимликлар тупроқда илдиз отганлиги сабабли, тувакли тизимларда турли замбруғларб кўзиқорин, моғор ва патогенлар ривожланиши мумкин. Шунинг учун уларда камида йилига бир марта профилактик ишлар амалаг оширилиши керак.

272. Алоҳида деворлар: бу ички ёки ташқи муҳитга жойлаштирилиши мумкин бўлган кичик, ҳаракатланувчи жонли деворлардир. Улар деворга ёки хонанинг ўртасига жойлаштирилиши мумкин ва вақт ўтиши билан ўзгариб турадиган вақтинчалик жойлар учун қулайдир. Улар хонани ажратувчи сифатида ҳам ишлатилади.

273. Сувни бошқариш тизимлари: томчилатиб суғориш тизими - яшил деворлар томчилатиб суғориш усули ёрдамида суғориладиган гидропоник тизимлардир. Ушбу тизимлар ирригацияни бошқариш тизимини тўғридан-тўғри бинонинг санитария-гигиеник

тизимига улайди. Горизонтал суғориш қувурларидан фойдаланган ҳолда томчилатиб суғориш тизимлари ўз-ўзидан суғоришни таъминлайди ва суғориш жадвали бўйича суғорилиши керак.

274. Тувакли тизимлар ва мустақил деворлар асосан қўлда суғорилиши керак. Туваклар тизимлари одатда бинонинг сув манбасига уланмайди.

275. Ўсимликлар ассортиментини танлаш, шунингдек, ландшафт ташкил этиладиган фасад ёки том элементларининг баландлигига боғлиқ. Ушбу техник хусусиятлар ўсимликлар ассортиментини танлашни белгилайди. Бир қаватли биноларни ободонлаштириш учун 2-5 м узунликдаги лианалардан фойдаланилади (2-иловага мувофиқ). 2 қаватдаги ободонлаштириш майдонлари учун – баландроқ экинлар (2-иловага мувофиқ). Ўрта ва баланд биноларни шакллантиришда унинг хусусиятлари сезиларли даражада ўзгаради.

Бунинг сабаби, ободонлаштирилган ҳудудни кўп қаватли қисмларга бўлиш, уларнинг ҳар бири бўйича мустақил тизимни шакллантириш зарурати туғилади. Ўсимликларни оралиқ баландликда экиш тупроқ субстрати билан қўшимча экиш контейнерларини шакллантиришни талаб қилади.

276. Баландликларнинг фарқи (шамол режими, ҳарорат режими, табиий ёруғлик, ультрабинафша нурланиши ва бошқалар) туфайли табиий омилларнинг таъсир даражасининг ўзгариши ҳам қўшимча ҳимоя иншоотларини шакллантириш заруратини келтириб чиқариши мумкин.

277. Тузилмаларни лойиҳалашда улардан фойдаланиш шароитларини ҳисобга олиш керак, шунинг учун атроф-муҳитни ҳисобга олган ҳолда қурилиш материалларини танлаш ва уларни ташкил этиш учун қўшимча талабларни тақдим этишга чекловлар қўйиш мумкин.

278. Ўсимликларнинг ўсиши учун мақбул шароитларни яратиш:

илдиз тўпи атрофидаги субстрат ва дренаж вазифасини бажарадиган юқори капилляр материалнинг комбинацияси илдиз тизимини қуриб қолишидан сақлайди;

илдиз тизимини шамоллатиш учун мақбул шароитларни яратади. Намликнинг моддалардан буғланиши тупроққа қараганда кучлироқдир ва бу хусусият ўсимликларга намлагич сифатида хизмат кўрсатиш учун қулайдир;

тупроқнинг тўкилишига йўл қўймайди: юмшоқ идиш деворлари вертикал бурчак остида жойлашган идишларда тупроқ тушишига йўл қўймаслик учун уларни ушлаш имконини беради.

10-боб. Бино-иншоотларнинг том ва терасса қисмларини кўкаламзорлаштириш

279. Яшил том нафақат кўкаламзорлаштириш турига, балки томнинг ўзи ҳам қайси турга тегишли эканлигига боғлиқ. Уларни, қуйидаги асосий турларга ажратиш мумкин:

нишабли томни кўкаламзорлаштиришдаги асосий муаммо - бу тупроқнинг сирпаниш эҳтимолидир. Шуни ҳисобга олган ҳолда, кўндаланг тўхташ жойлари ёки кичик элементларга эга махсус тўрлар қўлланилади, унинг ички қисмида тупроқ субстрати жойлаштирилади. Яшил томлар узок ва кучли қуёш радиациясининг таъсирида бўлади. Шунинг учун майсазор қуёшга ва ҳарорат режимига чидамли ўт ўсимликларидан танланиши керак (1-жадвалга асосан);

кенг ва текис том тури ҳам нишабни ўз ичига олади, лекин нишаблик нисбати кичик бўлади. Бу эксплуатация қилиш имкониятини беради (бу ерлардан сайилгоҳ ёки талабга мувофиқ фойдаланиш мумкин). Тупроқ қатламининг жойидан силжиши ва тез эрозияга учрашига йўл қўймаслик учун, том ёпиш жараёнида кичик ўлчамли тўр тиимларидан ҳам фойдаланилади.

280. Архитектура ва ландшафт объектларининг эксплуатация қилинган худудида меморий - режалаштириш ечими, бино ёки иншоотнинг (турар-жой биноси, саноат мажмуаси, автотураргоҳ, офис ва бошқалар) функционал мақсади билан чамбарчас боғлиқ, шунингдек, бошқа кўплаб талаблар билан ҳам белгиланади. Бунинг асосий сабаби, боғ ландшафт архитектурасининг объекти саналади. Қурилиш объектини лойиҳалаш жараёнида архитектура ва ландшафт объектлари учун томдан фойдаланиш ғоясини олдиндан ишлаб чиқиш керак.

281. Лойиҳани бошлашдан олдин, бино том қсмидаги боғнинг жойлашиш ўрни, унинг ишлаш вақтини, дам олиш турини (фаол ёки пассив) ёки ташриф буюрувчиларнинг талабини, шунингдек, муҳитини аниқлаш керак.

282. Яшил томнинг муҳандислик ва иқтисодий афзалликлари:

структуранинг хизмат қилиш муддатини сезиларли даражада ошириш - худудда ўсимликларнинг механик шикастланишдан, ултрабинафша нурланиш таъсиридан табиий химояси ҳисобланади;

иссиқликни тежаш – энергия совуқ мавсумда сақланади ва иссиқ вақтларда том қизишдан химояланади;

шовқиндан химоя – ўсимликлар томнинг юза қисми шовқин тўлқинларини сезиларли даражада камайтиради;

махсус ишлаш шароитларини яратиш;

кўшимча яшил майдонлар;

ёнғиннинг тез тарқалиш эҳтимолини камайтиради.

283. Яшил том тизимлари қиялиги 0 дан 12% гача бўлган ҳар қандай бинонинг темир-бетон том конструкциясига ўрнатилади. Томга цемент-кум ва битум қўйилади. Қурилиш тизимларининг мажбурий компоненти икки турдаги гидроизоляция қопламаси ҳисобланади. Улардан бири - тизимни илдишлар устидан назорати. Иккинчи тури ўсимликларни намлик билан озиқлантиради.

284. Гидропротектория. Иссиқлик ва буғ тўсиғи. Томлар яшил худудлар, транспорт воситалари ва дам олиш жойлари (кафелар), пиёдалар йўллари ва бошқа элементларга эга бўлган алоҳида майдонларни ўз ичига олиши мумкин; бу ҳолда, гидроизоляция тўшамасини текислаш билан иссиқлик изоляция қилувчи қатламда ёки қиялик ҳосил қилувчи қатламли темир-бетон плитада (анъанавий кўринишда) ёки иссиқлик изоляция қилувчи қатлам остида (инверсия кўринишда) жойлашган бўлиши мумкин.

285. Иссиқлик изоляцияси. Бундай томнинг изоляцияси мантаж плиталари ёки кўпик шаклида қўлланиладиган полиуретандан ясалган бўлиши керак.

Экструдировка қилинган полистирол кўпкдан ҳам фойдаланиш мумкин. Плиталар бир-бирига маҳкам ёпиштирилган бўлиши керак, агар юқори қатлам енгил босим ҳосил қилса, у ҳолда иссиқлик изоляциясини ёпиштириш мумкин. Конструкция кўшимча иссиқлик изоляциясини талаб қилмайди, чунки қурилма ва том орасида изоляция мавжуд.

286. Иссиқлик изоляциясининг қалинлиги қопламанинг қолган қатламларининг иссиқлик изоляцияси хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ўрнатилади; иссиқлик ўтказувчанлиги юқори бўлган ҳудудлар ва тугунларнинг иссиқлик изоляцияси сифати ҳарорат майдонларини ҳисоблаш йўлли билан аниқланиши керак. Анъанавий кўринишдаги томлардаги иссиқлик изоляциясига нисбатан юқори юкларни ҳисобга олган ҳолда, камида босим кучига эга бўлган пластинка материаллари билан таъминланиши керак. 1,5 kgf/cm², бунга, биринчи навбатда, энг юқори иссиқликдан ҳимоя қилувчи хусусиятларга эга ва кам оғирликдаги полистирол кўпикли плиталар киради.

287. Яшил томлар учун дренаж тизимлари. Дренаж қатламисиз сув гидроизоляция юзасида тўпланади ва тупроқнинг кислоталанишига олиб келади. Бу, ўз навбатида, яшил томнинг илдизлари ва пояларини чиришга олиб келади. Дренажда қум ёки шағал қатлампидан фойдаланиш керак.

288. Дренаж материаллари ўсимликлар учун зарур бўлган суюқлик ҳажмини сақлаб туриши керак. Қолган сув том бўйлаб қувирлар томон ҳаракатланади. Ясси том учун сув турғун бўлмаслиги ва қатламларнинг чиришига олиб келмаслик керак.

289. Қуйи дренаж учун:

ўрта ёки катта фракция чақилган тош;

майдаланган пемза;

полиамид;

кокос перлит;

тўрга ўхшаш ва катта мослашувчанликка эга бўлган махсус сунъий дренаж плиталар.

290. Дренаж қатламини ташкил қилгандан сўнг, майсазорни ётқизишни ва томга ўсимликлар экишни бошлаш мумкин.

291. Дренаж плиталари Улар бир-бирига боғланган ва томнинг бутун майдониغا ётқизилган профилли пластик панеллардир. Плиталарнинг чуқурларида сув сақланиб қолади ва ортиқча қисми пастки плиталарга оқади.

292. Дренаж тўшамалари дренаж плиталари билан бир хил принцип асосида ишлайди. Бундан ташқари, улар сув ўтказмайдиган материал сифатида ишлайди. Бу дренаж тизимлари томнинг нишаби даражаси билан чекланади. Жуда текис ёки қиялиги кам бўлган тузилмалар учун бу усул мос эмас.

293. Дренаж қутилари. Яхши дренажга нафақат тўғри материал, балки томнинг муҳити ҳам таъсир қилади. Сув оқими дренаж тизмига киради, сўнгра канализация тармоғига тушади.

294. Бино томларидаги яшил ҳудуд элементлари. Томларни кўкаламзорлаштириш кўп қаватли турар-жой бинолари, жамоат бинолари, меҳмонхоналар, дам олиш уйлари, санаторий, кинотеатр, кино ва концерт бинолари ва бошқа томларда фойдаланиш турига қараб ташкил этилиши мумкин.

295. Фойдаланиш ҳудудига қараб, ўсимлик турлари танланади. Ландшафт элементлари уларнинг дизайнида ишлатилиши мумкин. Бундай ҳолларда кўкаламзорлаштиришнинг асосий шакли маълум контейнерларда (контейнерлар, идишлар) экилган ўсимликлардан фойдаланиш ҳисобланади.

296. Ўсимликлар учун алоҳида қутилар томнинг структуравий элементлари орасидаги маълум бир бўшлиққа эга бўлган таянчларга ўрнатилиши керак.

297. Тупроқли майсазорлар учун 0,3-0,4 m чуқурликда 1-2 m узунликдаги кенг контейнерлардан фойдаланиш мумкин. Ампел ўсимликлари учун баъзи гулли кутилар сиртдан 30-40 cm баландликдаги стендларга жойлаштирилади.

298. Томлар турли материаллардан тайёрланиши мумкин: темир-бетон, бетон, асбест цемент, полимер материаллар, керамика, ёғоч, полистирол, шунингдек, ушбу материалларнинг комбинацияси.

299. Ёғочдан ясалган идишлар - кутилар, бочкалар ва бошқалар – зарарланишлардан химояланган бўлиши ва ички қисми пластик ўрам билан қопланган бўлиши керак.

300. Яшил қопламани қуришда қуйидагиларни ҳисобга олиш керак:

томнинг тузилиши, бардош бера оладиган юк; уни ҳисобга олган ҳолда яшил майдонлар тури танланади;

ўсимликларнинг илдизлари учун зарур бўлган тупроқ қатламининг ҳажми;

ўсимликларни сув билан таъминлаш учун зарур бўлган намлик миқдори;

ёгингарчилик пайтида ёки ўсимликларни суғоришда оладиган ортиқча намликни олиб ташлаш учун дренаж зарурати;

томнинг структуравий элементларини илдизлардан химоя қилиш зарурати.

300. Қоплама қуйидаги элементлардан иборат бўлиши керак:

тупроқ субстрати;

ажратувчи-филтрловчи қатлам (тупроқ субстрати зарраларини дренаж қатламини ташкил этувчи заррачалар билан аралаштириш бундан мустасно);

дренаж қатлами;

томнинг структуравий элементларига илдизларнинг кириб боришини истисно қиладиган илдизга қарши қатлам.

302. Томнинг қалинлиги боғни яратишда том тузилишининг юк кўтариш қобилиятини ҳисобга олган ҳолда ишлатилиши керак бўлган ўсимликларни ҳисоби томонидан белгиланади.

303. Тупроқ субстрати. Тупроқни тўлиқ ишлатмаслик тавсия этилади, лекин унга кенгайтирилган лой, торф, вермикулит, перлитни таркибий қисмлар сифатида қўшиш тавсия этилади, улар тупроққа қараганда камроқ ўзига хос тортишиш кучига эга ва шу билан бино тузилмаларига юкни камайтиради.

304. Тупроқ субстратининг асосий таркибий қисмидир. Тупроқ ифлосликлар ва ўсимликларнинг илдиз қолдиқларидан тозаланган бўлиши ва камида 5 - 20 kg/cm² зичликка эга бўлиши керак (зичлик босим кучи сифатида аниқланади).

305. Тупроқ етарли даражада унумдор бўлиши керак, яъни, 20 g тупроқда камида 4% чиринди, ўсимликлар учун камида 6 mg осон гидролизланадиган / мавжуд / азот ва камида 10 mg фосфор гидроксиди (P₂O₅) ва калий оксиди (K₂O) бўлиши керак.

306. Тупроқ унумдорлигини оширишга минерал ва органик ўғитлар киритиш орқали эришилади, механик таркиби эса қўшимчалар (қум, торф) киритилиши билан яхшиланади.

Тупроқнинг кислотали эканлиги муҳим аҳамиятга эга, у шкала бўйича аниқланади:

(pH) кўрсаткичи 4 дан паст бўлган юқори кислотали тупроқлар;

(pH) кўрсаткичи 4,1 - 4,5 бўлган - ўртача нордон;

(pH) кўрсаткичи 4,6 - 5,2 бўлган - озгина кислотали;

(pH) кўрсаткичи 6,7 - 7,4 бўлган - нейтрал;

(pH) кўрсаткичи 7,5 дан ортиқ бўлган - ишқорий;

307. Томнинг структуравий элементларига салбий таъсир кўрсатмаслик учун гидроксиди реакцияга эга бўлган ўғитлардан фойдаланмаслик керак керак.

308. Тупрокни томларга ётқишидан олдин уни дезинфекция қилиш учун $\approx 1000\text{C}$ ҳароратда қиздириш тавсия этилади.

309. Тупроқ субстратининг таркибий қисмлари сифатида қуйдагилардан фойдаланиш мумкин: лой, вермикулит, перлит, торф.

310. Том қисмини кўкаламзорлаштиришда ўсимликлар танлови алоҳида ўрин тутати, ўсимликларни табиий иқлимий шароитларга чидамлилигини инобатга олиш зарур. Том конструкциясига босим тушмаслиги учун тупроқ аралашмасининг қалинлиги 5-10 см оралиғидан ошмаслиги керак.

11-боб. Тарихий-маданий мерос ҳудудларини ободонлаштириш

311. Маданий мерос объектларида амалга оширилган барча ободонлаштириш ишларини ягона бирликка киритилиши керак

Технологик жараён қуйдагича белгиланади:

лойиҳадан олдинги тадқиқотлар;

ландшафт меъморчилиги ва ландшафт боғдорчилик санъати асарларини сақлаш бўйича ишларни бажариш учун илмий ва лойиҳа ҳужжатларини ишлаб чиқиш.

312. Ландшафт архитектураси ва боғдорчилик санъати асарларини сақлаш, таъмирлаш, реставрация қилиш, замонавий фойдаланишга мослаштириш бўйича ишларни бажариш учун илмий ва лойиҳа ҳужжатларини ишлаб чиқиш таркиби ва тартиби амалдаги стандартларга мувофиқ белгиланади.

313. Ландшафт меъморчилиги ва боғдорчилик санъати объектини замонавий фойдаланишга мослаштириш - ободонлаштириш, муҳандислик-техник таъминот тизимларини тартибга солиш, тўсиқларни ўрнатиш, кичик меъморий шаклларни (декоратив ва коммунал) қуриш - пандуслар, зинапоялар, таянч деворлари, кўприклар, скамейкалар, объектларнинг ёнғин хавфсизлиги, санитария, экологик ва эстетик ҳолатини ва мазмунини яхшилаш, шунингдек, барча тоифадаги аҳоли учун улардан фойдаланиш имкониятини яхшилаш учун павильонлар, чироқлар, фавворалар, чиқинди қутилари, йўллар тармоғини ётқишиш ва бошқалар. объектнинг тарихий, бадиий ва эстетик кўринишини сақлаши керак.

12-боб. Саноат корхоналарининг санитария муҳофаза ҳудудларини ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш

314. Санитария муҳофаза ҳудудларини ташкил этиш лойиҳаси қуйдагиларни ўз ичига олади:

санитария муҳофаза ҳудудларини ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш бўйича чора-тадбирлар;

ҳудудни ландшафт ва функционал раёнлаштириш ҳамда режалаштириш бўйича таклифлар;

санитария муҳофаза ҳудудларини ташкил этиш, шу жумладан ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ҳаражатлари, шунингдек санитария муҳофаза ҳудудларини ташкил этиш учун уй-жой, болалар, тиббиёт ва бошқа муассаса ҳудудларидан унумли фойдаланиш билан боғлиқ ҳаражатларни ҳисоблаш;

санитария муҳофаза ҳудудларини қийин шароитларда ташкил этиш (1-3 синф объектлари учун) лойиҳа ва ишчи ҳужжатларини ишлаб чиқиш билан икки босқичда амалга оширилади. Оддий шароитларда эса санитария муҳофаза ҳудудларини умумий ёки қурилиш босқичларида ташкил этиш учун ишчи (бир босқичли) лойиҳалар ишлаб чиқилиши лозим.

315. Агар санитария муҳофаза ҳудудларини ташкил этиш ва такомиллаштириш корxonани қуриш ёки реконструкция қилишнинг бир қисми сифатида амалга оширилса, санитария муҳофаза ҳудудларини лойиҳалаш босқичма-босқич амалга оширилади.

316. Санитария муҳофаза ҳудудлари қурилишини амалга оширишда, лойиҳа қурилишнинг биринчи босқичи техник-иқтисодий кўрсаткичлари билан тузилади ва тасдиқланади, шу билан бирга топшириқда техник-иқтисодий кўрсаткичларининг бўлиши ҳам назарда тутилади. Ҳар бир босқич учун алоҳида лойиҳа топшириқ тузилиш ва тасдиқланиш санитария муҳофаза ҳудудларини тўлиқ бажарилишини таъминлайди.

317. Санитария муҳофаза ҳудудларини ташкил этиш ва такомиллаштириш лойиҳасида (ишчи лойиҳаси) қуйидаги масалалар ҳал этилади:

техник-иқтисодий асосда кўрсатилган ландшафт, қурилиш, функционал раёнлаштириш ва ҳудудни режалаштириш лойиҳасини амалга ошириш, лойиҳавий ишланмаларни (саноат маркази, саноат зонаси ва бошқа режалаштириш лойиҳаларини батафсил режалаштириш лойиҳаси) ҳисобга олиш керак;

ўсимлик тури ва дизайни, дарахт, бута, гулли ўсимликлар ассортиментини танлаш, кўкаламзорлаштиришдан кейинги биринчи йилда ўсимликларни парвариш қилиш агротехникаси ва ишлаб чиқиш, иш ҳажмини аниқлаш;

мавжуд яшил майдонларни реконструкция қилиш бўйича ишлар кўламини белгилаган ҳолда муҳофаза қилиш мақсадида уларни максимал даражада сақлаш ва улардан самарали фойдаланиш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқиш;

майдонларни муҳандислик тайёрлаш бўйича чора-тадбирлар кўришдаги талаблар: мавжуд рельефни максимал даражада сақлаб қолган ҳолда амалга оширилади, яшил майдонларнинг эксплуатация қилиш йўллари, аҳолининг транзит ҳаракати учун мўлжалланган жойларда - пиёда йўллари ва ёриткичлари лойиҳалаштирилади;

яшил майдонларга бўлган талаб: суғориш нормалари, усуллари аниқланади; суғориш усулига кўра очиқ ёки ёпик суғориш тармоғининг лойиҳаси ишлаб чиқилади, иш ҳажми ва суғориш учун материал-ускуналарга бўлган эҳтиёжлар кўриб чиқилади;

плантацияларни парвариш қилиш учун ходимларининг иш ўринлари, парваришlash учун машина ва механизмларга бўлган эҳтиёжлар аниқланади;

ободонлаштириш ишларини ташкил этиш масалалари ҳал этилади;

ободонлаштириш ҳаражатлари аниқланади;

тушунтириш хати тузиб, унда лойиҳанинг мазмуни қисқача тавсифланади.

318. Бош режада ҳисобланган таъсир зоналарининг чегаралари, санитария муҳофаза ҳудудлари ва ҳимоя зоналари, мавжуд (сақлаб қўйилган ва бузилиши керак) ва режалаштирилган бино ва иншоотлар, коммунал хизмат, яшил майдонлар кўрсатилади.

319. Муҳандислик тайёрлаш режаси майдонларини ер иши, дренаж тармоғини кўрсатади ва лойиҳада кўзда тутилган муҳандислик тайёргарлик чора-тадбирларини акс эттиради.

320. Кўкаламзорлаштириш бош режаси (дендроплан) - мавжуд ўсимлик, дарахт ва бута турларни аралаш ҳолда, реконструкция қилинган ва режалаштирилган турларини кўрсатади.

321. Электр тармоғи лойиҳа режаси қувват манбаларига уланиш нуқталарини ва асосий тармоқларнинг йўналишларини кўрсатади.

322. Суғориш тармоғининг режасида сув таъминоти манбаларига уланиш тугунлари, магистрал тармоқлари, шунингдек, насос станциялари ва бошқа иншоотларнинг йўналишлари кўрсатилади.

323. Санитария муҳофаза ҳудудларини ташкил этиш бўйича харажатлар сметасида муҳандислик тайёргарлик лойиҳаларида назарда тутилган барча қурилиш ишлари, ободонлаштириш (шу жумладан келгуси йилдаги парвариш), ҳудудни ободонлаштириш ва муҳандислик жиҳозлари, Санитария муҳофаза ҳудудларини ташкил этиш харажатлари ҳисобга олиниши керак:

уй-жой фондини Санитария муҳофаза ҳудудлари ҳудудидан, шунингдек, болалар ва тиббиёт муассасаларидан олиб чиқиш харажатлари, шу жумладан ҳудуддан кўчирилган фуқароларнинг шахсий мулки бўлган мева ва резавор плантациялари учун компенсация;

кам баҳоли ва эскирган биноларни бузиш.

324. Санитария муҳофаза ҳудудларида жойлаштириш учун рухсат этилган биноларни қуриш қиймати, коммунал ва омборхоналар, электр узатиш тармоғи, йўл, шунингдек, уларни ободонлаштириш Санитария муҳофаза ҳудудларини қуриш харажатларига киритилмайди.

325. Санитария муҳофаза ҳудудларини режалаштириш ташкилотининг асосий вазифани - аҳолини саноат объектларининг салбий таъсиридан ҳимоя қилишдан ташқари, шаҳарнинг турар-жойларини саноат корхоналари билан меъморий ва композицион боғлаш талабларига жавоб бериши керак.

326. Санитария муҳофаза ҳудудларини режалаштиришда шаҳар атроф-муҳитини саноат таъсиридан ҳимоя қилишни таъминлайдиган, ҳудудни зарарли моддаларга чидамли дарахт ва бута плантациялари билан ободонлаштириш керак.

327. Санитария муҳофаза ҳудудларини районлаштириш, қурилиш учун ҳудуд ажратиш, зарарли ҳаво моддаларидан ҳимояловчи дарахт ва буталар билан кўкаламзорлаштириш, транспорт тармоқлари йўналишларини ва муҳандислик коммуникациялари тармоғини жойлаштириш, ишлаб чиқариш объектлари таъсирининг турли интенсивлигини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилиши керак.

328. Санитария муҳофаза ҳудудлари ёки унинг бирон бир қисми корxonанинг заҳира ҳудуди сифатида эмас балки саноат майдончасини кенгайтириш, турар-жой қурилишини истиқболли ривожлантириш учун фойдаланиш.

Атроф-муҳитга таъсир хавфи I ва II – тоифалардаги саноат корxonаларининг экологик экспертиза хулосаларида белгиланган йиллик ташламалардан келиб чиққан ҳолда (1 гектар япроқ баргли дарахтзорлар йилига 70 корxonанинг ифлослантирувчи ташламаларининг таъсирини камайтира олади) корxonанинг ўз ва унга туташ ҳудудларида “яшил белбоғ”лар барпо этиш лозим.

329. Санитария муҳофаза ҳудудларини режалаштириш ва ишлаб чиқишда, санитария муҳофаза ҳудудларида жойлаштиришга рухсат берилган объектлар ва

режалаштириш элементлари “Аҳоли яшаш жойи атмосфера ҳавосини муҳофаза қилишнинг санитария нормалари ва қоидалари” талабларига амал қилиш керак.

330. Санитария муҳофаза ҳудудларининг дарахт ва буталар билан ҳимояланган кўкаламзорлаштириш ҳудудлари қуйдаги нисбатларда бўлиши керак:

300 m гача - 60% дан кам бўлмаган;

300 m дан 1000 m гача - 50% дан кам бўлмаган;

1000 m дан 3000 m гача - 40% дан кам бўлмаган майдонни эгаллаши мумкин.

331. Дафн маросими учун қабристон, бино-иншоотларни жойлаштиришга қўйиладиган талаблар, “Дафн этиш жойларини (қабристонларни) ташкил этиш ва сақлаш” санитария қоидаларида белгиланган тартибда тасдиқланган лойиҳага мувофиқ амалга оширилади, унда қуйидагилар кўзда тутилиши керак:

анъанавий қабристонлар учун сув ўтказмайдиган қатлам мавжудлиги;

дренаж тизими;

ҳудуднинг чегараси;

яшил майдонларнинг муҳити;

кириш йўллари ва тўхташ жойларини ташкил этиш;

барча турдаги қабристонлар учун дафн қилиш зонасини режалаштириш ечими, қабристоннинг турига кўра фарқ қилувчи қисмларга бўлинган ҳолда, дафн қилинадиган жойларнинг майдони қабристон умумий майдонининг 70 фоизидан ошмаслиги керак;

қабристон ҳудудини функционал зоналарга бўлиш (кириш, маросим, маъмурий-хўжалик, дафн этиш, қабристоннинг периметри бўйлаб яшил ҳимоя);

канализация, сув таъминоти, иссиқлик ва электр таъминоти ҳудудига яшил макон қўшиш.

332. Қабристонларнинг, дафн маросимларини ўтказиш учун мўлжалланган бино ва иншоотларнинг санитария муҳофаза ҳудудларида диний ва маросим объектлари бундан мустасно, ушбу объектларни сақлаш билан боғлиқ бўлмаган бино ва иншоотлар қуришга йўл қўйилмайди.

333. Санитария муҳофазаси ҳудуди кўкаламзорлаштирилган ва транспорт ва муҳандислик йўллақларига эга бўлиши керак.

334. Қаттиқ маиший чиқиндилар учун полигонларни ташкил қилиш ва сақлаш учун гигиеник талаблар санитария қоидалари томонидан белгиланади.

335. Чиқиндилардан атроф муҳитини ва тупроқни ҳимоя қилиш учун ташқи изоляция қатламни терраса кўринишини ташкил этиш керак. Дарахт ва бута турларини танлаш маҳаллий шароитга қараб белгиланади.

336. Рекултивация қилинган полигон ҳудудидан капитал қурилиш учун фойдаланишга йўл қўйилмайди.

337. Карьерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашда фойдаланиладиган чиқиндиларга қўйиладиган талаблар

338. Ишлатилган карьерлар, сунъий равишда яратилган бўшлиқлар, ифлосланган сувлари ва дренажлардир. Бу ҳудудни хўжалик фойдаланишга яроқли ҳолатга қайтариш учун мелиоратив ишлар олиб борилади.

339. Инерт чиқиндилар, саноат хавфлилик даражаси 3-4 синфга мансуб чиқиндилардан фойдаланган ҳолда карьер ва бошқа сунъий равишда яратилган

бўшлиқларни тўлдиришга рухсат берилади. Ҳар қандай турдаги чиқиндилардан фойдаланишда уларнинг морфологик ва физик-кимёвий таркиби аниқланиши керак.

340. Озиқ-овқат чиқиндиларининг умумий миқдори 15% дан ошмаслиги керак. Чиқиндиларни йўқ қилиш учун қаттиқ маиший чиқиндилар учун полигонларни лойиҳалаш, ишлатиш ва мелиоратив ҳолатини яхшилаш бўйича белгиланган тартиб талабларига жавоб бериши керак.

341. Қайта тикланган карьер учун санитария муҳофазаси зонасининг ўлчами чиқиндиларни ташиш станциялари учун санитария муҳофаза зонасининг ўлчамига тенг равишда олинади ва энг яқин турар-жой ҳудудидан камида 100 m масофада бўлиши керак. Қайта тикланган карьерда энгил панжара ва техник хизмат кўрсатиш учун вақтинчалик коммунал объектлар бўлиши керак.

342. Санитария муҳофаза ҳудудлари корхонанинг санитария муҳофаза ҳудудларини ташкил этиш лойиҳаси доирасида ишлаб чиқилган ободонлаштириш лойиҳасига мувофиқ кўкаламзорлаштириш керак. Ободонлаштириш лойиҳаси ва яшил майдонларни ташкил қилиш, ўсимликларнинг барқарорлиги ва ҳудуднинг функционал мақсадига қўйиладиган талабларга мувофиқ тузилиши керак.

343. Санитария муҳофаза ҳудудларини ободонлаштириш учун ишлатиладиган ўсимликлар санитария жиҳатдан самарали ва саноат чиқиндилари билан ҳаво ва тупроқ ифлосланишига етарлича чидамли бўлиши керак.

344. Саноат зоналари шароитида санитария муҳофаза ҳудудларини ободонлаштириш учун ўсимликларни танлашда қўйидаги келтирилган дарахтлар ва буталарнинг ассортиментига мос равишда амал қилишимиз керак (2 – илова).

345. Санитария муҳофаза ҳудудларида мавжуд яшил майдонларнинг иложи борича сақланиб қолиш ва зонанинг умумий ободонлаштириш тизимига киритилиши керак. Агар керак бўлса, уларни реконструкция қилиш чоралари кўрилиши керак.

346. Санитария муҳофаза ҳудудларида яшил майдонларни барпо этиш ҳаво оқимининг ифлосланишида механик тўсиқни яратадиган, зарарли чиқиндиларнинг бир қисмини чўктирувчи ва ютувчи ёки очик ишлайдиган фильтр типидagi тузилманинг зич тузилиши шаклида таъминланиши керак. Бу ифлосланган ҳаво оқимининг механик ва биологик фильтри вазифасини бажаради, улар декоратив ўсимликлар билан тўлдирилади. Яшил йўллаклар - бу йўллар бўйлаб ва саноат, омбор ва коммунал объектларнинг периметри бўйлаб яшил майдонларнинг йўллаклари (50 - 100 m) тушунилади.

347. Фильтрли кўчатлар экиш зичлиги 0,7 - 0,8 m ва вертикал новда зичлиги билан катта массивларга (3 га гача) жойлаштирилади. Уларнинг мақсади ифлосликларни адсорбциялаш ва ҳаво ҳавзасини тозалашдир.

348. Фильтрловчи ва изоляция қилувчи вазифасини бажарувчи яшил ўсимликлар 2 – иловага мувофиқ экиш тавсия этилади.

349. Дарахт ва буталар экилган майдонларда дарахтларнинг тагидаги очик майдонларнинг ҳажми 1,5 га дан кам бўлмаслиги керак. Бундай майдонлар биологик мелиорацияни талаб қилади.

350. Сув ҳавзаларини санитария муҳофаза ҳудудларини ободонлаштиришда баъзи намликни яхши кўрадиган буталар экиш, ўсимликлар билан кичик боғ ва оддий кичик меъморий шаклларни қўллаш мақсадга мувофиқдир. Пиёда йўллари асфалтланган ёки майда шағал билан қопланган бўлиши керак.

13-боб. Транспорт зоналари, муҳандислик коммуникациялари

351. Тузилмаларни яратиш ва худуд, бино ва иншоотларни хавфли геологик жараёнлардан муҳандислик муҳофаза қилиш чора-тадбирларини амалга ошириш жараёнида бузилган худудларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва ободонлаштириш “Шахарсозлик. Шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктлари худудларини ривожлантириш ва қурилишни режалаштириш” шаҳарсозлик меъёрлари ва қоидалари ҳамда амалдаги стандартлар талабларини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилиши керак.

352. Ҳимоя иншоотлари ва воситалари (қор ва қумдан ҳимоя қилиш, кўчки, қор кўчишига қарши, селга қарши воситалар, ҳимоя ўрмон камарлари ва бошқалар) темир йўлнинг 2 қисмида ҳам, ундан ташқарида ҳам жойлаштирилиши мумкин. у, махсус ажратилган хавфсизлик зоналарида - ер эгалари ва ер қонунчилигига мувофиқ келишилган ҳолда амалга ошади.

353. Йўлни қор кўчишидан ҳимоя қилиш худуд бўйлаб рельефни ҳисобга олган ҳолда йўлнинг ҳар бир томони учун алоҳида таъминланиши керак.

354. Аэродром тупроғининг самолёт юқларига чидамлилигини ошириш ва самолёт двигателларининг ҳаво-газ оқимлари томонидан яратилган аеродинамик юқларнинг таъсирдан эрозияни камайтириш учун майсазорни ташкил этиш тавсия этилади.

355. Метро объектлари қурилиши тугагандан сўнг худудни ободонлаштириш бўйича тадбирлар амалга оширилиши керак.

356. Саноат корхоналарининг бош режаларига мувофиқ, объектлар ва уларнинг гуруҳлари ер участкаларини режалаштиришни ташкил этишнинг лойиҳалари ва схемаларида худудни ободонлаштиришни назарда тутиши керак.

357. Қишлоқ хўжалиги корхоналари учун санитария талабларига мувофиқ, чорвачилик, паррандачилик ва мўйна фермаларининг санитария муҳофазаси зоналари чегарасида турар-жой зонаси томонидан кенглиги 100 m дан ортиқ, дарахт ва бута плантациялари чизиғи. кенглиги камида 30 m, зонанинг кенглиги 50 дан 100 m гача бўлган ҳолда - кенглиги камида 10 m бўлган чизиқ билан таъминланиши керак. Бошқа қишлоқ хўжалиги корхоналари учун аҳолини таъсирлардан ҳимоя қилиш чораларини кўриш керак.

358. Худудларни шовқиндан ҳимоя қилиш санитария талабларига мувофиқ амалга оширилади.

359. Яшил майдонлар орқали шовқинни камайтириш, дарахт ва бута турларини танлаш, новдаларнинг зичлиги ва экиш ёшига боғлиқ. Яшил майдонларни шовқиндан ҳимоя қилувчи чизиқлар дизайни новдалар остидаги бўшлиқни ер юзасига зич ёпиш ёки уни зич буталар билан тўлдиришни таъминлаши керак.

360. Яшил майдонларни ташкил этишда дарахт новдаларининг бир-бирига зич қўшилиши ва новда остидаги бўшлиқни буталар билан тўлдиришни таъминлаш керак. Аҳоли пунктларида ҳаво муҳити шароитларига чидамли ва тегишли иқлим зонасида ўсадиган дарахт ва бута турларидан фойдаланиш керак. Ҳар хил кўчатларнинг шовқиндан ҳимоя қилиш самарадорлиги юқоридир.

361. Шовқинни пасайтириш самараси зич новдали дарахтларни ва новда остидаги бўшлиқни тўлиқ қоплайдиган буталарнинг чекка қаторларини экиш билан эришилади. Кўкаламзорлаштиришнинг юқори улуши бўлган ўсимликларнинг чизиқлари шовқин даражасини пасайтиради (барча игнабаргли дарахтлар бошқа дарахтларга қараганда бир

хил параметрлар билан шовқин даражасини ўртача 6-7 dB га самаралироқ камайтиради, аммо шаҳар шароитида улардан фойдаланиш жуда қийин).

362. Шовқиндан ҳимоя қилиш самарадорлиги даражасига кўра, турли плантациялар қуйидаги тартибда жойлаштирилган: қарағай, арча, бута (ҳар хил турдаги баргли) ва баргли дарахтлар. Шаҳар шароитида шовқинни ҳимоя қилиш зонасининг оптимал кенглиги 10-30 m оралиғида. Ўтказиш қобилиятини ошириш шовқинни сезиларли даражада камайтиришни таъминламайди. Кенглиги 10 m бўлган чизик камида учта қатор дарахтлардан иборат бўлиши керак.

363. Шахмат шаклида экилган буталар, осма тартибда экилган дарахтлар шовқин даражаси бир хил ўлчам ва чизикли характерга эга бўлган қатор конструкциядаги ўсимликлардан 3-4 dB кўпроқ пасайтиради.

364. Ободонлаштириш билан солиштирганда шовқинни янада пасайтиришга бир-биридан новдалари туташмаслиги ўсимликларни бир нечта зич чизикли экиш орқали эришилади, зич тўсиқли дарахтларнинг ҳар бир қатори шовқинни -2 dB га камайтиради. Шовқинни камайтиришда энг катта таъсир 20 m кенглигида, яъни 5 қатор игнабаргли дарахтлар ва 2 қатор буталарни экиш орқали олинади.

365. Майсазорларни ташкил этиш шовқиндан ҳимоя қилишни яхшилайтиди, чунки улар тупроқ ва асфалтга нисбатан мос равишда 10% ва 20% камроқ сиртдан товушни акс эттиради. Шовқиндан ҳимоя қилувчи яшил майдонлар чизиғи оптимал зичлик, чуқурлик ва баландликка эга бўлиши керак. Магистрал йўлларнинг шовқиндан ҳимоя қилиш чизиклари автомобил шовқинининг катталигига қараб танланади. Кенглиги 30 m, зичлиги 0,8-0,9 бўлган яшил майдонлар чизиғи, 7-8 қаторли баргли дарахтлардан (жўка, терак, чинор) баландлиги 7-8 m, зич тарвақайлаб кетган зич новда, бута ва баландлиги 1,5-2 m бўлган тўсиқ транспорт шовқин даражасини 12 dB гача камайтириши мумкин. Магистрал йўлларда, нишабнинг юқори четига ўсимликлар экиш тавсия этилади.

366. Юқори частотали шовқин манбалари турар-жой бинолари орасида, кичик турар-жой туманлари ичида кенг тарқалган: спорт, ўйин майдончалари, болалар майдончалари, ховузлар, коммунал майдонлар ва бошқалар. Зич яшил майдонлар юқори частотали диапазонда товуш даражасини пасайтиради, шунинг учун улар биргаликда ишлатилади.

367. Ҳовлилар ва тор кўчалардаги кичик турар-жой туманлар ва кварталлар ичидаги шовқин даражасини пасайтириш учун барча бўш жойларда зич новдали дарахтлар, зич новдали буталар экиш ва ўт копламини яратиш билан бирга биноларни вертикал равишда боғлашдан фойдаланиш тавсия этилади (бу товушни акс эттирувчи сиртни камайтиради, деворнинг товуш ютилишини 6-7 баробар оширади).

14-боб. Рекреация зоналари ва алоҳида муҳофаза этиладиган ҳудудлар

368. Сув тўсиқларини кўкаламзорлаштириш “Шаҳарсозлик. Шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктлари ҳудудларини ривожлантириш ва қурилишни режалаштириш” шаҳарсозлик меъёрлари ва қоидалари талабларига мувофиқ сув объектларининг дам олиш зоналари, сув объектларининг қирғоқларини ободонлаштириш бўйича сув объектининг қирғоқ ҳудудидан сувни муҳофаза қилиш чегараларида иқтисодий ва бошқа мақсадларда фойдаланишга қўйиладиган талаблар нуқтаи назаридан белгиланади.

369. Ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш билан боғлиқ ҳолда сув объектларининг сув муҳофазаси зоналари чегараларида ишлар ва фойдаланиш даврида қуйидагилар тақиқланади:

- транспорт воситаларининг ҳаракатланиши ва тўхтаб туриши (махсус транспорт воситаларидан ташқари), уларнинг йўлларда ҳаракатланиши ва йўлларда қаттиқ юзага эга бўлган махсус жиҳозланган жойларда тўхтаб туриши бундан мустасно;
- оқава сувларни оқизиш, шу жумладан, дренаж суви;
- ерларни ҳайдаш ва эрозияга учраган тупроқ чиқиндиларини жойлаштириш (соҳилбўйи ҳимоя чизиги чегараларида).

370. Табиий тупроқли қирғоқли ҳудудларда қирғоқларни ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш бўйича мавжуд чекловларни ҳисобга олган ҳолда, қирғоқ ҳимоя чизиги чегараларида дарахт ва буталарни экиш тавсия этилмайди, шу жумладан, сунъий суғоришни истисно қилиш учун.

371. Пиёдалар ва велосипед йўллари тармоғи махсус эрозияланмаган қопламага эга бўлиши керак. Яшил ҳудуд сифатида маҳаллий келиб чиқадиган ер қоплами ўсимликларидан фойдаланиш тавсия этилади.

372. Марказлаштирилган ёмғир суви дренаж тизимлари ва қирғоқлар мавжуд бўлганда, қирғоқ ҳимоя чизиқларининг чегаралари қирғоқларнинг параметрларига тўғри келади. Бундай ҳолда, сувни муҳофаза қилиш зонасини ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш объектида фойдаланиш давридаги сув чекловлари олиб ташланади. Объектни куриш бўйича қарорлар архитектура ва ландшафт таклифларининг амалдаги қонунчилигини ҳисобга олган ҳолда лойиҳа асосида амалга оширилади.

373. Ер ишларини ишлаб чиқариш қоидаларига мувофиқ ифлосланган тупроқ массиви мелиорациянинг асосий объекти ҳисобланади. Мелиорациянинг асосий натижаси бузилган (ифлосланган) тупроқни алмаштириш ёки қайта тиклаш ва кейинчалик асосий ҳолати тикланганда участканинг устки қатламини боғдорчилик ёки кейинчалик иқтисодий ривожланиш билан янги тоифага ўтказишдир.

374. Мавжуд, янгидан барпо этилаётган ва режалаштирилаётган табиий ёки алоҳида муҳофаза этиладиган ҳудудларнинг функционал мақсади ва муҳофаза қилиш режими бузилган ер участкалари ва сув ҳавзаларининг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш бўйича лойиҳадан олдинги ва лойиҳалаш ишлари таркибида ўз аксини топади.

375. Лойиҳадан олдинги тадқиқотларга ва муҳофаза қилинадиган ҳудудларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш лойиҳасига қуйидагилар киритилган:

табиий ландшафтларни инвентаризация қилиш, шу жумладан, қизил китобга киритилган ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, мелиоратив ҳудудлардаги табиий ва антропоген объектлар;

мелиоратив ҳудудни экологик жиҳатдан тартибга солиш бўйича тавсиялар билан экологик реабилитация қилиш.

376. Алоҳида муҳофаза этиладиган ҳудудларни лойиҳалашда асосий талаб ўсимлик ва ҳайвонот дунёси объектларини ҳисобга олиш ва муҳофаза қилиш.

377. Қийматга эга бўлган тупроқлари мавжуд ҳудудларга кўриқланадиган мақом бериш амалдаги стандартларга талабларига мувофиқ муҳандислик ва экологик тадқиқотлар давомида аниқланади.

378. Ўрмонларни қайта тиклаш кесилган, қуриб қолган, шикастланган ўрмонларни тиклаш мақсадида амалга оширилади.

379. Ўрмонларни қайта тиклаш ўрмон плантацияларини тиклашни, ўрмонларнинг биологик хилма-хиллигини сақлашни ва ўрмонларнинг фойдали функцияларини сақлашни таъминлаши керак.

380. Ўрмонларни тиклаш табиий, сунъий ёки қўшма ўрмонларни қайта тиклаш йўли билан амалга оширилади.

381. Ўрмонларни табиий қайта тиклаш ўрмонларни қайта тиклашга қаратилган чоратadbирлар орқали амалга оширилади: ўрмон плантацияларини кесиш, тупрокни минерализация қилишда ўрмон дарахти турлари сақлаш (кейинги ўринларда - ўрмонларни табиий қайта тиклашга кўмаклашиш).

382. Ўрмонларни сунъий тиклаш ўрмон экинларини яратиш йўлли билан амалга оширилади: кўчатлар, шу жумладан ёпиқ илдиз тизимига эга бўлган, қаламчалар ёки ўрмон ўсимликларининг уруғларини экиш.

383. Ўрмонларни қўшма тиклаш табиий ва сунъий ўрмонларни қўшиб тиклаш орқали амалга оширилади.

15-боб. Саломатлик ландшафтлари ҳамда саломатлик йўлаклари

384. Саломатлик ландшафтларини, саломатлик йўлакларини лойиҳалаш ҳамда ташкил этишда йўл дизайнининг узлуксизлиги - одамларнинг турли гуруҳларини қамраб олишда катта аҳамиятга эга. Саломатлик ландшафт муҳотида йўл турли функционал ҳудудларни боғлашда муҳим рол ўйнайди. Шунинг учун лойиҳалаш жараёнида асосан маршрутларнинг учта шакли кўлланилади:

асосий пиёда туристик йўналиш ҳисобланган турли ҳудудларни боғловчи йўл;

кўл, сув бўйларидаги диққатга сазовор жойлар;

хар бир функционал ҳудуд ичидаги йўллар бўлиб, улар тўсиқсиз йўллар билан жиҳозланган ўтиш жойлари. Маршрутнинг ўзига хос дизайн лойиҳавий ечими турли ҳудудларни функцияларга асосланган ҳолда ажратиш имконини беради.

385. Саломатлик ландшафтларини лойиҳалаш ҳамда ташкил этишда қуйдаги зоналарга бўлиниши керак:

санъат, бадий дам олиш даволаш ҳудуди;

спорт даволаш ҳудуди;

фитотерапия ҳудуди;

болалар учун саломатлик ландшафтлари ҳудуди;

сув саломатлик ҳудуди;

386. Санъат, Бадий дам олиш даволаш ҳудуди. Ҳудуд санъат кўرғазмалари, бадий кечалар учрашувлар ўтказиш учун мўлжаллаб лойиҳаланиши керак.

387. Ҳудуд асосан имконияти чекланганлар (ногиронлар) учун мўлжалланган. Аксарият имконияти чекланганлар учун ҳамроҳ билан ҳаракатланиш ҳисобга олиниши керак бунда битта ҳаракатланиш полосаси 2 киши ҳаракатланиши учун ҳисобланиши керак. Улар узоқ масофаларга ҳаракатлана олмайдилар шуни ҳисобга олган ҳолда қисқа дам олиш майдончалари бир биридан узоқ бўлмаган ҳудудларда ташкил этилиши керак. Шипонлар периметри бўйлаб тўсиқсиз пандуслар ва туткичлар имконияти чекланганларнинг

киришини осонлаштиради. Бу ҳудуд икки қисмга бўлинади:

айвон ва дам олиш учун тўсиқсиз соябонлар;

павильонда арт-терапия мақсадига эришишга ёрдам берадиган расмлар кўрғазмаси жойлаштирилади.

388. Айвон атрофида топиар (суний шакилларга киритилган) ўсимликлар жойлаштирилади, ҳар бир ўсимлик ёнида арттерапияга асосланган ҳолда санъат намунаси турлари ва уларни таништирувчи маълумотлар тахтаси ўрнатилади.

389. Дам олиш учун тўсиқсиз ҳудудлар кўзи ожизлар учун ташкил этилиши лозим. Куёшдан ҳимоя қилиш учун фаввора ёнидаги тўсиқсиз дам олиш масканидан фойдаланилади. Кўзи ожизлар учун йўлкалар махсус тактил (бўртма белгили) белгили қопламалар билан ташкил этилиши лозим.

390. Тўсиқсиз дизайн саломатлик ландшафтининг энг муҳим қисмидир. Иштирокчиларнинг ёши ва хулқ-атвор қобилиятлари жуда катта фарқ қилишини ҳисобга олиб, йўл полосасининг кенглиги (1000 mm) ногиронлар аравачасини ҳисобга олган ҳолда лойиҳаланиши лозим. Йўл кенглиги 3 m эни тўсиқсиз рампа (пандус)нинг иккала томонида тутқичлар (баландлиги 900 mm), рампалар (баландлиги 750 mm, узунлиги 8000 mm, кенглиги 2000 mm), тутқичлар (баландлиги 1000 mm), шунингдек, ҳар икки йўналишда бир вақтнинг ўзида ҳаракатланишни осонлаштириш учун мўлжалланган сирпанмайдиган материаллар ишлатилган ҳолда ташкил этилади.

391. Спорт даволаш ҳудуди

Ҳудуд ёш кесимига мўлжалланган ҳолда ташкил этилиши керак. Ушбу ҳудуд асосий уч қисмга бўлинади:

спорт станциялари (воркут), очик майдончаларда спорт жиҳозлари билан ташкил этилган ҳудудлар. Ушбу ҳудудлар турли ёшдаги фойдаланувчиларни ҳисобга олган ҳолда даволаш муассасаларида, санаторийларда, кичик тураржой ҳудудлари ҳовлиларида жойлаштирилади;

ёшларнинг дам олиши учун майсазор (китоб ўқиш куёшда дам олиш турли машғулотлар ўтказиш учун) майсазорларни ташкил этиш 9 - бандга мувофиқ;

ўрта ва кекса ёшдагилар учун аэробика ва фитнес майдончалари;

392. Аэробика ва фитнес майдони икки қисмга бўлинади:

фитнес станцияси;

аэробика майдони.

393. Фитнес станциясида соғлиғини яхшилашга ёрдам берадиган спорт жиҳозлари билан жиҳозланади, ҳудудга ароматерапияга асосланиб ялпиз ва бошқа фитонсидлик хусусияти юқори бўлган ўсимликлар экилади.

394. Аэробика майдони айлана шаклидаги майдон бўлиб, ўрта ва кекса ёшдаги одамларнинг спортга, рақсга, ва ҳоказоларга бўлган эҳтиёжларини қондиради. 20 дан ортик киши иштирок этадиган тадбирлар учун мос, ярим очик жойлар 5 дан 15 кишигача бўлган гуруҳлар учун, асосан, ободонлаштириш, спорт, фитнес ва бошқалар учун тадбирларни ташкил қилиши мумкин. Хусусий жойлар одатда 5 кишидан кам бўлган, асосан медитация боғлари, ўсимликлар лабиринтлари, ўсимликлар ва ҳайкаллар билан боғланган боғлар. Ҳудуд атрофидаги дам олиш жойини кичик меморий шакиллар билан ташкил этилади. Майдон атрофини хромотерапияга асосланган ҳолда турли рангдаги гуллар, ўт ўсимликлар билан ташкил этиш керак.

395. Фито терапия худуди

Асосан кекса ёшдагилар учун мўлжалланган ҳолда ташкил этилади. Ушбу ҳудуд 3 қисмдан иборат:

мини боғ;

бонсаи боғи;

ўсимликлар хиёбони.

396. Мини-боғ кичик ҳудуда тинч дам олиш учун ташкил этилади. Ушбу боғда кичик меморий шакиллар ва ўсимликлар тўсиқлар шаклида кичик майдонларни ажратган ҳолда ташкил этилади.

397. Бонсаи боғларида асосан визуал терапия ҳамда ароматерапияси қўлланилади.

398. Бонсаи боғида турли баландликдаги одамлар учун гул стендлари ташкил этилиши керак. Ногиронлар учун ногиронлар аравачасининг қўл баландлиги 1575 mm, турли баландликдаги одамларнинг эҳтиёжларини қондириш учун 806 mm ва 1100 mm бўлган стендлари бўлиши керак.

399. Ўсимликлар хиёбонларида визуал терапия ва аромо терапияга асосланган ҳолда ўсимликлар танланиши керак. Худудга мос ҳолда кичик архитектуравий шакллар қўлланилиши керак.

400. Болалар учун саломатлик ландшафтлари худуди.

Худуд функционал 3 қисмга бўлинади:

болалар ижодий боғи;

болалар учун майсазор;

болалар ўйинлари худуди.

401. Болалар ижодий боғи ушбу ҳудуда болалар ижоди учун кичик майдончалар ташкил этилади. Ўсимликлар атрофни кўриш учун тўскинлик қилмайдиган ҳолда жойлаштирилади.

402. Болалар учун майсазорлар: болалар учун майсазорларда спорт газонларидан фойдаланиш керак. Ушбу майсазорларга тўсиқсиз кириш имкони бўлиши керак. Транспорт йўлларида махсус ҳимояловчи тўсиқлар (шовқинда, исгазларидан) билан тўсилиши лозим.

403. Болалар ўйинлари худуди. Бу ҳудуда қум қутиси болалар ўйин инвентарлари ва дам олиш учун махсус болалар эргономик ўлчамларига мосланган кичик меморий шакиллар жойлаштирилиши керак.

404. Болалар ўйин объектларни лойиҳалашда турли ёшдаги болаларнинг жисмоний ва психологик хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда, кенг қамровли дизайнлар кўлами, ранги, тасвири ва материали бўйича амалга оширилади. Ёрқин рангли нақшлар болаларнинг эътиборини мултфилмлардан ёки ҳайвонларнинг расмларидан жалб қилиш учун ишлатилиши мумкин.

405. Сув саломатлик худуди. Ушбу ҳудуд барча фойдаланувчилар учун очик, шаҳар аҳолисининг рекреацион эҳтиёжларини қондириш учун ташкил этилади. Бу ҳудудда сув кузатув майдончаси ва дам олиш жойлари, тинч худуд, юриш ва югуришга мослаштирилган йўлақлар билан биргаликда ташкил этилиши керак. Машғулат йўллари сирти қоплама плиткалари сувни ютувчи сирпанмайдиган материаллардан ясалган ва шифобахш эффектга эришиш учун оёқларнинг игна санчиш нуқталарига таъсир этадиган бўртиқчалар билан қопланган бўлиши керак.

16-боб. Яшил ҳудуд

406. Шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктларининг дам олиш зоналари тизимини шакллантиришда, аҳоли пунктининг режалаштириш элементларини боғлаш ва сайр қилиш ҳамда дам олиш учун шароит яратишга хизмат қиладиган яшил ҳудудларни жойлаштириш учун ер ажратиш керак. Яшил ҳудудларни барпо этиш учун мўлжалланган ҳудудларга сув объектлар (дарёлар, ариқлар), сақланиб қолган тарихий элементлар ва бошқалар киради.

407. Яшил ҳудудларни турар-жой ва жамоат бинолари ичида, ўрта ва катта шаҳарларда - шаҳарнинг марказий қисмида жойлаштириш тавсия этилади.

408. Яшил ҳудудларни лойиҳалашда ҳудуднинг меъморий-шаҳарсозлик, табиий-иқлим, ландшафт, миллий-маиший ва бошқа маҳаллий хусусиятларини, аҳоли пунктининг бош режасига мувофиқ истиқболдаги ўзгаришлар прогнозини, шунингдек, жамоат марказлари тизими, муҳандислик-транспорт инфратузилмаси билан боғланишни ҳисобга олиш керак.

409. Яшил ҳудуд функционал вазифаси бўйича икки турга бўлинади:

кўп функцияли яшил ҳудуд - аҳолининг вақти-вақти билан оммавий дам олишлари учун мўлжалланган ривожланган ободонлаштириш тизимига эга рекреацион фаолиятнинг кўп мақсадли ландшафт архитектураси объекти;

ихтисослашган яшил ҳудуд - дам олиш функцияларидан бири устун бўлган ландшафт архитектура объекти (спорт, болалар, ёдгорлик, дам олиш, кўргазма, этнографик; илмий (масалан: ботаника, зоологик боғлар); кўнгилочар, соғломлаштириш, курорт ва бошқалар).

410. Ташриф буюрувчиларнинг хавфсизлигини таъминлаш, дам олиш оқимларини ташкил этиш, яшил ҳудудни ободонлаштириш объектлари ва элементларни ҳимоя қилиш учун шаффоф тўсиқлардан, шу жумладан ҳар хил турдаги қўйма, сохта, пайвандланган ва бошқа тузилмалардан фойдаланиш тавсия этилади. Тўсиқлар яшил ҳудуд чегараларида ҳам, унинг ичида ҳам қўлланилиши мумкин.

411. Яшил ҳудудга кириш жойлар шаҳар ва қишлоқ аҳоли пунктларининг режалаштириш элементлари (майдонлар, метро станциялари, жамоат бинолари ва бошқалар) билан боғлиқ ҳолда жойлаштирилиши керак. Ҳудудга асосий ва қўшимча кириш жойлари ташриф буюрувчиларнинг оқим йўналишини ҳисобга олган ҳолда жойлаштирилиши керак.

412. Яшил ҳудудларда пиёдалар ҳаракатининг узлуксиз тизимини қуриш учун уларни кўчалар ва йўллар билан кесиб ўтиш тавсия этилмайди.

413. Яшил ҳудудга ташриф буюрувчилар ва ходимларнинг транспорт воситалари учун тўхташ жойлари ҳудуднинг кириш жойларига яқинда жойлашган бўлиши керак.

414. Велосипед йўллакчаларини алоҳида ёки велосипед маршрутларининг бир қисми сифатида жойлаштириш, шунингдек, пиёдалар йўллари, чорраҳанинг минимал қисмлари билан алоҳида лойиҳалаш тавсия этилади.

Кесишиш жойлари огоҳлантириш белгилари билан белгиланиши керак.

Велосипед йўллакчаларини пиёдалар йўллакчадан алоҳида ташкил этишнинг иложиси бўлмаган ҳудудларда маълумот огоҳлантириш белгилари билан амалга оширилади ва велосипед хайдовчисининг пиёдалар зонасига кўзга кўринмас чиқиб кетишининг олдини олиш учун қовурғали плиткalar тасмаси билан ажратилади.

Велосипед йўллакчаси пиёдалар йўллакчасининг ёнида жойлашган худудларда буталардан иборат тўсиғни жойлаштириш керак.

415. Зинапояларни лойиҳалашда мураккаб рельеф шароитидаги баландлик фарқи бўлган жойларда ногиронлиги бўлган шахслар учун кўшимча айланма пиёдалар йўллакчалари, хўжалик техникаси ва яшил худуд ичидаги транспорт учун айланма хўжалик йўллари кўзда тутилиши керак.

416. Яшил худудлар функционал вазифалар бўйича қуйидаги турларга бўлинади:

катталар учун дам олиш жойлари;

оммавий тадбирлар учун жойлар;

болалар ўйин майдончалари;

спорт майдончалари;

барбекю майдончалари;

аттракционларни жойлаштириш учун жойлар;

қаттиқ коммунал чиқиндилар йиғиш учун контейнерларни, ёнғинга қарши қалқонларни ва бошқаларни ўрнатиш учун хўжалик майдончалари.

417. Яшил худуднинг дам олиш масканидаги ободонлаштириш элементлари рўйхатига қоплама турлари, қоплама юзасини майсазор билан боғлаш элементлари, кўкаламзорлаштириш, дам олиш скамейкалари, стол ва скамейкалар, урналар, ёритиш ускуналари киритиш тавсия этилади.

418. Қаттиқ бўлмаган қопламани лойиҳалаш тавсия этилади. Катта ёшдаги аҳолининг дам олиш жойлари ва болалар ўйин майдончаларини бирлаштирганда, қаттиқ қоплама турларидан фойдаланишга йўл қўйилмайди.

419. Болаларнинг дам олиши учун қулай санитария-гигиена шароитларига эга жойлар кўзда тутилиши керак. Болалар дам олиш масканида қуйидагилар бўлиши мумкин:

а) локал мажмуа (асосий кириш жойида);

б) асосий ўйин мажмуаси (асосий кириш жойида) ва унинг филиаллари (кўшимча кириш жойларида, яшил худуднинг бошқа қисмларида);

в) мавжуд табиий ва шаҳарсозлик ҳолатини ҳисобга олган ҳолда яшил худудида жойлашган алоҳида майдончалар (ёки ўйин майдончалари гуруҳлари).

420. Яшил худудлардаги стационар жамоат ҳожатхоналари фойдаланувчиларни, шу жумладан ногиронлиги бўлган шахсларнинг хавфсизлигини таъминлайдиган ишончли ва мустаҳкам ускуналар ва техник қурилмалар билан жиҳозланган бўлиши керак.

421. Яшил худудни ободонлаштиришда турли хил комбинацияларда кўчатларни шакллантириш техникаси қўлланилади. Кўчатлар зич дарахт-бута гуруҳлари, тез ўсадиган ва секин ўсадиган турларнинг комбинацияси ва чиройли гуллайдиган дарахтлар ва буталарни ўз ичига олган хиёбон ва йўлакчалар бўйлаб экиш орқали ҳосил бўлади.

422. Яшил худудни ободонлаштиришнинг асосий ассортиментига шаҳар шароитида узоқ вақт давомида декоратив хусусиятларни йўқотмасдан ўсиши мумкин бўлган дарахтлар ва буталар турлари киради (маҳаллий ўсиш шароитларининг энг қимматли дарахтлари ва буталари, шунингдек баъзи интродукцион турлари).

423. Яшил худудни ободонлаштиришнинг кўшимча ассортиментига юқори декоратив фазилатларга эга бўлган, аммо асосий ассортиментдаги ўсимликларга (маҳаллий ва жорий қилинган ўсимлик турларига) қараганда қисқа муддатли ва чидамли дарахтлар ва буталар турлари киради.

424. Ўсимликларни танлашда уларнинг декоративлиги, муддати (кўп йиллик ва бир йиллик), салбий омилларга чидамлиги (газ, чанг, тупроқлардан ифлосланиш, шўрланиш, микроклим ва бошқалар), шунингдек, худудларнинг табиий хусусиятлари (паст ёки юқори ҳарорат, қурғоқчилик ва бошқалар)ни ҳисобга олиш керак. Яшил худудни ободонлаштиришнинг бир қисми сифатида интродукцион ўсимлик турларидан фойдаланганда уларнинг биологик хусусиятлари, маҳаллий флорага таъсирини кўзда тутиш керак.

425. Яшил худудни сақлаш ва ишлатиш бўйича чора-тадбирларни режалаштиришда киритилган ўсимлик турларининг ривожланиш ва тарқалиш устидан назоратни таъминлаш керак.

426. Болалар ва спорт майдончаларида заҳарли мева ва барглари бўлган, тиканли, мўрт ёғочли, серхосил мевали, баргларини эрта тўкадиган, гуллаш даврида аллергия реакцияга олиб келиши мумкин бўлган сергуллайдиган ўсимлик турларидан фойдаланиш тавсия этилмайди.

427. Дарахт ва бута экинлари остидаги бўш жойларни ёввойи ўсимликлардан турли хил ва баланд ўтли кўп турдаги майсазорлар билан тўлдириш тавсия этилади.

428. Яшил худудларда яйловли майсазорларни яратиш тавсия этилади. Яйловли майсазорлар яйлов режимида юриш, дам олиш ва ўт устида ўйнашга имкон яратиб бериши ҳисобга олиш керак.

429. Гулзорлар яшил худуднинг композицион жиҳатдан муҳим жойларда (кириш жойларида, майдонларда, композиция марказларида, хиёбонлар чорраҳаларида) жойлашиши тавсия этилади. Шунингдек, гул-декоратив курилмалардан (тош боғлар, "Альп тоғлари" ва ҳ.к.) фойдаланиш тавсия этилади.

430. Яшил худудларда гул боғларнинг қуйидаги турларни лойиҳашда:

ландшафт композициясининг гулзорлари - гуруҳлар, массивлар, миксбордерлар кўринишидаги эркин конфигурациядаги гулзорлар;

мунтазам композициянинг гулзорлари - партерлар, гулзорлар, рабатка, гул гуруҳлари, чизиқлар, чегаралар, вазалар ва гулзорларининг геометрик шакли; бир ва икки йилли ўсимликлардан яратилган; гилам-баргли, идиш билан қопланган гул экинларини қўллаш тавсия этилади.

431. Яшил худудларнинг кириш жойларида хавфсизлик пункти, ёритиладиган маълумот стендлари, касса машиналари, ахборот маркази, ўйин ва спорт анжомларини ижарага бериш пунктлари, киосклар, умумий овқатланиш жойлари, жамоат ҳожатхоналарни жойлаштириш тавсия этилади.

432. Яшил худуд иншоотлари (беседка, павильонлар, ўриндиқлар) ташриф буюрувчилар ҳаракати йўналиши бўйича асосий хиёбон бўйлаб жойлаштирилиши лозим.

433. Яшил худуд ёнғиндан олдин хабарлаш тизими билан жиҳозланган бўлиши ҳамда огоҳлантириш тизими учун узлуксиз қувват манбалари билан таъминланиши керак.

434. Яшил худуддаги, ёнғинга қарши қалқонлар ичида қизил рангга бўялган ёнғинга қарши воситалар ва тоза (эланган) куруқ қум билан тўлдирилган қутилар ёнма-ён жойлаштириш керак.

435. Сув таъминоти билан жиҳозланган худудларда ёнғин ўчириш гидрантлари ўрнатилиши, агар сув таъминоти бўлмаса, ёнғинга қарши сув ҳавзалари билан таъминланиши керак.

436. Яшил худудлардаги пикник зоналари ахборот шчитлари, ёнғинга қарши воситалар, ахлат ва кўмир йиғиш учун алоҳида жиҳозланган идишлар билан жиҳозланган бўлиши, шунингдек, яшил экинларсиз лойиҳалаш тавсия этилади.

437. Ногиронлиги бўлган шахслар учун мавжуд бўлган иншоотлар ва умумий фойдаланиш жойлари белгиланган намунадаги пиктограммалар кўринишидаги кўрсаткичлар ёки махсус белгилар билан кўрсатилиши керак.

438. Жамоат тартибини ҳимоя қилиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш учун яшил худудларда видеокузатув пунктлари, алоқа воситалари ҳамда яшил худудга ташриф буюрувчилар ва ходимларнинг хавфсизлигини таъминлашга ёрдам берадиган воситаларни жойлаштириш тавсия этилади.

439. Яшил худудларни ободонлаштириш бўйича асосий ишларни олиб боришга муҳандислик тайёрлаш, худуднинг рельефи ва ер усти сув оқимини ташкил этиш, дренажлаш ёки сув билан таъминлаш, ер ости коммуникацияларини ётқизиш, худудни тозалаш, мавжуд яшил майдонларни ва тупроқ қопламани сақлашга қаратилган қуйидаги иш турларини лойиҳалашда қўллаш тавсия этилади:

худудни ахлатдан озод қилиш;

худудларни сув тошқинидан ҳимоя қилиш, сув ҳавзалари ва жарликларнинг ён бағирлари ҳамда қирғоқларини мустаҳкамлаш;

ер ости коммунал хизматларини ётқизиш, дренаж мосламаси, сув таъминоти, ёғин-сочин канализацияси, электр ёритиш, оптик толали кабеллар;

тупроқнинг юқори қатламини алмаштириш ва махсус жойларда тайёрланган ўсимлик тупроқларидан фойдаланиш лойиҳалашда қўллаш тавсия этилади.

440. Яшил худудини сув билан таъминлаш хўжалик таъминоти ва сув қувурларининг алоҳида тизимлари билан таъминланади. Биноларга, спорт иншоотларига, оммавий дам олиш жойларига майший ва ичимлик сув қузури ётқизилиши керак.

441. Майший ва ичимлик сув қузури ёнғинга қарши тармоқлар йўллари бўйлаб ётқизилши лозим.

442. Лойиҳалашда пиёдалар хиёбонлари ва яшил худуд йўлларини сув қувурлари ва суғориш ускуналари, фаввора ва фавворалар мажмуалари жойлашган жойларга мувофиқ жойлаштириш тавсия этилади.

443. Суғориш сув таъминоти мунтазам суғориш ва сунъий сув мосламаларини талаб қиладиган яшил худуд майдонларига етказиб берилади. Суғориш сув таъминоти дарёлар, кўллар ва бошқа очик сув ҳавзаларидан таъминланиши мумкин.

444. Яшил худудларда ер усти ва ер ости сувларини дренажлаш тизимини ёғин-сочин канализация тармоқлари ва очик дренаж шаклида амалга оширишга тавсия этилади.

445. Яшил худуд майдонларини тунги ёритиш кечки вақтда ташриф буюрувчиларнинг яшил худуд йўллари ва хиёбонларида хавфсиз ҳаракатланишини таъминлаши керак.

446. Яшил худудларни лойиҳалашда қуйидаги ёритиш турларидан фойдаланиш тавсия этилади:

функционал ёритиш;

архитектура ва бадий ёритиш;

проекцион ёритиш;

ёруғлик инсоляцияси.

447. Энергия мустақил манба бўлган ёритиш тизимларидан фойдаланиш тавсия этилади.

448. Яшил ҳудудларда интернетга кириш нуқталарни, аудио ўриндиқлар ва боғ ўриндиқларни видеокузатув тизимлари билан таъминлаш тавсия этилади.

ИЛОВАЛАР

1- илова

Иқлимий кичик ҳудудларнинглар қисқача тавсифномаси	Дарахтлар ва буталар		Майсазор ва гулхоналар	
	Баҳорги ўтқазиш	кузги ўтқазиш	эшикнинг ўтқазиш	эшикнинг ўтқазиш
Январнинг ўртача ойлик ҳарорати -15°C ва юқори ҳамда июлники $+25^{\circ}\text{C}$ ва юқори, иссиқ кўёшли ёз ва қисқа қишли иқлимий кичик ҳудудлар. чўкувчи грунтлар (ШНҚ 2.01.01-* тавсифномасида лВ А ва 9 Г кичик ҳудудларга мос келади).	Март	Октябр	1 март	31 октябр
Январнинг ўртача ойлик ҳарорати -14°C ва юқори ҳамда июлники $+12^{\circ}\text{C}$ дан $+25^{\circ}\text{C}$ гача иқлимий кичик ҳудудлар. ШНҚ 2.01.01-* тавсифномасида ПВ ва ШБ кичик ҳудудларга мос келади).	20 апрел- 20 май	Сентябрь- октябрь	20 май	20 октябр
<p><i>Изоҳ:</i> а) Айрим ҳолларда ҳокимиятар маҳаллий иқлимий ва оргтехникавий шароитларни ҳисобга олган ҳолда, шунингдек ўсимликлар илдиз тизимларининг вегетациясининг бошланиш ва тугалланишини назарга олган ҳолда ўтқазиш муддатларини аниқлаштиришлари мумкин.</p> <p>б) Гулларни қуйидаги муддаларда бажарилиши лозим:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ёзги гулловчи ва гиламланувчи, грунтда қишламайдиганлари баҳорги совуқлар тўхтаганидан кейин; - грунтда қишловчи икки йилликлар ва кўп йилликлар - кузда ва баҳорда, - грунтда қишловчи, пиёзликлар - кузда. 				

ОБОДОНЛАШТИРИШ УЧУН ДАРАХТЛАР АССОРТИМЕНТИ БЎЙИЧА ТАВСИЯЛАР

Кўкаламзорлаштиришда манзарали ўсимлик турларини танлаш

Шартли барчасигилар: қурғоқчиликка, совуқга, чанг ва газларга чидамлилик бўйича. Ч.-чидамли. Ў.ч.-ўртача чидамли. Нс.- Намсевар. Ё.с. – ёруғсевар ўсимликлар, С.ч.-сояга чидамли ўсимликлар (иккинчи ярус ландшафтларда) Н.с.ч.- Нисбатан сояга чидамли

Тана шакли ва қисқартмалар

Тўр.- тўрсимон. С.-Соябон шакилли. Кн.-Конуссимон. У.- Устун кўринишда. О.- Овалсимон. П.- Пирамидасимон. Н.э.ў- Новдалари эгилиб ўсувчи.Т.-Тарқоқ шохли. Ш.- Шарсимон. Т. - Тухумсимон.

Баландлиги, т – Б. т., Тана шакли – Т ш., Гулловчи - Г., Нина баргли, Япроқ баргли – Я., Н.б., Қурғоқчиликга чидамлилик – Қ.ч., Совуқга чидамлилик – С.ч., Нина баргли -Н.б., Япроқ баргли-Й.б.

Ёруғликга муносабати – Ё м., Умр кўриш йили – У. к.й., Чангларга ва газларга чидамлилиги – Ч ва г.Ч., Кўлланилиши – Қ.

№	Турлар номи	Б., т.	Т. ш.	Манзара- лилик		Қур.ч.	Сов. ч.	Ё. м.	Умир к.й.	Ч.ва г. ч.	Кўллани лиши
				Г.	Н.б., Й. б.						
1	2	3	4	5	7	8	9	10	11	12	13
НИНА БАРГЛИЛАР											
1	Аччиқ гуруч Энгарчасим.	30 - 45	Кн.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	400-600	Ч.	Якка ва гурухда
2	Аччиқ гуруч Энгарчасим. ф. Глаука Бейсн.	30 -40	Кн.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	400-601	Ч.	Якка ва гурухда
3	Шренкиана гуручи ФисЧ. эт Мей.	40	У. Кн.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	500-600	Ч.	Якка ва гурухда
4	Қизил қарағай Л.	12-30	П		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ў.ч.	Якка ва гурухда, жонли девор
5	Платикладус (шарқий Франция)	15	Т		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
6	Сильвестрис қарағайи Л.	20-40	П. 3		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	300-600	Ч.	Якка ва гурухда
7	Паласиана қарағайи Д. Дон	30	П. 3		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	500-600	Ч.	Якка ва гурухда

8	Нигра қарағайи Арн.	20-30	П. 3		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	500-601	Ч.	Якка ва гуруҳда
9	Тхужа оссиденталис Л.	12 -20	П.		+	Ч.	Ч.	Қ.с.ч	100	Ч.	Якка ва гуруҳда, жонли деворларда
10	Тхужа оссиденталис Л.ф. фастигиате Жаег.	12	К.		+	Ч.	Ч.	Ў.ч	100	Ч.	Якка ва гуруҳда, жонли деворларда
ЯПРОҚ БАРГЛИЛАР											
11	Тьян-Шань бетуласи	20	О.		+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	120-150	Ч.	Якка ва гуруҳда
12	Улмус пумила Л.	18	Т.		+	Ч.	Ч.	Ў.ч.	50	Ч.	Якка ва гуруҳда, жонли деворларда
13	Улмус ссабра Милл.	30	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ў.ч.	70	Ч.	Якка ва гуруҳда
14	Гледитсчиа триасантҳос Л.	40	Тўр		+	Ў.ч.	Ч.	Ў.ч.	50	Ч.	Гуруҳ экиш
15	Гледитсчиа триасантҳос Л.ф. Л.	40	Тўр		+	Ў.ч.	Ч.	Ў.ч.	50	Ч.	Гуруҳ экиш
16	Куерсус састаниефолиа С.А.М.	25	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ў.ч.	200	Ч.	Якка ва гуруҳда
17	Куерсус серрата Тхунб.	15-20	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ў.ч.	200	Ч.	Якка ва гуруҳда
18	Куерсус бореалис Мичх.	20-25	Ш.		+	Ў.ч.	Ч.	Ў.ч.	200	Ч.	Якка ва гуруҳда
19	Куерсус имбрисариа Мичх.	20	П.		+	Ч.	Ч.	Ў.ч.	200	Ч.	Якка ва гуруҳда
20	Куерсус робур Л.	40	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ў.ч.	300-500	ўч	Якка ва гуруҳда
21	Куерсус счумардии Бускл.	40	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ў.ч.	200	Ч.	Якка ва гуруҳда
22	Сарчаситис оссиденталис Л.	40	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ў.ч.	80	Ч.	Якка ва гуруҳда
23	Асер псеудоплатанус Л.	25	Ш.		+	Ў.ч.	Ч.	Ў.ч.	70	ўч	Якка ва гуруҳда
24	Асер платаноидес Л.	30	Ш.		+	Ч.	Ч.	С.ч.	70	ўч	Якка ва гуруҳда

25	Асер сампестре Л.	15-25	Ш.		+	Ч.	Ч.	С.ч.	70	Ч.	Якка ва гурухда
26	Асер сасчаринум Л.	35	Ш.		+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ч.	Якка ва гурухда
27	Асер негундо Л.	25	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	45	ўч	Якка ва гурухда
28	Тилиа америсана Л.	45	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	ўч	Якка ва гурухда
29	Тилиа сордата Милл.	30	О.	+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	400	ўч	Якка ва гурухда
30	Жугланс региа Л.	30-35	Ш.		+	Ў.ч.	Ў.ч.	Ё.с.	300-400	ўч	Якка ва гурухда
31	Жугланс нигра Л.	45	Ш.		+	Ў.ч.	Ў.ч.	Ё.с.	100	ўч	Якка ва гурухда
32	Робиниа псеудоасасиа Л.	25-30	Р.	+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	50	ўч	Якка ва гурухда
33	Популус боллеана Лауче.	30	П.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	ўч	Гурух экиш
34	Популус санессенс См.	30	Т.		+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	100	ўч	Гурух экиш
35	Фрахинус лансеолата Боркн.	15	П.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ч.	Гурух экиш
НИНА БАРГЛИЛАР											
36	Писеа ориенталис Л.	35-50	У.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	400-450	Ч.	Якка ва гурухда
37	Писеаглауса (Моенч) Восс.	20-35	У.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	300-500	Ч.	Якка ва гурухда
38	Писеа кораиенсис Накаи	30	П.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	300-500	Ч.	Якка ва гурухда
39	Писеа абиес (Л.) Х. Карст.	30-50	П.		+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	250-300	С.У.	Якка ва гурухда
40	Писеа обовате Ледеб.	30-35	П.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	300-500	С.У.	Якка ва гурухда
41	Чамаесйпарис лаузониа Парл.	40-60	У.		+	Ч.	Ў.ч	Ё.с.	500-600	Ч	Якка ва гурухда
42	Чамаесйпарис нооткатенсис (Д. Дон)	30-40	П.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	500-600	Ч	Якка ва гурухда
43	Метасекуоиа глиттостроби дес Ху эт W.C. Ченг.	50	У.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	300-400	Ч	Якка ва гурухда

44	Жуниперус соммунис Л.	08.-10	У.		+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	150	Ў.ч	Якка ва гурухда, жонли деворларда
45	Жуниперус семиглобоса Ргл.	10.-1	П.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	150	Ў.ч	Ягона экиш
46	Ларих десидуа Милл.	30 -40	П.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	500	Ч.	Якка ва гурухда
47	Абиес алба Милл.	30 - 65	К.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	300-400	Ч.	Якка ва гурухда
48	Абиес нордманниана (Стев.) Спач.	60	К.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	500	Ч.	Якка ва гурухда
49	Абиессибирис а Ледеб.	40	К.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	150-200	Ч.	Якка ва гурухда
50	Пинусбанссиа на Ламд.	25	О.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	400	Ч.	Якка ва гурухда
51	Пинусстробус Л.	40 -50	К.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	400	Ч.	Якка ва гурухда
52	Тхужа плисата Донн эх Д.Дон	45-60	П.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	800	Ч.	Якка ва гурухда
ЯПРОҚ БАРГЛИЛАР											
53	Аилантхус алтиссима (Милл.) Свингле.	30	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
54	Пҳарчасилоде ндрон амуренсе Рупр.	26	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
55	Бетула пубессенс Эҳрх.	25	Т.		+	Н.с.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
56	Бетула туркестаниса Литвин.	20	Т.ш.		+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
57	Броуссонетиа папйрифера (Л.) Вент.	16	Т.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	80	Ч.	Якка ва гурухда
58	Гймносладусд иоиса (Л.) К. Коч.	30	Ш.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	80	Ч.	Якка ва гурухда
59	Улмус андроссовии Литв.	20	О.Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ч.	Якка ва гурухда
60	Гинкго билоба Л.	40	Т.ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	2000	Ч.	Якка ва гурухда

61	Сарпинус бетулус Л.	25	О.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ч.	Якка ва гурухда
62	Зарчасикова асумината (Линдл.) Планч.	30	Т. Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	300	Ч.	Якка ва гурухда
63	Куерсус серрис Л.	30	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	200	Ч.	Якка ва гурухда
64	Куерсус бисолор	20-30	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	200	Ч.	Якка ва гурухда
65	Куерсус дентата Тхунб.	15	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	200	Ч.	Якка ва гурухда
66	Куерсус вариабилис Блуме.	15-20	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	200	Ч.	Якка ва гурухда
67	Куерсус масросарпа Мичх.	40-50	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	200	Ч.	Якка ва гурухда
68	Куерсус либани Оливер	10	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	200	Ч.	Якка ва гурухда
69	Салих алба Л.	20-30	Ш.		+	Нс.	Ч.	Ё.с.	100-150	Ў.ч.	Якка ва гурухда
70	Салих алба Л.ф. пендула хорт.	20	Н.э.ў.		+	Нс.	Ч.	Ё.с.	100	Ў.ч.	Якка ва гурухда
71	Салих бабилониса Л.	10-,12	Н.э.ў.		+	Нс.	Ў.ч.	Ё.с.	80	Ў.ч.	Якка ва гурухда
72	Салих дапхноидес Вилл.	15	Ш.		+	Нс.	Ў.ч.	Ё.с.	80	Ў.ч.	Якка ва гурухда
73	Салих фрагилис Л.	15-,20	Ш.		+	Нс.	Ў.ч.	Ё.с.	80	Ў.ч.	Якка ва гурухда
74	Аессулус хиппосастану м Л.	25	Ш.	+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ў.ч.	Якка ва гурухда
75	Асер варчасиутину м Боисс.	40	Ш.		+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ч.	Якка ва гурухда
76	Асер пистум Тхунб.	20	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
77	Асер регарчасии Пах.	18	О.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
78	Асер лаетум С.А. Мей.	20-25	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
79	Асер тетрамерум Пах.	10	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ў.ч	Якка ва гурухда

80	Сорйлуc солурна Л.	20-28	Т.ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	200	Ч.	Якка ва гурухда
81	Тилиа бегониифолиа Стевен	35	О.	+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ў.ч	Якка ва гурухда
82	Лириодендрон тулипифера Л.	60	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ч.	Якка ва гурухда
83	Магнолиа кобус ДС.	25-30	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
84	Маслура аурантиаса Нутт.	10-15,	Т.ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
85	Алнус глуминоса (Л.) Гаертн.	35	Ш.		+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	100-300	Ч.	Якка ва гурухда
86	Платанус ориенталис Л.	30	Т.ш.		+	Ў.ч.	Ў.ч	Ё.с.	2000	С.У.	Якка ва гурухда
87	Платанус оссиденталис Л.	30-40	Т.		+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	1000	Ч.	Якка ва гурухда
88	Сорбус ариа (Л.) Сраутз.	15	Т.	+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч	Якка ва гурухда
89	Сорбус аусупариа Л.	10-20,	Т.	+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	5	Ў.ч	Якка ва гурухда
90	Сопхора жапониса Л.	25-30	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	150	Ч.	Якка ва гурухда
91	Популус пирамидалис Росиер.	30-35	П.		+	Ў.ч	Ч.	Ё.с.	80-100	Ч.	Якка ва гурухда
92	Популус нигра Л.	30	Ш.		+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	300	Ч.	Якка ва гурухда
93	Морус алба Л.	15-20	Т. Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	200-300	Ч.	Якка ва гурухда
94	Фрахинус эхсарчасисиор Л.	25-40	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
95	Фрахинус согдиана Бге.	15	Т. Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
НИНА БАРГЛИЛАР											
97	Мисробиота десуссата Ком.	1			+	Ч	Ч.	Ё.с	150	Ч	Якка ва гурухда, газон, алпинари
98	Жуниперус ҳоризонталис Моенч	1-1,5			+	Ч.	Ч.	Ё.с	150	Ў.ч.	Якка ва гурухда, рокарии
99	Жуниперус сабина Л.	1-3,			+	Ч.	Ч.	Ё.с	150	Ў.ч.	Якка ва гурухда, алпинари, рокари

100	Жуниперус саргенти (Хенрий) Такеда.	1,5			+	Ч.	Ч.	Ё.с	200	Ў.ч.	Якка ва гурухда, алпинари, рокари	
101	Пинус муго Турра	10			+	Ч.	Ч.	Ё.с.	400	Ч.	Якка ва гурухда, алпинари	
102	Тахуссуспидат а Сиеболдет Зусс.	20	П.		+	Ч.	Ч.	С.ч.	1500	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда	
103	Тахус бассата Л.	10-17,	О.		+	Ч.	Ч.	С.ч.	1500	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда	
104	Тхунб. эх Л. ф.) Сиеболд эт Зусс.	15-20			+	Ч.	Ч.	С.ч.	200	Ч.	Якка ва гурухда	
ЯПРОҚ БАҐГЛИЛАР												
105	Армениаса вулгарис Лам.	3-17,	Т.ш.		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с	50	Ч.	Якка ва гурухда
106	Аморпха фрутисоса Л.	4-6,	Т.ш.		+	+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	50	Ў.ч.	Якка ва гурухда
107	Аралиа мандшуриса Рхупр. эт	2-12,	Т.ш.		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ч.	Якка ва гурухда
108	Арониа марчасианосар па (Мичх.) Арчасилиот	2-3,	Т.ш.		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
109	Берберис тхунбергии Д.С.	0,5-1,5			+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
110	Берберис санаденсис Л.	2			+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
111	Берберис сорейана Палиб.	1,5-2			+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
112	Эуониймус эуропа Л.	6-12,				+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	50	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
113	Эуониймус сиеболдианус Блуме	2				+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	50	Ч.	Якка ва гурухда
114	Эуониймус фортуней (Турсз.) Ҳанд. Мазз.	0,2-0,3				+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	50	Ч.	Якка ва гурухда, газон, алпинари
115	Лигуструм вулгаре Л.	5	О.		+	+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	70	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда

116	Сратаегус алтаиса Ланге.	5-6,	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
117	Сратаегус субмоллис Сарг.	8	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
118	Сратаегус прунифолиа (Марш.) Перс.	9	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
119	Самбусус расемоса Л.	3-4,	Т.	+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
120	Самбусус нигра Л.	8	Ш.	+	+	Ў.ч.	Ч.	С.ч.	50	Ч.	Якка ва гурухда
121	Веигарчасиа флорида (Бге.) А. ДС.	3		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
122	Веигарчасиа десора (Накаи) Накаи	3		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
123	Ўйдрангеа арборессенс Л.	1-3,		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	30-40	Ч.	Якка ва гурухда
124	Ўйдрангеа масропхйлла (Тхунб.) ДС.	1-2,		+	+	Н.с.	Ў.ч.	С.ч.	30-41	Ў.ч	Якка ва гурухда
125	Ўйдрангеа панисулата Сиеб.	2-3,		+	+	Н.с.	Ч.	С.ч.	30-42	Ч.	Якка ва гурухда
126	Ўйдрангеа синереа Смалл.	1-2,		+	+	Ў.ч.	Ч.	С.ч.	30-43	Ч.	Якка ва гурухда
127	Ўйдрангеа виллоса Рехд.	1-2,		+	+	Н.с.	Ў.ч.	С.ч.	30-44	Ч.	Якка ва гурухда
128	Деутзиа грасилис Сиеб. эт Зусс.	1,5-2		+	+	Ў.ч.	Ч.	Н.С.ч.	50	Ч.	Якка ва гурухда
129	Деутзиа ссабра Тхунб.	2,5		+	+	Ў.ч.	Ч.	Н.С.ч.	50	Ч.	Якка ва гурухда
130	Сорнус мас Л.	5-8,		+	+	Ў.ч.	Ч.	Н.С.ч.	80	Ў.ч	Якка ва гурухда
131	Салих розмаринифолиа Л.	1-2,5	Т.		+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
132	Ўибиссус сйриасус Л.	3		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
133	Лонисера гиббифлора (Рупр.) Дипп.	4-6,		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
134	Лонисера королковии Стафф.	3-4,		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ч.	Якка ва гурухда

135	Лонисера рупречтиана Ргл.	3-4		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ч.	Якка ва гурухда
136	Вибурум опурус Л.	3-4,	Т.	+	+	Ч.	Ч.	С.ч.	70	Ч.	Якка ва гурухда
137	Вибурум лантана Л.	5	Т.	+	+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	70	Ч.	Якка ва гурухда
138	Сарагана арборессенс Лам.	6		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Гурухда, жонли деворларда
139	Сарчаситиссау сасиса Виллд.	4-7,	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
140	Коарчасиреуте риа панисулата Лахм.	10	Т. Ш		+	Ч.	Ў.ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
141	Керриа жапониса (Л.) ДС.	3		+	+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	50	Ў.ч.	Якка ва гурухда
142	Сотонеастер лусидус Счлечт.	3		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
143	Сотонеастер ҳоризонталис Десне.	0,5-1		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
144	Сотонеастер мултифлорус Бге.	2		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
145	Сотонеастер росеус Эдгев.	2		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
146	Сотонеастер диварисатус Рехд. Вилс.	2		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
147	Асергиннала Махим.	6			+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
148	Асер татарисум Л.	8			+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
149	Асер жапонисум Тхунб.	10			+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ў.ч.	Якка ва гурухда
150	Колквитзиа амабилис Грабн.	2		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	60	Ч.	Якка ва гурухда
151	Элаеагнус умбеллата Тхунб.	4		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ў.ч.	Якка ва гурухда
152	Арчасиаеагнус ангустифолиа Л.	3		+	+	Ч.	Ч.	Н.с.ч.	80	Ч.	Якка ва гурухда

153	Магнолиа соулангеана Соул. -Бод.	3-5,		+	+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	100	Ч.	Якка ва гурухда
154	Магнолиа трипетала Л.	10-12,		+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с	80	Ч.	Якка ва гурухда
155	Махониа акуифолиум Нутт.	1		+	+	Ч.	Ў.ч.	С.ч	70	Ч.	Якка ва гурухда
156	Мисросерасус томентоса (Тхунб.) Эрем. эт Жусчев сомб. нов.	1,5-3		+	+	Ч.	Ў.ч	Н.с.ч.	50	Ч.	Якка ва гурухда
157	Мисросерасус пумила (Л.) Эрем. эт Жусчев.	0,5-1,5		+	+	Ч.	Ч.	Н.с.ч.	50	Ч.	Якка ва гурухда
158	Жугланс рупестрис Энгарчасим.	15-20	Ш.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
159	Пхйосарпус опулифолиа (Л.) Махим.	3	Т.ш.	+	+	Ч.	Ч.	Н.с.ч.	50	Ў.ч.	Якка ва гурухда
160	Рходотйпос керриондес Сиеб. эт Зусс.	2-5,		+	+	Ч.	Ч.	Н.с.ч.	50	Ў.ч.	Якка ва гурухда
161	Бухус семпервиренс Л.	6-10	Т.ш.		+	Ч.	Ў.ч.	С.ч.	150	Ч.	Якка ва гурухда, жонли девор
162	Сйринга амуренсис Рупр.	20		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с	100	Ч.	Якка ва гурухда
163	Сйринга жосикаеа Жаск. ф. эх Рчб.	5		+	+	Ў.ч.	Ч.	Н.с.ч.	100	Ч.	Якка ва гурухда
164	Сйринга хймалаиса Валл.	4		+	+	Ў.ч.	Ч.	Н.с.ч.	80	Ў.ч.	Якка ва гурухда
165	Сйринга чиненсис Виллд.	3-6,		+	+	Ч.	Ч.	Н.с.ч.	100	Ч.	Якка ва гурухда
166	Сйринга вулгарис Л.	5-9,		+	+	Ў.ч.	Ч.	Н.с.ч.	80	Ч.	Якка ва гурухда
167	Сотинус согйгрия Ссоп.	12	С.	+	+	Ч.	Ч.	Н.с.ч.	80	Ч.	Якка ва гурухда
168	Прунус диварисата Лдб.	4-10,	Т	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с	60	Ч.	Якка ва гурухда

169	Рибесауреум Пурч.	2		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
170	Сймпҳорисарп ос албус (Л.) Блаке.	1,5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с	50	Ў.ч.	Гуруҳда экиш
171	Сймпҳорисарп ос орбисулатус Моенч.	0,5-2		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с	50	Ў.ч.	Гуруҳ экиш
172	Спираеа албифлора (Мик.) ЗИ.	0,5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
173	Спираеа бумалда Бурв.	0,7		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
174	Спираеа ванҳоутгеи Заб.	2		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
175	Спираеасалис ифолиа Л.	1-2,		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
176	Спираеа ниппониса Махим.	1,5-2		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
177	Спираеа эспанса Валл.	1,5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
178	Спираеа сйрингаефлора Лем	1-1,5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
179	Спираеа прунифолиа Сиеб. эт Зусс.	3		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
180	Спираеа жапониса Л.	1-1,5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
181	Рҳус тйпҳина Л.	10-12,		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Гуруҳда экиш
182	Форзитҳиа виридиссима Линдл.	2-4,		+	+	Ў.ч	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гуруҳда
183	Форзитҳиа суспенса Вахл.	3		+	+	Ў.ч	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гуруҳда
184	Чаеномарчаси ес жапониса (Тхунб.) Линдл.	1,5-3		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	60	Ў.ч	Якка ва гуруҳда
185	Серсис силикуаструм Л.	7-15,	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гуруҳда
186	Серсис санаденсис Л.	10-18,	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гуруҳда

187	Падус расемоса (Лам.) Силиб.	17		+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ў.ч.	Якка ва гурухда
188	Падус виргиниана (Л.) Милл.	15		+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ў.ч.	Якка ва гурухда
189	Падусмаҳалеб (Л.) Боркх.	10-12,		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ў.ч.	Якка ва гурухда
190	Пҳиладарчаси пхус соронариус Л.	3		+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гурухда
191	Пҳиладарчаси пхус флорибундус Счрад.	3		+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гурухда
192	Роса мултифлора Тхунб.	7		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
193	Роса ругоса Тхунб. (Наматак)	1-2,		+	+	Ў.ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда
194	Росасанина Л.	3		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гурухда
195	Эхочорда тиансчаниса Гонтсч.	4		+	+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	50	Ў.ч.	Якка ва гурухда
196	Арчасиeutхер ососус сентисосус (Рупр. эт Махим.) Махим.	1-7,		+	+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	50	Ў.ч.	Якка ва гурухда
197	Юсса филиментоса Л.	0,3-0,8		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
198	Юсса глауса Нутг.	0,5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда
199	Малус ниедзветзкяна	2-8		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гурухда
200	Лагерстроeмиа индиса	5-10		+				Ё.с.	10	Ў.ч.	Якка ва гурухда, газонда
201	Лауросерасус оффисиналис	4-6		+		Ў.ч.	Ў.ч.	Ё.с.	10	Ў.ч.	Якка ва гурухда, газонда
202	Пйрасантха сренулата	2-4		+		Ч.	Ч.	Ё.с.	10	Ч.	Якка ва гурухда, газонда
203	Пйрасантха сосинеа.	2-4		+		Ч.	Ч.	Ё.с.	10	Ч.	Якка ва гурухда, газонда
204	Форсайтхиа эуропаеа.	2-4		+		Ч.	Ч.	Ё.с.	10	Ч.	Якка ва гурухда, газонда
205	Буддлэжа давідии.	3-4		+		Ч.	Ч.	Ё.с.	5	Ч.	Якка ва гурухда, газонда

**ЛАНДШАФТ ТАШКИЛ ЭТИШДА ЎСИМЛИКЛАРНИНГ ДЕКОРАТИВ ШАКЛЛАРИ
ВА НАВЛАРИ НИНА БАРГЛИЛАР**

206	Писеа абиес (Л.) Х. Карст.) ф. нидиформис (Беиссн.) Славин.	1-1,5			+	Ч.	Ч.	Ё.с	300-500	Ч.	Якка ва гурухда
207	Писеа абиес (Л.) Х. Карст. ф. ауреа Сарр.	30-50	У.		+	Ч.	Ч.	Ё.с	300-500	Ч.	Якка ва гурухда
208	Писеа глауса (Моенч) Восс. ф. сониса Рхед.	4	У.		+	Ч.	Ч.	Ё.с	300-500	Ч.	Якка ва гурухда
209	Чамаесйпарис лаўсонiana (Андр.) Парл.) ф. глауса Биесн.	40-60	У		+	Ч.		Ё.с	500-600	Ч.	Якка ва гурухда
210	Чамаесйпарис лаўсонiana (Андр.) Парл.) ф. лутеа Биесн.	40-60	У		+	Ч.	Ч.	Ё.с	500-600	Ч.	Якка ва гурухда
211	Жуниперус ҳоризонталис Моенч ф. глауса	1-1,5			+	Ч.	Ч.	Ё.с	150	Ў.ч.	Якка ва гурухда
212	Жуниперус ҳоризонталис Моенч “Блуе Сарпет”	1-1,5			+	Ч.	Ч.	Ё.с	150	Ў.ч.	Якка ва гурухда
213	Жуниперусс сабина Л.ф. тамариссифол иа Аит.	1-1,5			+	Ч.	Ч.	Ё.с.	150	Ў.ч.	Якка ва гурухда
214	Жуниперус соммунис Л. ф. суесиса Лоуд.	8-10,	К.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	150	Ў.ч.	Якка ва гурухда
215	Жуниперус семиглобоса Ргл. ф. пендула	10-12,	П.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	150	Ў.ч.	Якка ва гурухда
216	Жуниперус х медиа Марчасиле “Олд Голд”	0,5-1			+	Ч.	Ч.	Ё.с.	150	Ў.ч.	Якка ва гурухда

217	Жуниперус х медиа Марчасиле “Блуе Стар”	0,5-1			+	Ч.	Ч.	Ё.с.	150	Ў.ч.	Якка ва гурухда
218	Тахус бассата Л. ф.	10-17,	О.		+	Ч.	Ч.	С.ч	1500	Ч.	Якка ва гурухда
219	Тхужа оссиденталис Л. ф. вагнери хорт.	12	Т.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	100	Ч.	Якка ва гурухда
220	Тхужа оссиденталис Л. ф. верваенеана хорт.	12-30,	П.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	100	Ч.	Якка ва гурухда
221	Тхужа оссиденталис Л.ф. вареана лутессенс хорт.	12-20,	П.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	100	Ч.	Якка ва гурухда
222	Тхужа оссиденталис Л. ф. ауреа Нарчасис.	12-20,	П.		+	Ч.	Ў.ч	Н.с.ч	100	Ч.	Якка ва гурухда
223	Тхужа оссиденталис Л. ф. филиформис хорт.	12-20,	Н.э. ўс.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	100	Ч.	Якка ва гурухда
224	Тхужа оссиденталис Л. ф. вариегата хорт.	12-20,	П.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	100	Ч.	Якка ва гурухда
225	Тхужа оссиденталис Л. “Смарагд”	12-20,	К.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	100	Ч.	Якка ва гурухда
226	Тхужа оссиденталис Л.ф. гглобосе Горд	1,5	Шр		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	100	Ч.	Якка ва гурухда
227	Тхужа оссиденталис Л. ф. глобосе нана хорт.	0,7	Шр		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	100	Ч.	Якка ва гурухда
228	Тхужа плисата Донн эх Д. Дон) ф. вариегате хорт.	45-60	П.		+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	800	Ч.	Якка ва гурухда

ЯПРОҚ БАРГЛИЛАР

229	Берберис тхунбергия Д.С. св.	0,5-1,5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гуруҳда
230	Эуониймус фортунеи (Турсз.) Ҳанд. - Мазз. св.	0,2-0,3			+	Ч.	Ч.	Н.с.ч	50	Ч.	Якка ва гуруҳда, газон, алпинари
231	Самбусус нигра Л. ф., св.	8	Ш.	+	+	Ў.ч	Ч.	С.ч	50	Ч.	Якка ва гуруҳда
238	Веигела ҳйбрида ҳорт. св.	1,5-3		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гуруҳда
239	Серасус серрулата Г. Дон ф. пленаҳорт.		Я	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
240	Улмус андроссовии Литв.ф. глобоса		Шр		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	70	Ч.	Якка ва гуруҳда
241	Ҳйбрангеа масропйлла (Тхунб.) ДС. ф. хоргенсия (Махим.) Рехд.	1-2		+	+	Н.с.	Ч.	С.ч.	30-40	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
242	Сорнус алба Л. ф.	5-8		+	+	Ў.ч	Ч.	Н.С.ч.	80	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
243	Сорнус сангуинеа Л. ф. Дерен	5-8		+	+	Ў.ч	Ч.	Н.С.ч.	80	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда
244	Сйринга вулгарис Л. св.	5-9		+	+	Ў.ч	Ч.	Н.С.ч.	80	Ч.	Якка ва гуруҳда
245	Спиреае жапониса Л. св.	1-1. 5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда

**ЯШИЛ ДЕВОРЛАР УЧУН ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН ЎСИМЛИКЛАР
НИНА БАРГЛИЛАР**

1.	Жуниперус виргиниана Л.	12-30	П.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда, жонли деворларда
2.	Жуниперус соммунис Л.	8-10	К.		+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	150	Ў.ч.	Якка ва гуруҳда, жонли деворларда
3.	Платйсладус ориенталис	15	Т.		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	100	Ч.	Якка ва гуруҳда, жонли деворларда

	(Л.) Франсо) ф., св.										
4.	Тахус бассата Л. ф.	10-17	О.		+	Ч.	Ч.	С.ч.	1500	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
5.	Тхужа оссиденталис Л.ф.	12-20	П. К. Ш. Т.		+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	100	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
ЯПРОҚ БАҒЛИЛАР											
6.	Эуонймуc эуропа Л.	6-12			+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	50	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
7.	Лигуструм вулгаре Л.	5	О.	+	+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	70	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
8.	Сратаегус Л. спп.	6-8- 10	Ш.	+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
9.	Улмуc пумила Л.	18	Т. Тўр		+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
10.	Сорнуc сангуинеа Л.	5-8		+	+	Ў.ч	Ч.	Н.С.ч.	80	Ў.ч	Якка ва гурухда, жонли деворларда
11.	Сарагана арборессенc Лам.	6		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
12.	Бухуc семпервиренc Л.	6-10	Т.		+	Ч.	Ў.ч	С.ч.	150	Ч.	Якка ва гурухда, жонли деворларда
13.	Сймпҳорисарп ос албуc (Л.) Блаке	1. 5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ў.ч	Якка ва гурухда, жонли деворларда
15.	Чаеномелес жапониса (Тхунб.)	1.5-3		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	60	Ў.ч	Якка ва гурухда, жонли деворларда
ВЕРТИКАЛ КЎКАЛАМЗОРЛАШТИРИШ УЧУН ЧИРМАШИБ ЎСУВЧИ ЎСИМЛИКЛАР											
1.	Акебиа куината Дсне	3-5		+	+	Ч.	Ч.	С.ч.	Ч.	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиклар, перголалар, панжаралар учун
2.	Астинидиа коломикта (Рупр.) Махим	8-15			+	Ч.	Ч.	С.ч.	50	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиклар, перголалар, панжаралар учун

3.	Астинидиа аргута (Сиеб эт Зусс.) Планч.	15-25			+	Ч.	Ч.	С.ч.	50	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
4.	Астинидиа полигама (Сиеб. эт Зусс.) Махим.	4-5			+	Ч.	Ч.	С.ч.	50	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
5.	Витис амуренсис Рупр.	20-22			+	Ч.	Ч.	С.ч.	50	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
6.	Витис рупестрис Счееле.	2			+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
7.	Партхеносисс ус куинкуефолия (Л.) Планч	10-15			+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	70	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
8.	Партхеносисс ус трисуспидата (Сиеб. эт Зусс.) Планч.	10-15			+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	70	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
9.	Вистериа синенсис (Симс) Сweet	15-20		+	+	Ч.	Ў.ч	Ё.с.	70	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
10.	Селатрус ссанденс Л.	7-8			+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	70	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
11.	Селатрус орбисулате. Тхунб.	12			+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	70	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
12.	Лонисера х бровнии Сapp.	3-5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Павильонларни, деворларни, тўсиқлар учун

13.	Лонисера перислйменум Л.	10-15		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Х, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
14.	Лонисера саприфолиум Л.	15		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Павильонларни, деворларни, тўсиқлар учун
15.	Лонисера теллманниана Спаетх.	3		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
16.	Лонисера жапониса Тхунб.	10		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Павильонларни, деворларни, тўсиқлар учун
17.	Сампис радисанс (Л.) Сеем.	10		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Павильонларни, деворларни, тўсиқлар учун
18.	Слематис серратифолиа Рехд.	3-5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	20	Ч.	Павильонларни, деворларни, тўсиқлар учун
19.	Счизандра чиненсис (Турсз.) Баилл.	6-8			+	Ч.	Ч.	Н.С.ч.	50	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
20.	Мениспермум дахурусум ДС. Луносемянник	4		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Павильонлар, деворлар, тўсиқлар, перголалар, панжаралар учун
21.	Хедера солчиса С. КоЧ.	30			+	Ч.	Ч.	Ё.с.	50	Ч.	Павильонларни, деворларни, тўсиқлар учун
22.	Хедера хелих Л.	3-20			+	Ч.	Ч.	Ё.с.	80	Ч.	Павильонларни, деворларни, тўсиқлар учун
23.	Жасминум полянтхум			+	+						Павильонларни, деворларни, тўсиқлар учун
24.	Ипомоеа пурп уреа	2-5		+	+	Ч.	Ч.	Ё.с.	1 йиллик	Ч.	Павильонларни, деворларни, тўсиқлар учун